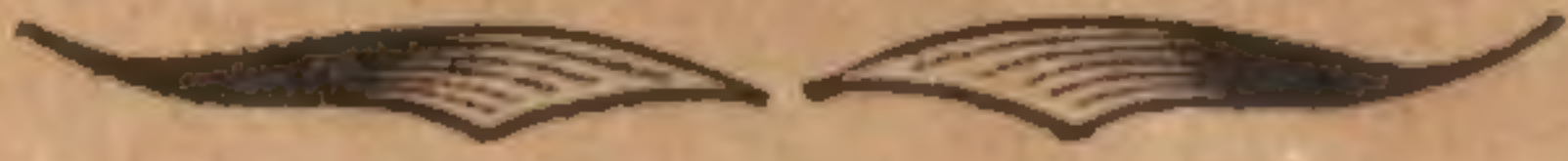

ప్రథమ గ్రంథముగా TPUA124B151

‘శైతుగ్రంథమండలి’—౧.

తెలుగు

హరిజన నాయకుడు.

గ్రంథకర్త:

ప్రొఫెసరు - రంగనాయకులుగారు,

బి. లిట్. (ఆకస్పష్ట)

౧౯౩౩

సర్వస్వామ్యసంకలితము]

[వెల ఆర్థరూపాయ.

ని దు బో లు :
తాతా ముద్రాక్షరశాల యందు
మ ద్రి త ము.

విజ్ఞప్తి.

స్థానికరాంధ్రదేశీయులారా,

ఆంధ్రదేశమునకు చిరపరిచితులయిన ప్రాఢేసరు రంగ నాయకులుగారు ఆంగ్లభాషయందేగాక, ఆంధ్రమందును ఇటీవల కారాగారమందున్నతటి కొన్ని గ్రంథములను రచించియుండిరి. అయ్యవి, సాంఘికార్థిక రాజకీయ చారిత్రకాంశములనే ముఖ్యముగా పేర్కొనియుండుటజేసి ప్రస్తుతము తెలుగుదేశమునకెంతయు నుపకరింపగలవను నుద్దేశముతో 'రైతు గ్రంథమండలి' యను పేరితో వానిని వెలువరింప బూనుకొంటిమి. ఆంధ్రదేశీయుల ఆదరాభిమానములను బట్టి వారి గ్రంథముల నన్నింటిని వెనువెంటనే ప్రకటింప నుద్యుక్తులము.

ఇట్లు

సంపాదకులు,

నన్నవనేని వెంకట సుబ్బయ్య.

గాంధీమహాత్మునకు జయ్ !! నానాజాతి సమితికి జయ్ !!

ఈ గ్రంథ మందు పేర్కొనబడిన జాతీయనాయక పాత్రములుతప్ప తక్కిన పాత్రములన్నియు కల్పితములు. ఇందు పేర్కొనబడిన పేరులుగలవారా యాగ్రామములం దుండిరేని వారిని నేనెరుగను ; వారినిగూర్చి నేను వ్రాయదలంచలేదు.

జీవితమునకు దూరస్థము కాకుండుటకయి వాడుకలో నున్న పేరులు - ఇంటిపేరులు వాడితినేగాని యితర కారణము లేవియులేవు.

ఈ గ్రంథమునకు సోదర గ్రంథమగు “ యల్లమంద ” చదువుచో, ఇందలి శూద్రపాత్రల స్వరూపనిర్ణయము బాగుగ గాననగును.

వాస్తవముగా ప్రజల జీవితమందు రాబోవు పది సంవత్సరములలో జరుగనున్న పరిణామము క్రిందటి పది వత్సరములలో జరిగినట్లు చూపెట్టుటకు కారణము - నే నిట్టిమార్పుల 1920 వ సంవత్సరమందు తీవ్రముగ గోరుటయే.

వేయూరు సెంట్రలు జైలు

౧౯-3-౧౯౩౨.

“ రంగ ”

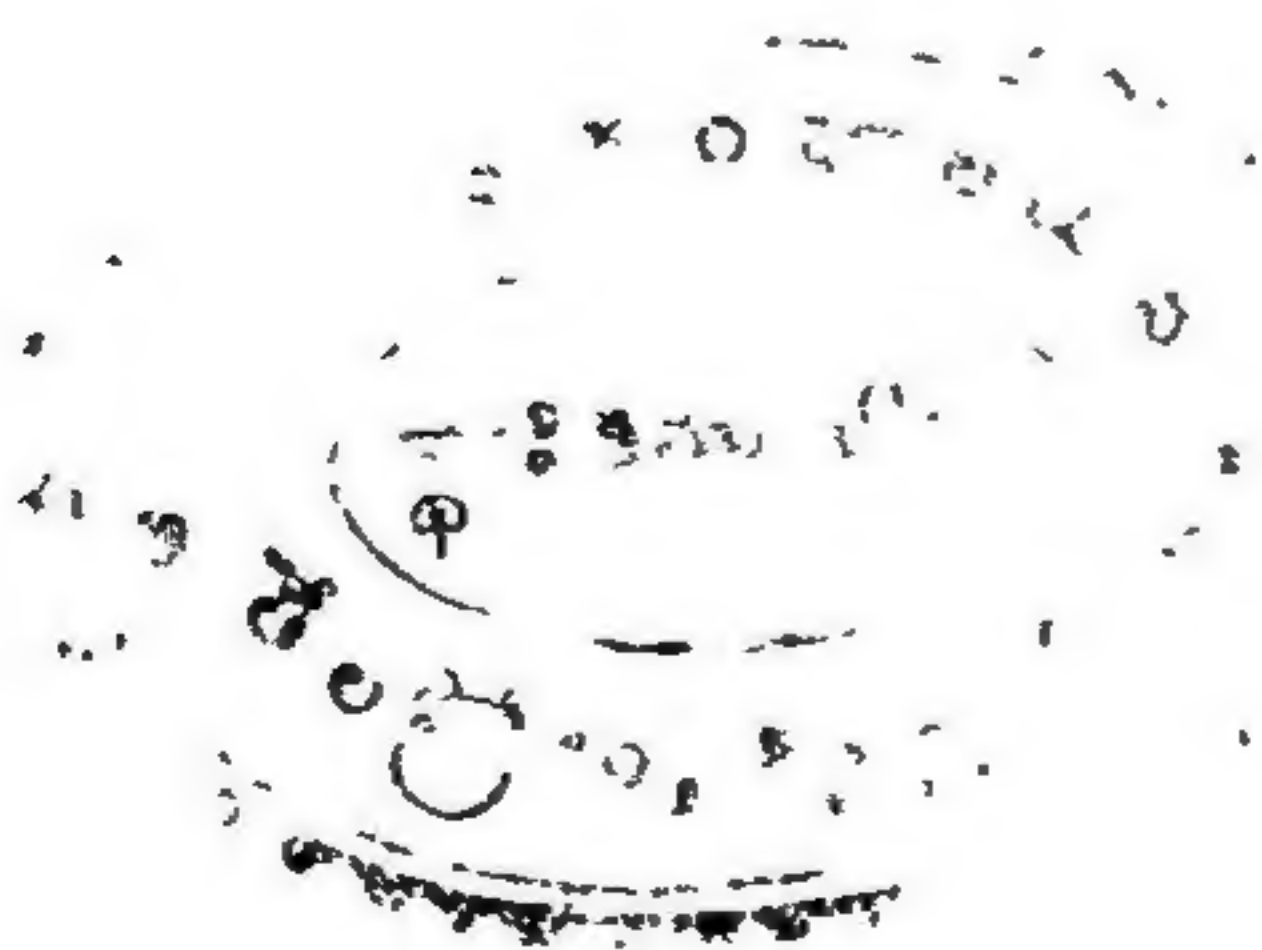
ప్రతిభా

అంకితము.

చిన్న తనముననే కన్నతల్లి మరణింప, అపారమగు ప్రేమతో, చిన్న మెత్తు మాటనైన యనక, కన్న తల్లికంటెను మక్కువతో జెంచి, ధన వ్యయమును లెక్కింపక, గౌరవమునే తలసోసి, పుత్రశ్రేయమునే యభిలషించి, కష్టించి, పెంచి పెద్దవానినిజేసి, నా హృదయమందు ఓర్పునకు, శాంతమునకు, ప్రేమకు, అపరావతారముగా ప్రతిబింబించుచున్న నా పెద్దతల్లి “మంగమ్మ తల్లికి” నేనీ పుష్పముతో పూజచేయుచున్నాను.

గౌరవ. పుష్పరంగ

హరిజన నాయకుడు.

మొదటి ప్రకరణము.

బసవలింగయ్య.

గంగయ్య పూర్వులు వేల్పురునందే పుట్టి పెరిగిరట. కనుకనే అతని యింటిపేరు వేల్పురు. వేల్పురివారు ఈ గ్రామముందు పది కుటుంబాలు మాత్రమే కలవు. ఈ షుగల్లులో నాల్గు, కుండేరులో ఆరు, నెప్పల్లిలో రెండు కుటుంబాలు కలవట. కాని, వేల్పురిలోని గంగయ్య కుటుంబమే వేల్పురి వారికి ప్రధానమైనది. వేల్పురువారు ఆదిమాండ్లులైనను, తమ గ్రామమునందు పురాతన కుటుంబీకులు కనుక తదితర కులముల వారందరు వారన్న కొంత యాదరముకల్గి వేల్పురి వారి 'కుదురు' యింటివారగు గంగయ్య కుటుంబమునకు కొంత ప్రత్యేక యాధిక్యత తమ మత, సాంఘిక, సాంప్రదాయములందు, జూపెట్టుచుండిరి. గ్రామ దేవతల కొల్చునప్పుడెల్ల మొదటి యాట వేల్పురివారిది. మూరిమ్మ, ముత్యా లమ్మకు ప్రథమమున పీఠే బొట్టుకెట్టవలెను. పెద్దకాపుగాడు తొలకరిలో విత్తనాలు వేసేముందు వేల్పురివారి ఆకుపసుచు విత్తనముల ముత్రించవలెను. సంక్రాంతి, సంవత్సరాదిపండుగ

లప్పుడు వేల్పూరివారి ముసలాతడు రైతులందరికీ బంతిపూలు, వేపపువ్వు, తెచ్చి పెట్టవలయును. గ్రామమునం దెవ్వరైన, ఆంబోతెద్దును వేయునట్లయిన వేల్పూరివారి కుర్రడు ఆయెద్దుకు ముద్రవేయవలెను. ఇందులకుగాను పారితోషికముగ వేల్పూరి వారి కుదుటి కుటుంబమునకు కల్లాములందు, ప్రతిరైతు, తన సత్తాకు తగినట్లు ధాన్యమును ధర్మముచేయవలెను. గంగయ్య గారి కుటుంబము, వేల్పూరు గ్రామము కట్టబడినప్పటి నుండి, యీ మర్యాదలకు, ఇచ్చిపుచ్చుకొలులకు, అలవాటుపడి యుండిరి.

మన గంగయ్య కిప్పటికి 80 వత్సరము లుండును. వేల్పూరు పెదకాపు రమణయ్యగారి తాతక్రింద మొదట కూలికి కుదినాడట. ఆరోజులలో (అనగా 1880-90 సంవత్సరములందు) రైతు లీనాటికంటె దృఢకాయులట, కూలీలు కూడ, ఇప్పటికంటె ఎన్నోరెట్లు కష్టపడుటకు శక్తికల్గియుండి రట. తాను వయస్సునం దున్నప్ప డెట్లు దేశపు పరిస్థితులుండెనో, రమణయ్యగారి కుమారుడు రామస్వామిగారి కెన్నో మారులు గంగయ్య చెప్పచుండెడివాడు. ఒకనాడు ప్రొత్తగా నెల్లూరు జిల్లానుండి వచ్చిన యల్లమందకు, తమ కుటుంబము నకు పట్టుగొమ్మలాగ యుండిన గంగయ్యను పిలిచి, రామ స్వామి “శాతా, తాతా” మాముత్తాత కాలములో కమ్మారెట్లుండెడివారే యని యడగెను.

గంగయ్య— ఏమిటి నాయనా, ఎన్ని పర్యాయములని చెప్పేది? ఏమండోయి యల్లమందగారూ, మీరు క్రొత్తిగా వచ్చినారటగా నెల్లూరు జిల్లానుండీ, మీ వైపున యేమైన రైతులు, కూలీలు, మాకాలమునాటి వాణిజ్య కష్టించువారేమో కాని, ఈమాగాణి భూములలో ఆలాంటి పనితనము కలవారే కనపడడములేదు. మాఅబ్బాయి రామస్వామికి నామీద యెంతో ప్రాణము. అందుకనే పదేపదే 'పాడిందేపదమురా' అన్నట్లు ఎప్పుడూ యీమాటలే చెప్పమంటాడు. దీనికేమిగాని, మీతట్టున ఆడవారు పొలముపోతారా?

యల్లమంద— అవునోయి గంగా, మాదేశాన ఆడంగులు బాగా పనిచేస్తారు.

రామస్వామి— యల్లమందగారు మానాయన మాదిరిగనే మాతాతను' గంగా అనవాకు. మావూరి మాదిగల కంతకు మాతాత కులపెద్ద. మా నాన్న తప్ప ఇంకెవ్వరు 'గంగా' అనరు యీవూరిలో. అందఱు తాతా అనే పిలుస్తారు. మాఅమ్మకు కూడా గంగయ్య తాతే.

యల్లమంద— తెలియకన్నాను, తాతా మరేమి అనుకోవాకు.

గంగయ్య— దానికేమిలే చిన్నవాడవు. మావూరి మర్యాదలు నీకేమి తెలుసుగాని, ఏదీ చెప్పకపోతివేమి, మీ కందుకూరు రైతుల స్త్రీలు పొలాలకు వెళ్లుతారా?

యల్లమంద— ఆహా! వెళ్ల కేమి, మా అమ్మ, చెల్లెండ్లు
 ఎప్పుడూ పొలాలకు వెళ్లేవారేగదా? మావూరిలో
 మాదే పెద్దకుటుంబము. మావాళ్లకే అభ్యంతరము
 లేకపోయినప్పుడు ఇతరుల కేమియభ్యంతర ముండును.
 మాచెల్లెలు కోటమ్మ ఏరుతట్టనయున్న మాపడమర
 చేలో మంచమీద నిలబడి, లే, లే, కాకి లేలే యని
 ఛల్ ఛల్ మను వడిశేలను త్రిప్పుచున్నప్పుడు ఎంతరాణిం
 పుగా యుంటుం దనుకున్నావు. సాయత్రమువేళ
 మొక్కజొన్న కండెలు వళ్ళోవేసుకొని, పాలకండెలు
 తింటూ, మధ్యమశ్య పాటలు పాడుకుంటూ, ఆడపిల్లలు
 పొలాలనుండి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు, సంధ్యాసమయ
 పిట్టల పికపికలు తోడుగా, ఇంటి ముఖంబువట్టి అర
 చుచు బోవుచుండు గొర్రెల మందల చూచియే తీర
 వలెను. తాతా! పాలచెంగావిరవికలు తొడిగి మబ్బించు
 చీరలుకట్టి, మా మాదిగ వనితలు కడుపుబ్బ నవ్వుచు,
 కుర్రవాండ్రతో సరసాలాడుచూ, జీతగాండ్రతో
 వోయ్యారము జేయుచూ, వచ్చుచున్నప్పుడు దిగుచున్న
 చీకటిని ఆగు మాగుము అని అడ్డగించుచుండు ముద్దు
 లొల్కు సూర్యుని బంగారు తీగెలు ఊగుచున్న జొన్న
 కంకులకు, రాలుచున్న చనగచమురునకు, వాలుచున్న
 లేజిగురులకు, వన్నె బెట్టుచున్నప్పుడు, పసివాడనగు నా
 కెంత హృదయానందము కల్గెడిదో చెప్పతరమా
 తాతా?

గంగయ్య— ఇదేమి కాలమోగాని, అబ్బాయీ! మావూ
 శల్లో కమ్మారికి పోయేరోజులు వచ్చినట్లున్నవి. నా
 చిన్నతనాన మారమణయ్య ముత్తన, అమ్మి అత్తమ్మ,
 ఎప్పుడూ పొలానే పాటుపడుచుండేవాళ్లు. మన పెద్ద
 కాపు ముత్తవను నే నెప్పుడు పెద్దమ్మా! అని పిల్చే
 వాడిని. మా పెద్దమ్మకు తెలియని వ్యవసాయపు పని
 'యే ముండేది? ఎన్ని ఆవులు, గేదెల పాడితీశేది? ఎంత
 మంది జీతగాండ్రకు వండి పెట్టేది? మొక్కజొన్న
 కండెలు విరిపించడములోనా, శనగకాయను కొట్టించ
 డము లోనా, కందికంపను కుప్పలు వేయించడము
 లోనా, ధాన్యపు రాసులకు కావలి కాయించడము
 లోనా, దానధర్మములు చేయించడములోనా, ఎందు
 లోనైనా, మా పెదమ్మ ఎవ్వరికైనా తీసిపోయి యెను
 గునా? ఆమె ముగ్గురు కూతుళ్లు, తల్లిని మరిపించే
 అందకత్తెలు, అంతకుమించిన పనికత్తెలు. ఇప్పటివలె
 రైతుల భార్యలు, యిండ్లలో మురిగి మూల్గే వాళ్లా!
 ఈ నాడు నాతో మాట్లాడడానికి గూడా యేమిటో
 నిన్న గాక మొన్న బుట్టిన యీకమ్మారి పిల్లలకు సిగ్గు.
 ఆ రోజుల్లో స్త్రీ పురుష భేదము లేనట్లే చింతపండు
 చేయడం, కందికంప కొట్టడం, చనగకంప తొక్కించ
 డం, జొన్నకంకి కొట్టించడం, అది యిది యననేమి
 అన్ని పనులందు మాల, మండి, యెవ్వరో, స్వయంభూ

లెవ్వరో, చెప్పడానికి వీలులేకుండా కలిసి మెలిసి అందరు స్త్రీలు, పురుషులు, పనిచేసేవారు. మా పెద్దమ్మ పాట పాడుచూ కందులు జల్లిడ పట్టుతుంటే, నా భార్య తడి కకు అవతలి కొమ్ము పట్టుకొని పదము కల్పించుంటే, మిగిలిన స్త్రీలు, పాట నందుకొని విసరుచుంటే, ఆకల్లాము, అందము, చందము, దేవతలకై నా అబ్బునా?

రామస్వామి— ఐతే తాతా, మా అమ్మమ్మ పొలంలో పని చేసేదిగదా! ఆమెను తోడి సంసారులు గౌరవించేది వారేనా?

గంగయ్య— ఏమీ! నా పెద్దమ్మ కూతురిని అమర్యాద చేసే పాటివారుకూడా కలరా? వడిశేల వేయడంలో మా చెల్లిమ్మతో పోటీకివచ్చేవారీ సాటి కమ్మరిలోకలరా? కొన్నాటి చీర కట్టుకొని, అద్దాల రవిక తొడిగి, బంతి పువ్వును కొప్పులో పెట్టి, నొవ్వున 'అంతటి' బొట్టు పెట్టుకొని బుగ్గను అంటుకొన్న మొక్కజొన్న పుప్పొడితో నా చెల్లిమ్మ జొన్న చేలోనుండి గంతువేయుచూ వస్తూవుంటే మా పెద్దనాన్న ఎంత సంతోషపడేవాడో చెప్పతరమా? అబ్బో! ఆమె అందమెక్కడ, వయ్యార మెక్కడ, ఆమె పాదములొత్తుటకై యెందరు సంసారి స్త్రీలు యువ్వీళ్లూరు చుండేడివారో తెలియునా?

యల్లమంద— తాతా, మా పెద్దయ్య, పెద్దమ్మా అని కలవ రిస్తావే! మరి మా ముత్తవ యెట్లావుండేదో చెప్పవేమి?

గంగయ్య— (గంగయ్య సిగ్గు నభినయించుచున్నాడు. చల్లగా దగ్గి, చుట్ట నోట్లో పెట్టుకొని) “మీరు తుంటరి పిల్ల కాయలు. మీ ముత్తవ కేమికొదవ నాయనలారా! దేవుడంతటి మా పెద్దయ్య, లక్ష్మీవంటి మా పెద్దమ్మ కొలువులో నావలెనే ధన్యురాలగు చుండెడిది. అది కాపురానికి వచ్చేటప్పటికి రామస్వామి తాత పెత్త నానికి వచ్చినాడు. మన పెద్దకాపు పుట్టి అప్పటికి పడేడులైనది. మా పెద్దనాయన ముదుసలియై, పొలానికి పోవుటమాని, వ్యవసాయ మంత పెద్ద కొడుకు మీదనే పెట్టినాడు. నాసింగి బాగుండకేమి? మా పెద్ద నాయనేగా కుదిర్చి పెట్టినాడు. మా మామగారిది కుండేరు. ఆతడు ఆ వూరు పెద్దరెడ్డిగారి కమతములో యుండెనట. మా పెద్దనాయన ఆ వూరు ఏదో వ్యవ హారము పరిష్కారము చేయుటకై పోయియున్నప్పుడు, పదహారేండ్ల పిల్ల నొకదానిని గొడ్లచావిటిలో చూచి, పుట్టుపూరోత్తరాలు కనుకొని, వ్యవసాయపు పను లన్నిటియందు తెల్వి తేటలు కలదని తెలుసుకొన్నాడు. ఆ మరునాడు నన్ను పిలిచి “గంగా, నీకు పెండ్లికూతు రును చూచి వచ్చినానురా, పిల్ల అంగు గలది. తండ్రి మరియాదస్థుడు. బాగా పనితనము నేర్చినదే! ఒక్క అంకెము ధాన్యము అలాకనగా దంచునట పెండ్లి చేసుకుంటావా?” అన్నాడు. “ఏమోనండి. తండ్రియు,

దైవము, నీవేగదా నాకు. నీట మునుగమన్నా, పాల
మునుగమన్నా, 'వల్లె' యంటానుకాని మరొక
మాట వచ్చునా నాకు" అంటిని. "నీవు వట్టి పిచ్చి
వాడవురా గంగా నిన్నాగడగ్గాయిపిల్ల యెన్నితప్పులు
పెట్టునో! సరే, నీవు వెళ్ళి మీరామ్మకు చెప్పు. పౌర్ణమి
వెళ్ళిన ఆరురోజులకు పెండ్లిజరుగునని; అన్నియత్నాలు
నేను చేయిస్తాలే" అన్నాడు. ఆరోనాడు పెండ్లి అయింది
ఇక చెప్పవలెనా? వేల్పురు పెద్దకాపుగారి పెద్ద
కమతగాడు కుందేరు పెద్దరెడ్డిగారి కమతగాని పిల్లను
పెండ్లిచేసుకొనే టప్పుడెంత అట్టహాసము జరిగెనో
యూహించుకోవలసినదే గాని చెప్పతరమా? వండే
వారికి, పెట్టేవారికి, ఆదినమంత విరామమేలేదు. ఈ
చుట్టుపట్లగల ఆరు గ్రామాదుల పంచము లందరు
బంతులు తీరి భోజనాలు చేసిరి. పుట్టిబియ్యము ఉడి
కిన వట..మహారాజుల పెండ్లియైనా, అట్లా జరిగినదా
యని నేనెచ్చటికి పోయినా మా కులపువాళ్లు అటుండే
వాళ్లు చాలాకాలము వరకు.

మా షాదనాయన చెప్పినట్లే, మీ ముత్తన భేషైన
పనికై. మా పెద్దమ్మకు ముచ్చట కల్గించేది. వెంకయ్యకు అది
అంటే యెంతో ఆదరము. చిన్నిమ్మకు దానిమీద మక్కువ
యింతోనే చెప్పడాని కలవిగాదు. దానికి చిన్నిమ్మి ఆమెకు
అండదేసరి. పనిపాటలందు, ఇంపుసాంపులందు, పాడిపంటల

పోషించుటందు ఆకాలపు స్త్రీలముందు దిగదుడవడానికి పనికి వస్తాగా నాయనలారా ఈనాటి ఆడంగులు.

రామస్వామి— తాతా ! మాముత్తవ పెద్దదైన తరువాతనే చేసుకొంటివే ? నిన్నెప్పుడైన ఆడించేదేనా ?

గంగయ్య— నాయనా! ఎంతటివాడవోయి ! మారమణయ్య కడుపున తగినవాడవే పుట్టావు ! మేము మీ కమ్మారి మాదిరిగా రంగులు పింగులు వేసుకుని తిరిగేవాళ్లమా? తిరగాలన్నామాకు నాల్గుడబ్బులిచ్చేవా రెవరున్నారూ? పెండ్లినాటికి నాకు ముప్పై సంవత్సరాలు. దానికి 16 సంవత్సరాలని చెప్పితిగదా ! నాకు అరవై యేడులు వచ్చిందాకా సంసారపక్షముగానే యుండేవాళ్లము. నాడెబ్బయేట అది దేవుడి సాన్నిధ్యమునకుపోయె. ఇంకా నన్నాడించడ మెక్కడ. పాపమిప్పు డేలోకము లో యున్నదోకాని మీముత్తవ యెంతటి పనికత్తె యనుకొన్నారు? పగలంత పొలాన పనిజేసివచ్చి ఇంటిలో భోజనాదులన్ని సరిపెట్టి పిల్లలను పండబెట్టి ఇరుగుపొరుగు వారిని మరియుదచేసి వచ్చి నాకాళ్లు పిసుకుచూ నిద్రకు జోకొట్టేది. మాపెద్దబాబుకు దాని మీద యెంతో ఆదరముగా యుండేది. దానికి మొదటి బిడ్డను కన్నప్పుడు మూడు నెలలబాటు పనిజేయించు కోకుండానే కూలి యిప్పించినాడు.

యల్లమంద— తాతా సీకన్నబిడ్డలందరి యూరిలోనే
యున్నారుగా?

గంగయ్య— లేదు నాయనా మా పెద్దవాడు రమణయ్యగారి
కమతములోనే యున్నాడుకదా ! వాడేగా ఆలగాజాతి
కూలీల కందరికి జీతగాండ్లమధ్య పెత్తందారు. మీరు
యీవూరు వచ్చేముందే మావూరిలో పెద్దకొలుపులు
జరిగినవి. చుట్టుపట్ల గ్రామాదులవా రందరు వేలకొల
దిగా వచ్చిరి. వారిలో మా పెద్దవాడిని ప్రొగడనివారే
లేరు. వాడు తప్పెటవాయింతు అడుగు వేయుచూ
యుంటే చూచి ముచ్చటపడిరి అందరు. కత్తిసాములో
గాని విలువిద్యలోగాని వాని మించినవారెవ రీప్రాంత్య
ములందు లేరట. రెండోవాడు తల్లికి నచ్చిన పిల్లగాడు.
మన రామస్వామికి వలెనే ఎర్రగా యుండేవాడు.
వాడి చాతి దృఢమగు దీర్ఘమగు చేతులు నెత్తిపై
నుండు దట్టమగు జుట్టు తలుచుకొంటే విచారముకల్గు
చుండును. వాడికి యిరవై సంవత్సరాల వయస్సు
వచ్చేవరకే ఈవూరిలోని మేటియగు పనివారందరికి
నాయకుడైనాడు. మా పెద్దవాడి కప్పుడే పెండ్లియైనది.
కోడలు కాపురానికి వచ్చినది. మా యింట్లో ఆనంద
మునకు కొదువలేకుండెను. ఇంతలో ఏమని చెప్పేది
బాబూ! పిడుగువలె మా రెండోకుర్రవాడు లింగయ్యను
యెవ్వరో నలవగొట్టి ఎండిపోయిన కాలువలో పార

వేసి నారని తెల్లవారి ఇంట్లోనుండి వీధిలోనికి వచ్చే సరికి చెప్పిరి. నడుము విరిగిపోయినట్లయ్యెను నాకు. ఇక దాని సంగతి చెప్పాలనా? పాడంత గగ్గోలై పోయినది.

రామస్వామి— తాతా! లింగడు దొంగతనము చేయలేదటగా? మానాన యెవ్వరితోనో రహస్యంగా చెప్పుతుంటే విన్నా! పాలెములో యెవ్వరి యింట్లోనో ఏమిటో జరిగినదటగా? పట్టుకుని చితకగొట్టారట.

గంగయ్య— ఎందుకులే ఆసంగతి మనకు. ఏదో వయస్సులో వుండేవాళ్లు. గ్రహచారము చాలకపోతే తలకు మించిన పిచ్చిపనులు చేస్తే లోకము క్షమించునా? ఆ చెబ్బలతో వాడికి నడుము విరిగినది ; తలపగిలినది. వాడికి వల్లంత నెత్తురుమయమే? నేనట్టే కూలబడిపోతిని. మా చిన్నాడి కొడుకు తన భుజముమీద నా చేయి వేసుకొని నన్ను యింటికి తోడుకొనివచ్చెను. వాడిని మాయెట్లొనే యుంచితిమి. ఈడుపుగల్లు చాసుడు మందుమాకులు వాడి, గాడిద చమురు తెప్పించి త్రాగించెను. మా పెద్దతండ్రి కావలసిన డబ్బు యిచ్చుచుండెను. నాల్గోరోజులు అమితబాధతో గడపినాడు. ఐదోరోజున నన్ను పిల్చి “బాబూ, తప్పు చేసినాను, క్షమించుము, అన్నయ్య కొటయ్య నా లైదుమాదులు వద్దురా, మన కొద్దురా, ఈ పాడు పొత్తు, మనకి

పాలెపుపొత్తు అచ్చి బాటుకాదురా, అని చెప్పాడు. కాని మన గ్రహచార మిట్లుంటే నేనెందుకు వింటాను, నేను చచ్చినా నాకు కష్టముగా లేదు కాని, మన తాతగారి కమతములోయున్న లింగడు, ఊరిలో యిట్టి దుర్మార్గము చేసినాడే యను అప్రతిష్ట మన దేవిడి కొచ్చినదే యని విచారపడుచున్నాను. అయ్యా! నా తప్పు క్షమించుము, తాతకు నాదే తప్పంత, నీకు అన్నకు, యేమి బాధ్యతలేదు. నాతప్పునకు తగిన శాస్తి జరిగినది అని చెప్పుము. రమణయ్యగారి చేయిక్రింద నాల్లు నాళ్లు మనసార కష్టించాలనుకుంటే ప్రాప్తి లేక పోయినది. నే చేసినపాపము క్షమించబడితే, నేను మళ్లా నీకే కొడుకునై పుట్టుతాలే నానా? అమ్మ నిటు పిలుపుము.” ఏదీ అమ్మా! అమ్మా! ఏమవకు, నీ గర్భాన త్వరలోనే నేను పుట్టుతాలే! అంటూ, కొనయూపిరి విడిచినాడు. ఇక మాదుఃఖానికి అంతు న్నదా! కోటయ్య సిగ్గుచేత ఊళ్లోకే రెండు నెలల కాలము పోయేవాడు కాదు. మీ ముత్తవ పాలెంలో తన మొగమే చూపెట్టడానికి సంకోశించింది, నే నెక్కడకు పోయినా ఆలగాజాతుల వాళ్లందరు నానంక అట్టే చూచేవారు.

యల్లమంద— మరినీకు లింగడు తిరిగి పుట్టినాడా?

గంగయ్య— ఆహా! వాడి మాటయొక్క బలమేమోకాని
వాడుపోయిన మరుమాసముననే మీము త్తవ గర్భాన
అవతరించాడు. వాడి అవతారమే మా ముత్తయ్య.

యల్లమంద— నాతో నిన్న పొలానికి వచ్చి ఆవులను,
దూడలను, ఎద్దులను, ఆటలాడించిన వాడేనా? పాతి
కేండ్లున్నవి? తాతా? వాడు మాదిగ పిల్లవాడైనా,
వాడిమొఖాన యెంత తేజమున్నది!

రామస్వామి— అన్నయ్యా! నీవు మంచి పనివాడవని, మన
వెంకన్న చెప్పితే విన్నాగాని, మా ముత్తన్నను యెప్పటి
కైనా మించకలవా? వాడువేసిన వామికి వంకర పెట్ట
కల్లువారున్నారా? వాడువేసిన కుప్పలు, ఈ వూరిలో
కెల్ల అలాయిదాగానే యుండును. వాడు పిల్చితేచాలు
ఆవులు పరుగెత్తును. ఇతరుల క్రింద రెండు యెకరాలు
దున్నితే, వాని క్రింద మూ డెకరాలు సాళ్లువేసి, పైగా
దుముకుచూ, రంకెలువేస్తూ, కొరములోకి మన ఎడ్లు
వచ్చునని, నిన్న సాయంత్రమేగా రామచంద్రయ్య
మనకు చెప్పింది.

గంగయ్య— ఇదేమో చిత్రముగానేయున్నది. ముత్తయ్యకు
పదహారేండ్లు వచ్చేసరికి, లింగనికుండిన హస్త కాశ
ల్యత, కార్యనిపుణత, బాహుపటుత్వము, యేర్పడెను.
ఇప్పుడు, వానిలో యిద్దరు మనుష్యులున్నారా యని
పించును. మన రామచంద్రయ్యగారికి అరక దున్నుట

లోను, వీరయ్యగారికి పశువులు మేపుటలోను, యీడు
జోడుగా యుండనేర్చినవాడు వాడేగదా! మా రను
ణయ్యకు ముత్తడిమీద అమిత ప్రాణం.

రామస్వామి— ఐతే, ముత్తడి కేమో పిచ్చి కొంచెమున్న
దటగా, ఈసంసారులందరిని ద్వేషించుతాడట, చాకలి,
మంగలివాళ్లు, తూర్పువాళ్లు, అంటే భగ్గుమంటాడట,
పాలెంలోయున్న వారందరిమీద, కారణంలేకుండానే
తగవు పెట్టుకుంటాడట. మన వెంకన్నకు గూడ, వా
డంటే, యేదో సందేహముగా నుండును. తాము
వచ్చిన క్రొత్తదినాలలో, తమ్ముకూడ, సందేహముతో
చూస్తుండేవాడట. రామచంద్రయ్య పనితనము జూచి,
వీరయ్యకున్న పశుహృదయపరిజ్ఞానము గాంచి, జ్ఞానమ్ము
మెత్తదనము తలంచి, కొంతకాలానికి సాధునైనాడట.
తలకు మించిన ఆలోచనలు, చోటుకుమించిన చైదము
లున్నవి. వీడికి ఎప్పటికేమి మూడునో యని, భయ
పడుచున్నాను.

గంగయ్య— కాలనై పరీత్యము బాబూ! మా కాలములో,
అలగా జాతీకిచెందిన శూద్రులన్నాకూడ, మాకెంతో
భయంగావుండేది. నామట్టుకునాకు, యాభై యోడ్లు
వచ్చినప్పుడుకూడ, రై లెక్కి బాదరు పోతుంటే, ఎచ్చట
పెద్దకులాలవారొచ్చి, నాప్రక్క కూర్చుంటారో యని,
గుండెలు తటతట కొట్టుకొనేవి. నాలెదు మాకులు,

మా రమణయ్యతో, ఏలూరు తెలికచక్క కొనడానికి,
రెండు మారులు ఎద్దుల నాణ్యము చేయడానికి, మన
రామచంద్రయ్యతో బాటు విజయనగరానికి వెళ్ళిన
తరువాత కాదా, నా కా భయముపోయినది. అన్నట్లు
మనమీ పూర్వలో కాని యిన్ని భేదాలు కల్పించుకునేది,
ఆ రైళ్ళలో యేమిలేదు. 'పూ' అంటే యెగిరిపోయే
గుడ్డలు పైన వేసుకొని, మురుగులెట్టుకొన్న వాళ్ళెంత
మందో, వెనకాముందూ చూడకుండా, ఎన్నో మారులు,
నా ప్రక్కనే, నన్నంటుకుంటునే కూర్చుండేవాళ్లు. నీకుల
మేమిటనిగాని, నీ వృత్తి యేమనిగాని, అడిగినవాళ్లు
న్నారా? మారమణయ్యో, ఇచ్చటివాళ్లేమనుకుం
టారో యని, సిగ్గుతో నన్ను దూరంగా యుంచుతాడు
గాని, ఆ ప్రయాణాలలో, నే నే తనకు అన్ననైనట్లు,
అరటిపండ్లనా, మిఠాయేనా, సమస్తం తెచ్చివెట్టి, నా
ప్రక్కనే కూర్చుని భోజనము, చేసేవాడు.

రామస్వామి— ఐతే, నీవు మమ్ములను ఆంటుకోవేమి తాతా?

గంగయ్య— కుర్రాడికి యేమి సందేహాలు? నీవుకూడా మా
ముత్తడితో సావాసముచేసి, చెడిపోతావా యేమిటి?
కలకాలమునుండి, మీవాళ్లు, యీ పూరిలో, పేరు ప్రతి
ష్టలు సంపాదించుకొన్నారు. మాతాత కాలమునుండి,
మీకమతములో మేము పనిచేసి, మీ యింటి దేవతను
కొల్చుచున్నాము. గోతిలో యొక కాలుబెట్టి కునుకు

చున్న నేనుకూడ, సంకరము తెచ్చిపెట్టి, మా దొరలకు అమగ్యాద తెచ్చేదా? ఏపాలెంలోనో, చావుదెబ్బలు తిని, మా లింగడు, దొరలకు అప్రతిష్ట తెచ్చితినే యని యేడ్చి, పాతిక సంవత్సరాలైనది.

యల్లమంద— ఐతే, నీ మాట వినేలాగునలేడే ముత్తన్న?

గంగయ్య— ఏమీ! మిమ్ములను అంటుకున్నాడా? ఎవ్వరు చూడలేదుకదా!

రామస్వామి— భయపడవాకు తాతా! ఇంతలో ముణిగి పోయినదేమున్నది? మానాయనకూడ యున్నాడులే! ముత్తన్న, నేనూ, పరుగెత్తిపోవుచున్న ఆవును మరలింప బోతిమి. దారిలో నేను పడ్డాను, ఆత్రముతో ముత్తన్న వచ్చి, నన్ను లేవదీసి కూర్చోబెట్టి తన చారితో నీళ్లు తెచ్చి త్రాగించినాడు. మా నాన్నకూడవచ్చి, యిది తెలుసుకొని, గంభీరముగా నవ్వుచూ “ముత్తా, నీవు గడుసువాడవురా, నా బిడ్డకు సంకరము అంట గట్టావు?” అన్నాడు. పాపము ముత్తన్న యేమి తోచక, పెదవులు మెదపుచుండెను. “భయపడవద్దులే! మారాముడు కాకీలోను, బెజవాడలోను, రైళ్లలోను, మాలమాదిగల నీళ్లు త్రాగడం లేదటలే! ఈ పాపిష్టి లోకులేమనుకుంటారో యనికాని, లేకపోతే, గంగన్న, నేనూ చేతులు చేతులు పట్టుకొని చెటపటాలుగా, తిరగాలసినదిగాదా? అబ్బాయీ, తేరు కొన్నావటరా?

పొలాన నీవు పనిచేసినంత పుణ్యము కాని, ఇంటికి
చక్కా వెళ్లు. ముత్తడూ! నీవు, పూల్లోవారితో పోట్లాట
పెట్టుకోవద్దు. హేలెంబో వాళ్లు పొగరు బోతులు.
మునుపు మీఅన్న లింగడి సంగతి, నీకు తెలుసుగా?
నీకేమి యెప్పుడు జరుగునో యని, నాకు భయము, ను ము
అన్నాడు.

గంగయ్య

బేరా! ఎంతటి వాళ్లు యీ కాలపువాళ్లు! మాదిగల నీళ్లు
త్రాగడమేకాకుండా, భయములేకుండా, చెప్పకోవడము
కూడనా? ఏదో, ఈమాయప్రపంచములో యీ వేషాలన్ని
వేయాలగాని, వాస్తవముగా, ఎప్పుడూ, పంచములుపీళ్లు,
శూద్రులు వారు, అని, పొలాలలో పనిచేసుకొనేటప్పుడు,
మేము మాత్రము అనుకొనేవాళ్లమా? పనిచేసే వడుపులో
గాని, కోత, కిట్టివేతలో గాని, అరకనడిపి, సాళ్లువేసి, జడ్డి
గముపట్టి, విత్తనాలు వేయుటలోకాని, మేమిభేదాలు పట్టిం
పుగా జూచేవాళ్లమా? ఒక్కమునుములో, అందరము, ఒకరి
ప్రక్కను మరొకరము పనిచేసేవాళ్లమే! ఐతే, అట్లాపనిచేయు
చున్నంతకాలము, మాకులాలను మరచిపోయేవాళ్లము. గట్టు
దాటి, డొంకలోకివచ్చేసరికి, మేము పంచములము, వారు
శూద్రులయ్యేవారు.

రామస్వామి

ఐతే, మావారు, మీవారు, సరసాలాడుకొనేవాళ్లేనటగా?

గంగయ్య—

ఏమివడుపు మారామయ్యకు? అబ్బాయీ! నీకు పెండ్లియీదు వచ్చింది. అప్పుడే, ఆడవాళ్ళమీద మనసుపోవుచున్నది. ఇప్పుడెంతో అప్పుడూనంతే. ఐతే, ఈరోజులలో, చీకటిదినాలలో, ఎచ్చటనో, యెవేవో చెడ్డపనులు, చేసుకుంటారట. ఆరోజులలో, చెడ్డసుద్దులేమిలేకనే, కులాలభేదముల నటుంచి, మంచి మంచినరసాలు కుర్రవాళ్లు చేస్తుంటే, పిల్లలు ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతుంటే, మధ్య మధ్య పెత్తందారు నోటారబూతులు తీట్టుతూ పనిజేయమంటుంటే, ఎల్లుకాలేటట్లు యెండకాస్తుంటే, ఆడపడుచులతో, మావాళ్ల ముసలివాళ్లు, సంసార కష్టసుఖాలగూర్చి ముచ్చట్లాడుతూవుంటే, మేము కూలివాళ్లము, బీదవాళ్లము, వారు పెద్దకులాలవారు, అని మాకేమైన అసూయకలెడిదా?

యల్లమంద—

ముత్తన్న, ఈ సంసారులమీద పంచములు దండెత్తాలంటూండే!

గంగయ్య—

వాడికిదియొక పిచ్చి. సంసారులొకరు, పంచము లొకరటయ్యా! మా దినాలలో, అందరి మొక్కటిగానే యుండేవాళ్లము. ఈ కాలమంత మాయగాయున్నది. సంసారుల నంటుకుంటే, మాకే పాపము కల్గుననుకొనేవాళ్లము మేము. ఇప్పుడేమో, కిరస్తాని మతమంట, అది వచ్చినప్పటినుండి, మావాళ్లు కొంత మంది, పైకులాలు మనల నంటుకోకపోతే, నాళ్లను మనమూ

అంటుకోవద్దు. శూద్రులు మన పిల్లలతో సరసమాడితే, మనమూ వాళ్ల పిల్లలతో సరసాలాడగూడదా అని అంటున్నారు. (ఇంతలో రమణయ్య వస్తున్నాడని విని, ఎవరిదారినివాడు వెళ్లిపోయినారు)

అబ్బాయి, రామస్వామీ! యల్లమంద ఎక్కడరా? అంటూ వేల్పూరు పెద్ద కాపు రమణయ్యగారు, వసారాలోనికివచ్చేసరికి, చుట్టనుకాస్తదాచిపెట్టి, గంగయ్య లేచినిలబడ్డాడు. అతన్ని చూచి ఏమోయి! గంగా, నీవు, జాగ్రత్తగాకనుకలిగియుండవలె, ముత్తన్నయేదోముప్పనీకూ, నాకూ, తెస్తాడు. అందుకేమిసందేహం లేదు. వాడికి, పైవారంటెభయమేలేదు. వానినేవోశక్తి ఆవహించినట్లున్నది అన్నాడు.

గంగయ్య—

లేదాడి, లింగడుచచ్చిపోయేముందు, చెప్పిపోయినాడు. వాడే యీముత్తడుగా, నాకుతిరిగిపుత్రుడుగాపుట్టినాడు. వానిని యెవరోచావమోదినారుగదా ! నాకుచెప్పకపోయినా, వాడికి, పాతెలోవారిమీదకసియేయుండినదికాబోలును. వీడు ముత్తడు, తనచిన్నతనాననుండి, యిట్లానే పొగరుబోతుమూటలు నేర్చినాడు. పెద్దలుమిమ్ములనుకనిపెట్టుకొనియున్నాముగదా ! కనిపెట్టికాపాడకలసినదిమీరే !

రమణయ్య—

యల్లమందా ! మాబావమరిది పునాదిపాడునుండి వచ్చాడు. అతడికి, వెంకన్నగారికుటుంబమేకావలెనంట. వెంకన్న యేమో మార్గంపడవలెనన్నాడునీతో. నీవులోపలికి వెళ్లు.

యల్లమంద—చిత్తముఅనివెల్లిపోవును.

రామస్వామి

అయ్యా ! మునసబుగారిరామయ్య, మనము త్తడిచేత మనమే, ఈవిధముగా శూద్రులతో పోట్లాటపెట్టించుచున్నామని, యీ డుపుగల్లులో చెప్పివచ్చినాడట.

గంగయ్య

బాబూ, రమణయ్యా ! మావాడు, పంచములకిప్పుడులేనిది, ఏమికావాలంటాడు? నేనడిగితే, “నీకేమి తెలుసులేవే, ముసలాడివి, మీకాలానికిమాకాలానికిచాలాభేదమున్నది, ఈకాలానమాటలంటే, మాదిగిలై తేమాత్రముపడతారటే ! మాలమాదిగలు, తాలూకాబోర్డులలోమెంబరులవుతుంటే, చెన్నపట్టణపురాజ్యములోపెత్తనముచేస్తుంటే, మనవాళ్ళని అమర్యాదగా అనరానిమాటలీచదువుచట్టుబండలులేనిశూద్రులు అంటేపడాలనటే! నీ వెప్పుడూయిట్లానేచెప్పుతావు, తలవంచుకొనితన్నలు తింటావు” అంటాడు.

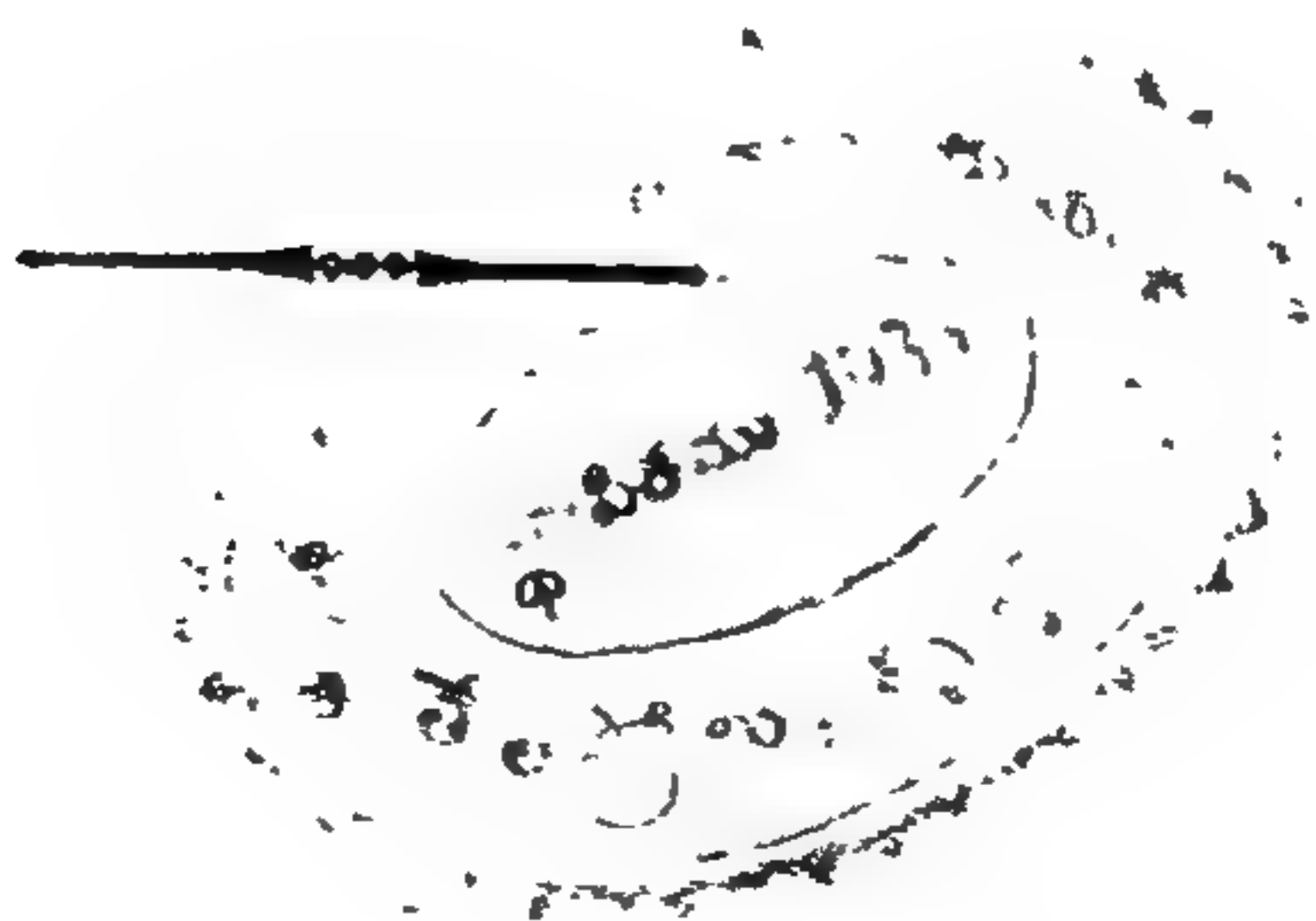
రమణయ్య

నాకూ, సరీగా, తనకోరికలగూర్చిచెప్పలేదు. నీకేమైన తెలుసు నటరా?

రామస్వామి

వాడు, వాళ్ళవద్ద, వీళ్ళవద్ద, అప్పుడప్పుడనేమాటలబట్టి తెలిసినదిగాక, వాడుస్వంతముగాచెప్పితే తెలిసినది చాలాతక్కువ.

వాడికి యీకులభేదాలుగిట్టవు. అందరూ సమానసాంఘిక గౌరవ
 మేప్రాందవలెనట. తెల్వి తేటల ననుసరించి, ఉద్యోగ, గౌర
 వాలుబొందాలట. కమ్మారు, పంచములుచేత పనిచేయించు
 కొన్నప్పటికి, వాళ్ళనుతిట్టరాదట, కొట్టరాదట, పెండ్లిపేరంట
 ములవిషయాలలో, భేదాలుండరాదట. తల్లితండ్రులొప్పుకొని,
 స్త్రీపురుషులుమోల్చుకుంటే, పెండ్లిండ్లుచేసుకోవచ్చునట. బీద
 లకు భూవసతికల్పించాలనియు, తిండిలేకమలమలమాడువా
 రుండరాదని, వాడిపంతము". ఇంతలో, బజారునయేదోగల్లం
 తుగాయుండినట్లు తెలుసుకొని, గంగయ్యబైటకుపోయి, నాల్గు
 నిముషాలలోనే, కంటనీరుపెట్టుకొంటూవచ్చి, "ముత్తమజెజ
 వాడలోరైలెక్కగా, యెవ్వరోచూచారట. రాత్రియింటికిరాక
 పోతే, పొలానయున్నాడనుకున్నా, నాకేమిలోచడంలేదు"
 అని చతికిలబడ్డాడు.

హరిజన సాయకుడు.

రెండవ ప్రకరణము.

ఈడుపుగల్లు, బెజవాడతాలూకాలో, బెజవాడకుపది మైళ్ళదూరములోఉన్నది. జనాభానాల్గువేలు, 1910వ సంవత్సరములో. కొద్దిగాగ్రాహ్మణులున్నా, రైతులగుహెచ్చుమందికన్నువారే! ఈమధ్య, కొన్నితూర్పుకాపుకుటుంబాలు వచ్చిననట. ఈవూరిరైతులుబాగాఆస్థిపాస్తులుకల్గి, కమ్మవారిలోగౌరవముపొందినవారనిప్రకాసి కృష్ణాజిల్లాలోకెల్ల, పేరుపొందిన, అడుసుమల్లి, పగ్వతనేనివారికుటుంబాలు చాలా యీవూరిలోకలను. మాగాణివచ్చిచాలకాలమైంది యీప్రాంతానికి. యీడంపుగల్లుభూములు బలమైనవిగనునను, కాల్యకుదాపున యుండుటవలనను, పంటలుబాగాపండుచుండుటవలనను, ధరలు క్రమముగాహెచ్చుచుండుటవలనను, రైతులనేకులధరికులైనట్లున్నాను. భూములధరలుహెచ్చుచున్నవిగనక, రైతులుతమకొదాయమున్నను, లేకున్నను, ధరికులమనివిరివీగుతున్నారు. ఇదిరచోటులందువలెనే, ఈయూరియందుకూడ, రెండుమూడుముఠాలున్నయి. ఒకముఠాదారుడు, భజనచేయుచుదామంటే, మరొకముఠాదారుడుభోగముమేళముతెచ్చిదామంటాడనిలోకులనుకుంటారు. ఈయూరిపెద్దచెరువు, సాయసమయ

ములందు, చుట్టునున్న, ఉన్నతమగుగావిచెట్లు, జువ్విచెట్లు, సూర్యకిరణప్రభావమువలన, మలయమారుతమునకు వన్నెవెట్టుచుండ, హృదయగమముగ ఉంటుంది. ఈఉనికి, ఆదిమాంధ్రగూడెము చాలావైద్యకలను. గ్రామమునపాతశాలఉన్నా, పంచములపిల్లలకాబడికిపోవుటకు ధైర్యములేదు.

యుద్ధముజరుగుతున్న కాలములో, పాచములనేకులు, బెజవాడలో, గిడ్డుగులందు, రైలుస్టేషన్వద్ద, కూలినాని చేసికొని, తలావంద, రెండువందల రూపాయలు సంపాదించుకొని, తమ తమ యిండ్లకుజేరి, రైతులభూములను, మక్తాకు తీసికొనుచుండిరి. 1920 వ సంవత్సరమునుండి, దాదాపు, యాభైయకరాలమాగాణి, పదిహేకరాలమొట్ట, యీపంచములచే సాగు చేయబడుతుంది. నల్లరు మెసిపటోమియాకు, యుద్ధకాలములో, సిపాయీలుగాపోయి, తెల్లస్తాల్జర్తో, కష్టనిష్ఠురములబొంది, వివిధజాతుల హిందువులతో, సమానముగ, యోగ్యతను సంపాదించి, కొన్ని యింగ్లీషు మాటలతో డొక్కశుద్ధి చేసికొని, ప్రపంచమన నేమియో కొంతవరకు కంస్లు తెరచిచూచి, ఈడ్పుగల్లుకు తిరిగివచ్చారు. 1919 వ సంవత్సరమునందే, తాము సిపాయీలుగా వెళ్లి, ప్రభుత్వమునకు సేవజేశారు. కనుక, జీవనోపాధికై కొంత భూవసతి యిప్పించవలెనని ప్రభుత్వమునకు అర్జీలు పెట్టుకొన్నారు. అప్పటి కలెక్టరుగారు, కంకిపాడులాకువద్ద కొంత గవర్నమెంటు పోరంబోకను, ఈడ్పుగల్లు, వేల్పూరు డొంకలలో కొంతభాగమును, వీరికి గ్రాంటు

చేశారు. ఒక్కొక్కరికి రెండేసి యకరముల చొప్పున భూమిని గ్రాంటు చేయడంతోనే, వీరి కిక్ మిన్ను మన్ను తెలియక, తాముకూడ భూస్వాములమైతిమను, క్రొత్త తత్వము నాస్వాదించి, తమ్మింక నెవ్వరుకూడ, చులకనజేయుటకు నీలులేదను నమ్మకముబొందిరి. 1918-వ సంవత్సరములో క్రిస్టియను మిషనరీలు, బందరునుండి, బెజవాడనుండి, తమ ఘోర్డు మోటారు కారులందువచ్చి, ఈ ప్రాంతపు పంచములకు, మతమిప్పించ, ప్రత్యేకప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. ఆరోజులలో, వారిచేతిలో కీలుబొమ్మలై, జిల్లా కలెక్టరులు, వారిచేత సిఫారసు చేయబడినవారి కందరికి, భూములనిచ్చుచూ, వ్యాజ్యములందు సహాయముచేయుచు, ఉద్యోగము లిచ్చుచు, క్రీస్తుదేవుని సేవ జేయుచుండిరి. ఈడ్పుగల్లులోకూడ, పదిమంది పంచములు, తమ కుటుంబములతోసహా, మతముబుచ్చుకొని, సిగలను కత్తిరింపించి, క్రాపులు పెట్టించుకొని, తమతమ పేరులగూడ, మార్పించుకొని, క్రొత్తమనుష్యులమైతిమిగదా యని నిట్టూర్పుచిడుచుచు, కమ్మవారినిక మొగమెత్తిచూచి, దైర్యముతో వారితో మాటాడవచ్చుగదాయని, యనుకొనుచుండిరి. వీరిలోఆర్గురికి మెట్టభూమి, నలుగురికిమూగాణిభూమియును, కొంచెముగా ప్రభుత్వమునారిచ్చారు. 1920వ సంవత్సరములో, కమ్మవారందరు వోట్లహడావుడిలోఉంటే, యీక్రొత్తమతస్తులు సిపాయిలు, పంచములకందరకు పెత్తందారులై, కమ్మవారి మీద కత్తులునూరుచుండేవాళ్లు.

గాంధీమహాత్ముని, సహాయనివాసకరణోద్యమము బహు
 తీవ్రముగా జరుగుచుండెను. సుప్రసిద్ధన్యాయవాదియగు, అయ్య
 దేవరకాళేశ్వరరావుగారు, తమయభ్యర్థిత్యమును వదలుకొని
 స్వదేశసంబంధమగుప్రచారముచేయుచూ, ప్రజలునోటులనియ్య
 వద్దని ప్రచారముచేయదొడగెను. ఈడ్పుగల్గునందు, వేల్పూరు
 నందు, ఒక ముఠావారు, ఓట్లయ్యవద్దని, మఱొక ముఠావారు, ఓట్ల
 య్యాలిసిందేనని వివాదపడుచుండిరి. వేల్పూరి మునసబుగారు,
 ఓట్ల నియ్యవలసినదే యని పంతముబట్టి, తనకెదురు ముఠా
 వారు కిమ్మాకి ఓట్ల నిస్తారని తెలిసి, తాను కొళందరెడ్డిగారికే
 సింగులు ఓటు యిప్పించుతానని ప్రచారము మొదలుపెట్టెను.
 పెద్దరైతు రమణయ్య ఏమీచెప్పక జోక్యము కల్గించుకొన
 లేదు. ఆయన రెండో కొడుకు రామస్వామి మాత్రము, ఓట్ల
 నియ్యవద్దని అచ్చటచ్చట చెప్పుచుండెను.

ఇరుపక్షములవారు పంచములందు ఓటర్లు అయినవారి
 వద్దకువచ్చి, తమ తమ వాదములగూర్చి ఖోభగా యేమేమో
 చెప్పకొనివెళ్లిరి. వారుచెప్పినది తమకు తెలియకపోయినను,
 తమనోటుఅధికారము తమ్ము పెత్తందారులను చేసినదిలే యని
 భూస్వాములగు పంచమఓటర్లు ముచ్చటపడుచుండిరి. ఎప్పుడూ
 తమ మొగమైనచూడని, అడుసుమిల్లివారి పెత్తందా రీదినా
 లలో తమ పల్లెకు మాటిమాటికి వస్తున్నాడు, తమవారికేదో
 క్రొత్తలాంచన మబ్బినదని, తదితర పంచములందరుబ్బి,
 వేల్పూరులో పంచములకు పెత్తందారైన గంగయ్యవద్దకు,

బెజవాడ, బందరు నాయకులు, అభ్యర్థులు, తమతమ పేరులతో సహావచ్చి, ఆ యెండాకాలమునందు తమ గొంతులన్ని యెండి పోయేటట్లుగా, ఏమేమో చెప్పిపోయిరి. బంధుత్వమువలన నేమి, స్నేహమువలననేమి, గంగయ్యకు ఈడుపుగల్లు పంచమ వోటరులందు పలుకుబడి హెచ్చుగానుండుటవలన, వారితో తమ యభ్యర్థులతరపున మాట్లాడమని, తన రెండోకొడుకూ, ముత్తయ్యమీద అపవాదులువేయించి, తనయింటికి కొరవి బెట్టించ ప్రయత్నించిన వేల్పూరు మునసబుగారూ, తన్నదే కనిగా బలవంతపెట్టుతుంటే, ఏమీతోచక, రమణయ్యగారి వద్దకు వెళ్లి ఆయన చెప్పినట్లు, తనయిచ్చవచ్చినట్లు, ఈడుపుగల్లు పంచములగూడ నడుపుట తనధర్మమని నిశ్చయించుకొని, 1920-వ సంవత్సరం శెప్టెంబరు 14-వ తేదీన సాయంత్రము ఆరుగంటలకు, బుట్టి అంకమ్మగారి యింటిముందు చాపమీద కూర్చొని, పాటిలోని పెత్తందారులందరతో మాట్లాడవలసి యున్నది గనుక, పిలిపించమని అంకమ్మనడిగెను.

అంకమ్మ ఈడ్పుగంటిపంచములకు పెద్ద మాదిగలకందరికి వానియింటివారే కులపెద్దలు. మతముపుచ్చుకున్న పదిమంది గాక, మిగిలినవారంతా, ఆతడంటే అమితభయభక్తులతో ప్రవర్తించుకుంటారు. మూలలు అప్పుడప్పుడు గొణుగుతున్నా, అధికసంఖ్యాకులైన మాదిగలతో కలసి, అంకమ్మ పెత్తనమునే ఒప్పుకొని, కొలుపులు, పెండ్లిండ్లు, పిడాకులు, వగైరా సాంఘికవ్యవహారముల చక్క బెట్టుకుంటూ ఉండేవాళ్లు. క్రీస్తుయనులు, తలయెత్తుకొనితిరగడమునేర్చినప్పటినుండి, పూర్వార్వాచా

రపరాయణుడై, కమ్మవారంఁజెభయపడుతూ, నక్కుచూ, నంగుతూడండే యీఅంకమ్మో, తమకేంపనిఅనితిరస్కార భావంతో, చీటికి,మాటికి, జెజవాడవెళ్ళి, మిషన్దొరగారి లోసంప్రదించుకొంటూఉండేవాళ్లు. కానిపాట్లలోవారంతా, వీరికొత్తవేషాలు, పేరులు, పెత్తనాలు, చూచి, అసహ్యించుకొనడంచేత, వీరిమాటవినేవారులేరైరి.

పెత్తందార్తైనఅంకమ్మ పొట్టికురచమనిషి. బాగానల్ల టివాడు, మంచినడివయస్సులోనున్నాడు. పెద్దశిగ, గొప్పను దురుకల్లి, మేటిమగటిమికల్లినవ్యవసాయకునివలెఉంటాడు. అప్పుడప్పుడు, పొగాకునమలుచుండడంచేత, ఆతనిదంతాలొకింత గారపట్టిఉన్నాయి. ఈసాయంత్రము, గంగయ్యతనయింటికి వొట్లవ్యవహారములోవచ్చాడనేపరమసంతోషంతో, పాటిలోనివారందరికిఁ బురంపి, యింటిముందునీళ్లుచల్లించి, చాపలుపరిచి, వచ్చినవాళ్ళకివ్యడానికిపొగాకు తెప్పించి, తయారుగాఉంచాడు. ఒక్కొక్కరే, పాటివారువస్తున్నారు. వచ్చినవారందరికిపొగాకు కాడలు, అంకమ్మచిన్నకూతుగుసౌభాగ్యంయిస్తుంది. ప్రోద్దు గూకేసరికిఅందరుచేరారు. చీకటిపడిందిగనుక, దివిటీ తెప్పించి, గుమ్మడివారికుర్రాడిచేతపట్టించాడు.

మెసపటోమియాకుపోయినవారిలో బుర్రసుబ్బయ్య, తమ్ముపిలిపించినపనేమిటన్నాడు. అంకమ్మ, గంగయ్యవంకచూశాడు.

గంగయ్య—ఏమున్నది? అందరికీతెలిసిందేగా?

ఈకమ్మారు, యిదేమో, వోట్లు, వోట్లుఅనిమనవెంబ

డిపడ్డారు. ఇదివర కేమో, యేవ్యవహారములోనై నా, కమ్మ
 రెట్లనడచుకోమంటే, అట్లాపోయేవాళ్ళముమనమందరము,
 మారిమ్మకొలుపుకై తేయేమి, గంగానమ్మజాతరకై తేయేమి,
 మనవాళ్లుయేమిచెయ్యాలో, మనతాతలనాటినుండి, యిదియి
 ట్లా, అదిఅట్లా, అనిమనకు తెలిసుంది. కాని, యీవోట్లహడావు
 డీ, రైళ్లు, మోటారుబండ్లు, తంతులుమాదిరిగానేయీ తెల్లారి
 బిసలాగుంది. మనకేమీ తెలియదు. మనతాతముత్తాతలు, వా
 టినిగురించియేమీయెరుగరు. సాధారణంగా, మనకునాయకు
 లైనకమ్మరై నా, యేదోదారిచూపెట్టుతారనుకుంటే, వారుత
 లాఒకరీతినిపొమ్మంటారు. తుదకు, ఆబెజవాడబ్రాహ్మడిగోలా
 వద్దు; యీబందరుకమ్మయనరొదావద్దు, ఆగవర్నరుపేటరెడ్డి
 రంకెలువద్దన్నా, ఈకమ్మరువూరుకోక, ఒకరీతట్టుకు. ఒకరా
 తట్టుకు, లాగుతున్నారు. యేమోపెద్దపాటిపెత్తందారులుకదా
 మీరందరు, మిమ్మలనుకలుసుకొని, మంచిచెడ్డలువిచారిద్దా
 మనివచ్చాను. ఓహో, యింతేనా, యీతెల్లబుట్టచెప్పవ
 చ్చింది, అనిఒకరు, యింతమాత్రానికిమనలనుపిలిపించడమెం
 దుకు అనిమరొకరు, బాగానేవుంది, తమపోట్లాటతాముతీర్చు
 కోక, మనకుకూడయీబంకతగిలించడానికానచ్చాడు, అనిమూ
 డోమనిషి, ఒరే యిదంతామనలోమనకుకీచులాటపుట్టించడాని
 కిగా, అనిమరొకరు, యిట్లాపలుపురుపలువిధాల, అందరొక్క
 మా రేమాట్లాడప్రారంభించారు.

ఎనుబోతు వెంకన్న—

తాతా ! యీవోట్ల హడావుడి, మాకూ గందరగోళముగానే

ఉంది. ఓయి, మీరంతా నిశ్శబ్దంగాఉండాలి. వేల్పూరు పెద్ద
మాదిగ మనమాటకోసరమొస్తే, యేమిటీగోలంతా? (అందరు
సర్దుమణిగారు). మాపూర్వో, మెసపటోమియాకు పోయివచ్చిన
మా ఆస్థురకు, కులపెద్ద అంకమ్మకు, యింకా నలభైమందికి
మాత్రం వోట్లుఉన్నాయి. మీపూర్వో యిరవైఅయిదు వోట్లు
మాత్రం ఉన్నవట. యివన్నీ, నీవెట్లాచెప్పితే, అట్లా యిస్తాము,
అందరికి యిష్టమేనా చెప్పండి అన్నాడు. (కలకలము ప్రారంభ
మయింది).

మన్నవ రామయ్య—

పెద్దలు, పెత్తందారులు, అని మీరేమీ గల్లంతుచేస్తారు.
వోట్లుగే యేమిటోతెలియని యీ ముసలివాళ్లు, మనకేమి
పెత్తనము చేస్తారయ్యా! ఈవోట్లు యెందుకు వచ్చినయ్యో,
మనమెందుకు యివ్వాలో, యెవ్వరైన చెప్పతారా మరి?

అంకమ్మ—

నీకు వోటు వున్నదటోయి?

మన్నవ రామయ్య—

కరణంగారిని యీ ప్రొద్దు అడిగితే, లేదన్నాడు.

అంకమ్మ—

ఇంతమాత్రానికే, చారడంతనోరు చేశావు.

బొల్లెద్దు శంకరయ్య—

మనకున్న వోట్లలా పదిహేను. వాటిల్లోయేదో గుణముండక

పోతే, అన్నీ తెలిసిన యీకమ్మారు మనచుట్టూ యెందుకు తిరుగుతాగు? వాటికంత ఖరీదుంటే, యెవ్వరు హెచ్చుధర పెట్టితే వారికిస్తాం. ఏమంటావు? కులపెద్ద అంకమ్మా! మనము యెవ్వడికైనా తప్పపెట్టితే, పదిగూపాయలు వసూలుచేసి, అందరికీ విందుచేయడం లేదా? అట్లానే వోట్లకు రూపాయి యెవ్వరిస్తే వాళ్లకిద్దాము. ఏమేతాతా? యేమంటావు?

(ఎ. వెంకన్న సోదరుడు చెంగన్న, ఖంగునదగ్గి, గొంతుసవరించు కొని, తనచేతిలోని కర్రనుపైకెత్తి). “తాతా! ఈ శంకరయ్యకు యెప్పుడూ త్రాగుడు ఆరాటమే. వాడిమాట లక్ష్యపెట్ట వాకు. త్రాగుడు మంచిదికాదని, యెంతోమందివచ్చి మనకు చెప్పుతున్నారు. తుదకు మనకులపెద్దకూడ, ఆముతకగుడల వారిమాటవిని, ఈమధ్యజరిగిన, కులతీర్పు డబ్బును, కల్లు గొన డానికిగాక, చిన్నపిల్లలకు పైగుడ్డలు కొనిపెట్టడానికి, ఉపయోగించాడు. ఇప్పుడుగూడ, మళ్లా యీవోట్లు అమ్ముకొని, త్రాగి, తండనాలు త్రొక్కడం మనకులానికి లాకీగాదు.

శంకరయ్య—

ఐతేనీ మురయేమిటోయి! వోట్లనుమురగేస్తానంటావా!

చెంగన్న—

మురగేయడంయెందుకూ? మనదేశానికినల్లవారిరాజ్యంవస్తుందట. చెన్నపట్టణంలో, మనదేశమువాళ్లే పెత్తనముచేస్తారట. మనము, వోట్లను, మంచివారికి, యితరులమేలెంచేవారికి, మంచి

చెడ్డలు తెలిసినవారికి స్తే, వారు చెన్నపట్టణంపోయి, మనలను పరిపాలించడానికి, బుద్ధిమంతులు, పెత్తనంచేయనేర్చినవారు, బీదసాదలమేలుకోరువారు, రైతులబాగు, కూలీలసౌఖ్యము, హెచ్చుచేయువారిని, మంత్రులుగాయేర్పాటుచేస్తారట.

రావిపాటిసిద్ధన్న—

ఈమాటలుయెక్కడనేర్చావురా? పెత్తనం, మంత్రులు, ఓహూ!

చెంగన్న!—బెజవాడలో, రెండుసభలుజరుగుతుంటే, వినివచ్చానోయి. నేనుమెసపటోమియాపోయానుగదా! ఆదేశాలన్నిటిలోను, అచ్చటిప్రజలే, పెత్తనంజేసుకుంటున్నారు. తెల్లవాళ్ళదేశములో, నల్లవాళ్ళరాజ్యంచేయడంలేదుగదా! మనదేశములో, తెల్లవాళ్ళ పెత్తనంయెందుకూ?

అంకమ్మ—

చెంగన్న! మనకాపెద్దసుద్దులెందుకోయి? యీవోట్లమాటేమిటంటావు?

చెంగన్న—

అనేటందుకేముంది. లంచాలుమనకొద్దు మంచివారెవరోమీరు చెప్పితే, వారికి, నేనూ, నాఅన్న, వోట్లనిస్తాము.

గంగయ్య—

బాగానేఉంది. తిరిగిమొదటికేవచ్చావే? మంచివాళ్ళెవరోమీలో, యెవరై నాతేల్చుకున్నారా?

ఎ. వెంకన్న—

ఆహా! కో వెలమూడాయన, రెడ్డిదొర.

శంకరయ్య—

గొప్పమాటన్నావు, లేక లేక, పైనబడికరిచే, ఆ రెడ్డిదొరేదొరి
కాడునీకు.

అంకమ్మ—

నాకారెడ్డిగారితో సంబంధంలేదుగాని, మనకు పెత్తనంచేసేవారు
కావాలసిఉంటే, బాగాఅరచేవారేపనికివస్తారోయి. మాలో
కిపెద్దరైతువునీవు. రావిపాటిచుక్కయ్యా! నీవేమైనా, ఆలోచించావా?
తాతా! యీతడుపదియకరాలవ్యవసాయంచేస్తున్నాడు.
బెజవాడలో, తోళ్ళవ్యాపారంకూడాఉంది. వూళ్ళో, నా
తోబాటు, కోడలబేరంచేస్తుంటాడు.

రా. చుక్కయ్య—

మన శంకరయ్య చెప్పినట్లు; మనకులసాంప్రదాయాల ప్రకారమైతే,
మన వోట్లన్నిటిని, ఒక్కరికో, యిద్దరికో, పోటీమీద
వేలంవేసి, వచ్చినడబ్బుతో, కల్లుపనికరాకపోతే, పిల్లలకు,
పైగుడ్డలకై, ఉపయోగించవచ్చు. కాని, మనమీ రోజుల్లో,
కులపుమాటనే యెప్పుడూ, తలపెట్టకూడదు. కులాలపట్టిన
పులు, యుద్ధంతోనేపోయినవి. ఎక్కడో, యింగ్లండులో పుట్టిన
తెల్లవారెక్కడ, మనవూరిలోని, బోడివాల్లెక్కడ? ఎవ్వరికి
పనికిరాని మన యీపదిమంది అటరానివాళ్లను, కమ్మారిని,
బెజవాడలోని బ్రాహ్మణులను, గజగజనణికించే తెల్లవాళ్లు,

పలకరించి, మగ్యాదజేసి, మతమిచ్చివెళ్లారే ! ఏమే తాతా !
 యెప్పుడైనా యిట్టివిశేషాలు మీనాయన యెరుగున్నాడా !
 ఎరుగడు. ఈడుపుగల్లేమో, మనమేమోకాని, వెనుకటి
 రోజుల్లో, యీదేశాలువదలి, సముద్రాలమీద ఓడలెక్కి,
 యెక్కడనోడన్న మెసపటోమియాకు, ఆరోజుల్లో యెవ్వరైనా
 వెళ్లారా ? లేదు. ఇళ్లుతగులబడ్డప్పుడో, వేకువజాముననారు
 మళ్ళు తడపడానికి కూలీలవసరమైనప్పుడోతప్ప, యిప్పటివలె
 వోటుకోసరం మనగూడెంలోకి, యీకమ్మా రొచ్చేవారేనా?
 లేదు. క్రొత్తక్రొత్తవింతలు కలుగుతున్నాయి. దేనినన్నా తీసు
 కొని దేశాంతరము వెళ్ళినవాళ్ళను యెరుగుదుముకాని, దొంగి
 లించి పారిపోయినవాళ్ళున్నారుకాని, అప్పులుతీర్చలేక పూరు
 విడిచినవాళ్ళున్నారుకాని, మనతాతగారి ముత్తయ్యవలె చదు
 వ్చుకోసరము, సంసారులమీద దండెత్తడంకొరకు, తలిదండ్రుల
 విడిచి, దేశాంతరము పోయినవాళ్ళను చూశామా ! లేదు.

శంకరయ్య—

లేదు, లేదు, లేదు, అంటావేమయ్యా ! ఇక ఉండేదేంది ? నీవు,
 నీపొలము, నీ మాటలేనా ?

చుక్కయ్య—

మనశంకరయ్యకు, కల్లుఆరాటంయెక్కువయింది(అందరునవ్వారు).
 మనంకనివినియెరుగనివ్యవహారాలు, తెల్లవారియుద్ధమువ
 చ్చినతరువాతజరుగుతున్నాయి. ఈవోటులలోయేదోగొప్పవిశే
 షంలేకపోతే, చదువుకున్నవారు, ధనికులైనవారు, గొప్పవారు

యింతగామనచుట్టూతిరగడమెందుకాఅని, నాకుబందరుబోయే
టప్పుడుతట్టింది. ఆసాయంత్రం, నాతోళ్ళుకాస్త, అమ్మినతరు
వాత, రైలుమించిపోతే, చేసేదేమీలేక, మధ్యచాకులో, యే
దోమీటింగుజరుగుతుంటే, అచ్చటికిచల్లగావెళ్లాను. వెయ్యికి
పైగాజనండన్నారు. ఒకరుబెంచిమీద, యిద్దరుకుర్చీలలో కూ
ర్చున్నారు. ఒకాయన లేచిమాట్లాడున్నాడునేను వెళ్లేసరికి. అ
ట్టేచూస్తేనిగదా, మనతాతగారిముత్తయ్యేఆతడనిపించాడు.
(అడుగో, తాతకూడఅదరిపడుతున్నాడు) కానినాకుగట్టిగానమ్మ
కంకలుగలేదు.

అంకమ్మ—

ఎట్లావున్నాడు? యెన్నియేండ్లుంటాయి? ధ్వనియెట్లావుంది?

చుక్కయ్య—

నీకేయింతఆతురతగాఉన్నది, కన్నతండ్రిగంగయ్యతాతకెంతత
హతహాకల్లుచున్నదోకదా! ఎర్రనికుర్రవాడు; దాదాపుముప్పై
యేండ్లుండంటాయి, మంచికొరమీసంవచ్చింది. గిరజాలుపెట్టా
డు. ఈనాటికమ్మారివలెనే, చోక్కాతొడిగి, ఉత్తరీయంవల్లె
వాటువేసుకున్నాడు. నొప్పనగంధపుబొట్టువుంది. ఆవిశాలమైన
కండ్లు, చక్కనిచెక్కిళ్ళు, ఎత్తగుభుజాలు, దృఢమగుచేతులు,
తళతళమంటున్నపండ్లు, మహాచక్కగాఉన్నాడు. కళ్ళుతుడుచు
కుని, పదేపదేచూచి, యెవ్వరో, బ్రాహ్మణుడుగాబోలను
కున్నా.

గంగయ్య—

సరేలే, యెవరికర్కంయెవరుతప్పించగలరు? ముత్తయ్యయేవూళ్లో, యేమిచేస్తున్నాడోమన కేం తెలుస్తుంది. ఆయనేమిచెప్పాడు యీవోట్లనుగురించి?

చుక్కయ్య—

ఓట్లున్నవాళ్ళంతా వోట్లు. వీరందరికి మనరాజ్యంలో క్రొత్త పెత్తనంవచ్చింది. తమ వోట్లను, మంచివాళ్ళకిచ్చి, వారిని చెన్నపట్టణం పంపితే, వారు ఆపట్టణంలో సభచేసి, మంత్రులను యెన్నకొని, వారిచేతమనకు రోడ్లు, కాలవలు, బావులు, వంతెనలు, మాగాణి, ఆస్పత్రులు, చెరువులు, పాఠశాలలు, యేర్పాటుచేయిస్తారు. చెడ్డవాళ్ళకిస్తే, వాళ్ళుపోయి, మనకు రావలసినన్ని సౌకర్యాలను రానివ్వకుండా, తమకు, తమ బంధువులకు, లాభాలు కలుగజేసుకుంటారు. ఈ రోజుల్లో, ప్రతి వోటరుకూడా, తన మేలుమాత్రమేగాక, తన వూరియొక్క, జిల్లాయొక్క, మంచిచెడ్డలను, ఆలోచించుకోవాలన్నాడు.

శంకరయ్య—

అట్టేలే, యీకమ్మారు మనమేలుకూడా విచారిస్తారా? మన పాట్లోకి కలరావస్తే తొంగైనా చూడరేం.

గంగయ్య—

ఎన్నాళ్లకు శంకరయ్యకు, దారి కనబడిందోయి ?

చుక్కయ్య—

ఈరోజుల్లో, కులాలపటుత్వంతగ్గింది. రైళ్లలోనేమి, బస్సులలోనేమి, ఆఫీసులలోనేమి, వ్యాపారములోనేమి, తిరునాళ్ళలోనేమి, వర్ణసంకరంకలుతూఉంది. వెనుకటివలె, అంటరాని వాళ్ళనుత్రోసివేయడానికివీలులేదు. పబ్లికురోడ్లు, భావులు, చెరువులు, స్కూళ్ళు, కోర్టులు; కచ్చేరీలు, అన్నింటిలో, పంచములు, సమానహక్కులుబందవచ్చు. చట్టములసంగతి తెలియకపోవడంవల్ల, పంచములిప్పటికిగ్రుడ్డివాళ్లే, యెప్పటియట్లే ఉన్నారుకాని. యీయెన్నికల్లోపాల్గొనడంద్వారా వారియీపిచ్చిపోతుందనినమ్ముతున్నాఅన్నాడు.

అంకమ్మ—

ఇంతకూ, యెవ్వరికిమ్మన్నాడు. మనవోట్లను?

చుక్కయ్య—

ఎవ్వరికిమ్మనడమేముంది? ఎవ్వరైతే, ప్రజలకులాభంచేయడంకొరకు, రైతులకుమేలుచేయడానికి, కూలీలకుపనిపాటలు హెచ్చుచేయడానికి, కష్టపడతామంటారో, వాళ్ల కేమీవోట్లనివ్వాలిందిఅన్నాడు.

ఎ|| వెంకన్న —

చుక్కయ్య చెప్పేదంతా, నాకేమో గొడవగాఉంది. మంచి వాళ్లకేయిద్దాం మనవోట్లన్నిటిని. కాని యిప్పుడు వస్తున్న వాళ్లలో, యెవ్వరు మంచివాళ్ళో మనకేం తెలుసు. వాళ్ళు

మన కులస్థులన్నా అయితే, వారి వీరి నడిగి తెలిసికొందుము.
వారేమో పెద్దకులాలవారైతిరి. ఏమని యెవ్వరినడుగదా?
ఆ బందరులో కోరమీసాలాయన యేమీ చెప్పలేదా?
ఆయన పేరేమిటి;

చుక్కయ్య.

మీటింగంతా అయిపోయినతరువాత నేనుచల్లగా ఆయన
యొద్దకుపోయి, అయ్యా! మీ పేరేమి? ఏయూరు? అని
అడిగాను. నన్ను బసవలింగయ్య అని అంటారండి. మాదసలు
బెజవాడ తాలూకా. ఈవూళ్లో, రాంజీగారి పాఠశాలలో
ఉపాధ్యాయుడుగా ఉన్నాను. మిమ్మెచ్చటనో చూచినట్లున్నదే.
మీది యీడ్పుగల్లా అన్నాడు. నేనదరిపడి, ఐతే, బాబూ!
మీపేరు ముత్తయ్య కాదుగదా? అన్నాను. పకపకనవ్వుతూ,
కాదండి, నేనాప్రాంత్యాల్లో, యీమధ్య కోవెలమూడి గోపాల
కృష్ణయ్య, కొశందరెడ్డిగార్ల తరపున, వోట్ల ప్రచారానికై
పచ్చాను. మీరు మునసబుగారి యెద్దులను నాణ్యముజేయు
చున్నారప్పుడు, అనెను. ఆశాభంగుడనై ఆయనకు దండము
జెట్టి, వెళ్లిపోయాను.

గంగయ్య

చుక్కయ్యా! ఆయనకులమేదో తెలుసుకున్నారా?

చుక్కయ్య

లేదండీ! హూటల్లో రాంజీగారి స్కూలునుగురించి, వా
ళ్ళనివీళ్ళని అడిగాను. ఆయన కాకినాడలో పేరుపొందిన ఒక పెద్ద

పంతులుతమ్ముడట. పండంటి బాహ్మణులట, రాజమండ్రీలోని
వీరేశలింగంగారు, కలకత్తాలోని రాయలుగారిమాటవిని, మన
వాళ్ళను బాగుచేయడానికి, బెజవాడలో, కాళేశ్వరరావు, గు
డివాడలో గూడూరిరామచంద్రరావు గార్లవలెనే, పంచముల
కోసరం, పాఠశాలను, బందరులో పెట్టాడట. తనకులస్తులు వెలేసి
నాకూడాభయపడక, మనవాళ్ళకై, యెన్నో, పాట్లుబడుచున్నా
టడ. ఆస్కూల్లో పంతుళ్ళుగా ఉండేవాళ్ళంతా, మనవాళ్ళమే
లుకోరేవారట.

గంగయ్య

అట్లే తే, మనంకూడా, ఆబసవలింగయ్య, చెప్పినట్లే రె
డ్డికి, గోపాలకృష్ణయ్యకు, మనవోట్లనిద్దాం. నేను రేపు బెజవాడ
పోయి, వారిద్దరిని, కలుసుకొని, మాట్లాడివస్తా. అంకమ్మా!
నీవుకూడావస్తావా?

అంకమ్మ

రాకేమి, మనచుక్కయ్యనుకూడా, తీసుకువెళదాం.
వారితో మాట్లాడడానికి, ఆతనికి, బాగాఅనుభవంఉంది.

శంకరయ్య

ఎప్పుడైతేతాతవచ్చాడో, కల్లుముంతపగిలిపోయిందని
తీర్మానించుకున్నా.

చెంగన్న

ఒరేశంకరయ్యా! నిజముచెప్పరా! నీకీలంచంమాటచె
ప్పింది, తూర్పువీధిముఠాదారుడుకాదటరా? నాకు తెలిసిందిలే

ప్పుడే. మనకుత్రాగబెట్టి, మనచేతచిందులు తొక్కించాలను
కొంటున్నారు, యీబస్తీలకెక్కినకమ్మారు. అదిసాగదురా
యీరోజుల్లో.

ప్రొద్దుపోయిందికనుక, అందరూలేచి, యెవరియిండ్లకు
వాగుపోయారు. మరునాడుప్రొద్దుననేగంజిత్రాగి, చుక్కయ్య,
అంకమ్మ, గంగయ్య, బెజవాడకు కాలినడకను బోయి,
యెనిమిది గంటలకు చేరారు. అప్పుడే కాలకృత్యాలు
తీర్చుకొని, కుర్చీపెక్కుతున్న, రెడ్డిగారి యేజంటు మరొక
రితో మాట్లాడుతున్నాడు. చుక్కయ్య ఆవీభూదిరేఖల నొప్ప
అడ్డంగాతీర్చి, బ్రాహ్మణుడివలే, అడ్డగోచిపెట్టి, రూపసియైన,
యీక్రొత్తవానిని గంగన్నకు చూపెట్టి, “తాతా! ఆయనే
బందరులో ఉపాన్యాసం యిచ్చింది”. అని సంజ్ఞజేశాడు. వీరు
ముగ్గురు, వారిద్దరికి నమస్కరించారు. బసవలింగయ్య, గంగ
య్యనుజూచి, నివ్వెరపోయి, పరమసంతోషంతో, నమస్కా
రంచేసి కాగలించుకున్నాడు. పాపం ఆరెడ్డిగారి యేజంటు,
యేమిటోచక, యెగాదిగాచూస్తున్నాడు. అంకమ్మకు చమట
పట్టింది. గంగయ్యకు, మాటలు తడబడుతున్నాయి. చుక్క
య్యమాత్రం, బాబూ! బసవలింగయ్యగారూ! వీరు మాకుల
పెద్ద గంగయ్య. వేల్పూరుకు చుట్టుపట్లనుండే పంచములకు
తల మానికము. మొన్న, మీరు బందరులో సెలవిచ్చిన
మాటవిని, రెడ్డిగారితో మా వోట్ల నిస్తామని చెప్ప
వచ్చాము. తెల్లనిగడ్డం, ముడుతలువడిన నెన్నుదురు కల్గిన

మాగంగయ్యతాత, తమమర్యాదవలనఅమితమైనసంతోషం పొందాడు, అన్నాడు.

బసవలింగయ్య

చుక్కయ్యగారూ! మీరుఅంతఆశ్చర్యపడాలసినపనిలేదు. నేనుమీప్రాంత్యంవదలి, యిప్పటికినాల్గుసంవత్సరాలేగా! యింతలోనేమరచిపోయారా? ఏజంటుగారూ, యీపండుముసలిమానాయనగారు. నాపూర్వపుపేరులింగయ్య. పంచములందరిని, గౌరవార్హులుగాచేయుతలంపుకలవాడినిగనుక, నాకుశ్రీపున్నవలక్ష్మీనారాయణగారు, బసవలింగయ్య, అనిపేరుపెట్టారు. అంకమ్మగారూ! భయపడతారెందుకు? కూర్చోండి, యీకుర్చీలో, రెడ్డిగారియేజంటుకీలాటిపట్టింపులేమీలేవండి. నాయనగారూ! చూశారాదేశమెట్లామామతుందో! మనపంచములనుద్ధరించడానికి, జాతీయనాయకులుకూడ, పూనుకుంటున్నారట. ఇదిగో, యీదినంవచ్చినఆంధ్రప్రదేశ్ లో, గాంధీమహాత్మునిమేలుకొలుపుఉంది. ఏజంటుగారూ! మానాయనగారితోకలసి, మావాళ్ళక్షేమసమాచారాలు తెలుసుకోవాలనికుతూహలంగాఉంది. యిప్పటికిసెలవియ్యండి. మావాళ్ళందరివోట్లు, మీవారికేయిప్పించుతానని యిదివరకే చెప్పానుగా. రండి. అంకమ్మగారూ, చుక్కయ్యగారూ, అని తండ్రిచేయి పట్టుకొని బయటికి తీసుకువెళ్లాడు.

హరిజన నాయకుడు.

మూడవ ప్రకరణము.

—*—

బసవలింగయ్య, చుక్కయ్య, అంకమ్మ, గంగయ్య, బెజవాడ గవర్నరుపేట సత్రంలోకి వెళ్ళి, అరుగులమీద కూర్చున్నారు. బ్రాహ్మణులు తిరిగే చోటయిది. యిచ్చట తామెట్లా కూర్చొని మాట్లాడుకోవడమాయనే సందేహం, బ్రాహ్మణునివలెనేయున్న బసవలింగయ్యగారితో, ఉన్నంత సేపు, వేల్చారు, ఈడ్పుగల్గు కులపెద్దలకు కలగ నేలేదు. బసవలింగయ్య, తనతండ్రి కెదురుగాకూర్చుని, తనకథచెప్ప ప్రారంభించాడు.

“నేను మనవూరునుండి వెళ్లిపోకముందే, కొంతకాలం మన బడిపంతులువద్ద, మరికొంతకాలము మన పెద్దకాపుగారి గుమస్తానద్ద, చదువు చెప్పించుకు టున్నా. శతకాలు పూర్తి చేసి, పల్నాటివీరులచరిత్ర వల్లనవేసి, భాగవత పారాయణం లోకివస్తున్నా. ఎరుసులువరకు, లెఖలుకూడవేశాను. ఇంకా వారంరోజుల్లో మనవూరినుండి వెళ్లిపోతాననగా, కోవెల మూడి పెద్దరైతుకొడుకు, ఈడ్పుగల్గు అడుసుమిల్లివారి ముఠా దారుడు, నేనూ, బెజవాడనుండి, కాలినడకను వస్తూవున్నాము. నేనెవరో తెలియక, తమవలెనే కమ్మవారి రైతుబిడ్డననుకొని,

ధనము, ధాన్యము, పాడిపంటలు, వగైరాలగుూర్చి మాట్లాడుతూ, ఈడుపుగల్లు వంశైనవరకు, వచ్చారు. ఇక నచ్చటనుండి, యెనిదిదారినివారు వెళ్లవలసివచ్చింది కనుక, మీదేయూరంటే, మీదేయూరనుకుంటుంటే, నేను, వేల్పూరుగంగయ్య మూడో కొడుకునన్నాను. ఏమో పుట్టిముణిగిపోయినట్లు, కస్సుమని, ఆయిద్దరు నాపై మండిపడి, తమ్ముమోసంచేసి, వేషం వేశానని, అనరానిమాటలన్నీ అన్నారు నాకంటే చదువులో పనికిమాలినవారైనా, పీరికిత అహంకారం, అసూయ, యేమాయని, నాకధికవిచారం కలిగింది. ఇక మనపూర్ణో, యెన్నాళ్లు మనవాళ్లకు చెప్పినా, యెవ్వగునామాట వినకపోవుటచేత, కమ్మవారు, శూద్రకులనులతో పోటీపెట్టుకొనేవిధం కన్పడక, పూరుక్షడిచి బస్తీకి పోతేనేగాని, ఆత్మగౌరవము దక్కదని, నిశ్చయించుకొని, వెళ్లిపోయాను.

గంగయ్య

ఎవ్వరికి చెప్పకుండా వెళ్లిపోయావేమిరా నాయనా ! మీఅమ్మ, ఆనాటినుండి యీనాటివరకు, చింతింపని రోజులేదే! నీతమ్ములిద్దరికి, పెండ్లియీడువచ్చినా, ముత్తయ్యమాట తెలియనిదే, పెండ్లింట్ల మనయింట్లో చేయడానికి వీలులేదంటూ వుంది

బసవలింగయ్య

నీ వెప్పుడూ. పైకులాలవారి గొప్పతనము. మనవారి పతనముగురించే మాట్లాడుచుంటివి. పెద్దకాపుగారి కుటుంబ

మొప్పుడు, మనవాళ్ళతో, అన్యోన్యముగాయున్నారు గనుక,
 నీకు, శూద్రుల నొక్కమాట అనడానికి నోరు కాదయ్యెను.
 పైగా, నేను, అచ్చటచ్చట యేమేమో మాట్లాడుతున్నానని,
 ముచసబుగారి ముతావారందగు, పెద్దకాపుగారిని దూషించ
 డము ప్రారంభించిరి. చెప్పితినా, పెద్దకాపు, వాళ్ళమీద
 దండెత్తి, అప్రతిష్టపాలగును, నివు కండ్లవెంబడి నీళ్లుపెట్టుకుం
 టావు, యెందుకీతంటాఅంతాయని, ఆప్రోవ్వున భోజనముచేసి,
 చక్కా బెజవాడ పోయినాను. బెజవాడలోనున్న మిషనరీ
 దగ్గరకువెళ్లి, నాకు చదువుకొనవలయునని యున్నది, యేదైన
 సదుపాయము చూపెట్టుమని యడిగితిని. ఆయన, బంధరు
 పొమ్మనిచెప్పి, బంధరు కాలేజీదొరకు, ఒక యుత్తరము
 వ్రాసియిచ్చెను. కాలేజీదొర, దయతో, నాకు ముందుగా
 విద్యార్థులందరుండు హాస్టలులో, చిన్నయుద్యోగ మిచ్చి,
 ప్రతి దినము, ఉదయము, నాయంత్రము, తమ టాక్
 మాష్టరుగారిచేత, యిగ్గీషు చెప్పించుట కేర్పాట్లుచేసెను.
 ఒక్క సంవత్సరములో, నాల్గవఫారమువరకు వచ్చిని. రెండో
 సంవత్సరమునందు, కలకత్తా పంపించి, మెట్రిక్యులేషను ప్యాస
 గునట్లు చేసినాడు. అంత, తనకాలేజీలోనే చేర్చుకొని, హాస్ట
 లుకు, శైక్రటర్గాయేర్పరచి, నెలకు రు 50 లు జీత మేర్పాటు
 చేసి, రెండుసంవత్సరాలయ్యేవరకు ఎఫ్. ఏ. పరీక్షయందు
 ప్యాసయ్యేటట్లు సహాయము చేసినాడు. బి. ఏ. క్లాసులో
 చేరినతరువాత, నన్నొకనాడు పిలిపించి, క్రిస్టియను మతస్థులనే,
 కాలేజీకి సంబంధించిన యుద్యోగములందు నియమింపవలె

ననియు, హిందువులైనవారిని తొలగించనలెననియు, క్రీస్తును
 లకే, స్ట్రోమరుషిప్పు యిచ్చి, భోజనము వగయిరాలు, ఉచిత
 ముగా యేర్పాటుచేయవలెననియు, పైవారు నిర్ణయించినా
 రని చెప్పి, నన్ను యేమిచేయకోరెదవు, అని యడిగెను. నాకిట్టి
 యిబ్బంది వచ్చునని చాలాకాలమునుండి భయముకలిగియుం
 డుటవలన, మనస్సునందు హిందువుగా నెయుండి, నాకులస్తుల
 కందరకు, దేశమందు వేరుప్రజ్ఞిషులు తేవలెనను కుతూహలము
 కలవాడనై యుంటినిగనుక, రెండురోజులలో నా సమాధా
 నము తెలియపరచెదనంటిని. క్రీష్టియనలు, సన్నివిధముల
 మీవారికి సహాయముజేయుచున్నారో, అనాథలైనవారికి,
 యెటుల దిక్కుదివానము కల్పించుచున్నారో నీకు తెలిసిన
 విషయమేగదా? అనిమాత్రము చెప్పి, నన్ను పంపివేరి.

బందరు వెళ్ళినప్పటినుండి, దేశోపకారకమగు పనుల
 జేయు శైద్ధవారందరివద్దకు వెళ్ళుచూ, వారివలన బోధచెందు
 చుంటిని. ముఖ్యముగా, స్కూలుపై నలు తరగతి వ్యాసయిన
 తరువాత, నాలోనాకే నమ్మకముకలిగినదిగనుక, జాతీయకళా
 శాల పెట్టించి, మనదేశమునకు స్వరాజ్యము దెచ్చుటకై
 కంకణముకట్టుకొన్న, కొప్పలై హనుమంతరావుగారి స్నేహితము
 చేసుకొని, వారిద్వారా కృష్ణాప్రతిక బృందము, జాతీయమహా
 సభ బృందముతో చెలిమికల్గించుకొంటిని. వారమునకొక్క
 సాయంత్రమున, జాతీయకళాశాలయావరణములో, ఆచల్లనిచెట్ల
 క్రింద, ఆభావిప్రక్కనో, దొరువులచాటుననో, కొబ్బరినీళ్ళను
 పొంగుచూ, ఎల్లప్పుడు ప్రజోపయోగకారకమగుపనుల గూర్చి

చింతించు నుహానుభావులచేత కాలముగడపెడివాడను. తత్వ
శాస్త్రజ్ఞానమును, తనననునములనుండి, జోతులనలెప్రకాశింప
జేయు కృష్ణారావుగారు, కులములతో పనియేలేదు. విగ్రహ
రాధన యవసరములేదు, పంచములనువారేలయని, వాదించు
చుండిరి. దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, హిందువుల నందరిని
బ్రాహ్మణులుగా మార్చిననేగాని, హిందూసంఘము బలిష్టము
కాదని ఘోషించెడివాడు. స్వరాజ్యమురానిది, మనదేశము
నకు ముక్తికలుగదు. పరరాజ్యమున్నంతవరకు మనలోమనకు
అంతఃకలహములుతప్పవు. అని డాక్టరు పట్టాభి శీతారామయ్య
గారు చెప్పినారు. సంస్కృత భాషాజ్ఞానమును, తిరిగి, మన
ప్రజలకు కల్పించితేనేగాని, మనవారికి, మనభాష, కవిత్వము
గురించి గౌరవముకలుగదని హనుమంతరావుగారు అనేవారు.
ఇట్టి చర్చలనేకములు విన్నపిమ్మట, నాకుమాత్రము, ఏకులము
నందు మాతండ్రి కులకెద్దగా వన్నెగాంచినాడో, ఏమతాచార
ములు నాజాతివారందరికి, ఉద్గుబాలతో దేహములోని కెక్కి
నవో, ఏరామకృష్ణులచైదముల భావపరంపర నా రక్తబంధువు
లకు పెన్నిధియైయున్నదో, అట్టి హిందూమతమును, జాతీయ
తనుబాసి, నాయంతటనేనే, నాసంఘమునుండి వెలియై, క్రీస్తు
మతమందు జేరుటతగదని తీర్మానించుకొంటిని.

సన్నట్లు పిలిపించి, కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకొమ్మని
ప్రిన్సిపాలుగారు చెప్పిన పిమ్మట. నేను హనుమంతరావుగారిని
చూచుటకు వెళ్ళితీని. ఆయన కళాశాలయందు, బుద్ధుని శిలా
ప్రతిమను గుంటూరునుండివచ్చిన శ్రీ లక్ష్మీన్నారాయణ

గారికి జూడెట్టుచూ“ యీ హిందూసంఘములాంటి అన్యుత
 మగు సాంఘికసంస్థ మకొకటి కలదాయని నాకొకప్పుడు
 ఆశ్చర్యము కలుగుచుండునండి, లక్ష్మీనారాయణగారూ!
 ఈ మహామహుడు బుద్ధదేవుడు, తాను హిందూమతమునుండి
 దూరమగుచుంటిననుకొనెను. ఆయన శిష్యులు, తమ పద్ధతి
 హిందూపద్ధతికి పూర్తిగా వ్యతిరేకమనుకొని, తమ సుతమే
 వేరనుకొనిరి. అట్లని వారినివదలివేసినదా, హిందూసంఘము!
 వారి వెను వెంటనే పోవుచూ, మృదువుగా ప్రేమతో లేదు
 లేదు, మీయాలోచనలు నాకివ్వండి, మీ ఆచారములు
 మంచివగునంతవరకు నాకు కావాలసినవె, మీరు నానుండి
 వేరుకావలసిన పనిలేదు. అని పల్కుచూ వారిని క్రమముగా
 చేరజేసి, తుదకు బౌద్ధసాంప్రదాయముల తనపొట్ట నిడు
 కొన్నది. ఈబుద్ధుడే, యిప్పుడు మన దశావతారములలో
 నొకడైపోయినాడు. ఇంకా కొన్నాళ్ళపోతే, క్రైస్తువుకూడా
 హిందూయవతారములలో నొక్కడగును. అప్పుడు మనకు
 క్రైస్తులు, హిందువులుకారను అప్రతిష్ఠపోవును. మార్బూద
 ములోనివారందరము, హిందూమతమునం దిప్పుడును దురా
 చారముల జూచి, సహింపజాలక, అందున్నంతవరకు, మానా
 మలినము వదలదను భ్రమచే, రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయు
 డుగాను, వీరేశలింగంగారి బోధవిని, బ్రాహ్మ సామాజికుల
 మైతిమిగదా? ఇప్పుడు తిరిగి దేశసేవను ప్రారంభించి, మన
 దేశము, చరిత్ర, నాగరికత, విజ్ఞానము, హిందూమతమును
 గూర్చి, విశాలదృష్టితో చూడడం ప్రారంభించి, పెత్తనము

కట్టుకొనేవరకు తిరిగి హిందువులమైతిమిగదా యనుచుండెను.
 ఇంతలో నన్నుజూచి, ఓహూ, ముత్తయ్యా! వచ్చినావా!
 యాయనగారు వీరేశలింగంగారి శిష్యుకోటిలోనివారు.
 గుంటూరుజిల్లాలో సాంఘికసంస్కారోపన్యాసములు చేయు
 చుందురు. మీ పల్నాటికన్నమనాయునిగూర్చి బాగా పొగడు
 చుదురు. లక్ష్మీనారాయణగారూ! యీముత్తయ్య రానున్న
 నూతనయుగ గాఢ్యలక్ష్మిని వరింపనున్న, పంచమయోధుడు.
 ఈయనచరిత్ర చాల అద్భుతముగనుండును, అని మమ్ము
 ఒకరికొకరిని యెఱుకపరచి, లోపలికి తీసుకొనిపోయెను.
 నేను వారీద్దరికి, నా కథయంతయుతెల్పి, నేను ప్రథ
 మమున శూద్రజాతులవారిపై ద్వేషముకలిగియున్నాను, రాను
 రాను, అందఱు అజ్ఞానాంధకారమునబడి తన్నుకొనుచుంటి
 మనియు, నూతనసాంఘిక కట్టుబాటులగూర్చి, మహావక్త్రులగు
 గోపాలకృష్ణునినంటివారు బోధించినగాని, కర్మవీరులగు మా
 హానుమంతరావు ప్రభృతులు చేసి చూపెట్టినగాని, సంకుచిత
 భావోద్వేగులైన వివిధ అగ్రకులములవారు, సరియగుమార్గ
 మునకురారని తెలిసికొంటిననియు, చెప్పితి. వారంత శాంత
 ముగావిని, 'భేష్, భేష్' యనిరి. మేమింతకుముందే హిందూ
 సంఘసౌష్ఠ్యత, చిరకాలజీవములను గూర్చి, మాట్లాడుకొను
 చుంటిమి. ఒకయుగములో, మనసంఘమునుద్ధరింప, బసవేశ్వ
 రుడు చాలా కష్టించినాడు. వారిపేరు, మనవారియందింకను
 నిల్చియున్నది. మీయన్నదికూడా యదేపేరు. బసవలింగయ్య
 అనుటకుమారు, లింగయ్య, అనడము సాధారణమైనది. నీకీ

దినమునుండి బసవలింగయ్య యని, నామకరణము చేతుమా? మీఅన్నయ్య బసవేశ్వరుడు నీలో వెలుగుగాక! బసవునివలెనే నీవును, హిందూసంఘమునకు సేవజేసెదవుగాక! అని లక్ష్మీ నారాయణగారు, ఆనందభాష్పములొక దీవించిరి. వ్యవహారమును ముందుగాఁజూచించు అలవాటుకలవారు గనుక, హనుమంతరావుగారు నాయనా! నీకు నామకరణమైనది. యిప్పటినుండి నీవు బ్రాహ్మణుడవే. సాయంత్రము, గోపాల కృష్ణునికి, యెట్లు మేము, ఒకకొత్తయుత్తమబ్రాహ్మణుని తయారుచేసి తిమో, చెప్పెదము నీకు ఆకాలేజీవారి యుద్యోగము, వెంటనే వదలివేయవలసిన యవసరముకలిగినది. ఒక్క నెలదినములు నోటీసుకాలముండును. ఈలోపుగా, రాంజీరావుగారు కొత్తగా పంచములకొరకై స్థాపించిన పాఠశాలలో, ఉద్యోగము నొకదాని నేర్పాటుజేసెదను. యిప్పుడింకను నీవద్దనున్న రెండువందల రూపాయలను, నీవన్నట్లు, కాలేజీవారికి అవసరమైతే, తిరిగి యిచ్చివేయవచ్చును. ఈయావరణములోనే, ఒకకుటీరమునందు కాపురముండవచ్చును” అని సలహా చెప్పిరి. ఆసాయంత్రమే, ప్రిన్సిపాలుగార్నికి ఒక లేఖనిచ్చి, యెదుటనిలబడితిని. దానిని విప్పిచదివిరి.

గురువరేణ్య! తమరు, యీనాల్లెదు సంవత్సరములనుండి, నాయందు జూపెట్టిన వాత్సల్యమునకు, కృతజ్ఞుడను. నేను మీమతస్థుడను కాకున్నను, నాస్వమతస్థులచే బాధితుడనై, మీశరణు కోరినంతమాత్రమున, ధననష్టము, స్వసుఖ

నష్టమును లెక్కించక, మీరు నాకు విద్యాబుద్ధులు గరపిరి. ఏమహామహాని శిష్యత్వముబొంది, యీదేశమునకు సాంఘిక సేవజేయ తాము విచ్చేసిరో, ఆక్రీస్తుమహాశయుని చరిత్రను గూర్చి, బోధగూర్చి, నాకు గడుంగడు శ్రద్ధతో తెలియ జెప్పిరి. క్రైస్తువుపై నాకమితప్రేమ, గౌరవము, భక్తి కుదిరినది. క్రైస్తవమతస్తులు, ఆచార్యులు, అనేకులు, ప్రజాసేవను, ప్రశంసనీయముగా జేయుచున్నారు. క్రైస్తవమతాచార్యుల సేవవలననే, యిప్పటికితవరకైనా, నాసంఘీయులు కొంత మంది, కళ్ళుతెరిచి, తెప్పరిల్లి, ఆత్మగౌరవమన నేమియో తెలిసికొనగలుగుచున్నారు. క్రైస్తవమతము బుచ్చుకొనుట వలన, అనేకవేలమంది పంచములు, తమ దాస్యపుబుద్ధిని, విడనాడుచున్నారు. యిన్నివిషయములు తెలిసికొన్నప్పుడు, నేను క్రైస్తవుడనయ్యెదగదాయని, మీరనుకొనవచ్చు.

కాని, నాకు నాసంఘోద్ధరణయేగాక, జాతీయాభ్యుదయముగూడ వాంఛనీయము. నాసంఘీయులు, కొలదిమంది మాత్రము, దాస్యసృంఖలములదాటి బయటబడినంతమాత్రమున, సంఘము, సౌష్ఠత జెందనేరదు. పైగా, వారు పరమతావలంబకులగుటవలన, సంఘమునకే, ముప్పు వాటిల్లును. నాసంఘప్రాబల్యతకొరకే, నేను, నా సనాతనమతమును వీడరాదు.

క్రీస్తు మహాశయుడు నిర్ణయించి, ప్రచారమొనర్చిన, ప్రేమసూత్రమును, బౌద్ధమహాబుద్ధియు, బోధించియున్నాడు.

క్రైస్తవులవలెనే, బౌద్ధులును, ప్రేమసూత్రానుసారముగ, తమ జీవితమునుగడుప బ్రయత్నించుచున్నారు. అట్టి బౌద్ధమత తత్వమునంతను గ్రహించిన హిందూసంఘము, క్రీస్తుమత రహస్యముల, గడుంగడు సంతసంబున పరిగ్రహించును. క్రీస్తు యొక్క ప్రేమ యాతిధ్యమొందుటకు, హిందువైనవాడెవడును, క్రీస్తుమతంబునఁజేర నవసరములేదని తలంతు.

క్రీస్తుమహాబుష్పికి ప్రియతమమైన, 'అహింసా' తత్వమును, యెన్నో శతాబ్దములనుండి, పుణ్యభూమియగు భారతావనియందు, జైనులు, అనుభవపూర్వకముగా, క్రైస్తవుల కంటెను, ప్రశంసనీయముగా, నవలంబించుచుచున్నారు. ఈకాలమునకు. భారతీయులయొక్క నాయకాగ్రేసరుడగు గాంధీ మహాత్ముడును, "అహింసాపరమోధర్మః" అను ధర్మమును ప్రచారము చేయుచున్నాడు.

"దేవుడాక్కడె, రాళ్ళనురప్పలను కొల్చుటమానవలెను, భౌతికసుఖముల వెంబడించి, ఆధ్యాత్మికసంపదలో గొట్టికొన జనదు." అనిగదా క్రీస్తుసన్యాసి నిర్వచించినాడు. మావేమన్న మొదలగు తత్వవేత్తలనుండి, భాగవతరచనా దురంధరుడగు పోతన్నవరకు, ఆంధ్రవైరాగ్యులుకూడను, అనేకమారులు, యిట్టి దివ్యమగు సూత్రముల నిర్వచించుటయెగాక, క్రీస్తువలెనే తమ జీవితముల, ప్రజోపయోగమునకై ధారవోసియుండ్చిరి."

ఎన్నోలోపములు హిందూసంఘమునందుకలవు. ఏసంఘమునకు లోటుపాటులులేవు? హిందూ సాంప్రదాయము

అనేకము వినాశకరమైనవే ? కులభేదములు, అనేకయిబ్బందులను కల్గించుచున్నవి. పూర్వాచారములు తండోపతండంబులు. దురాచారముల కంతులేనట్లేయున్నది. అంటరానితనమేగాక, మరెన్నియోసాంఘిక పిశాచములు పీడించుచున్నవి. వీనిజూచి భయపడి, నాసంఘమునువీడి, మతమును విడనాడి, నాసంఘ సూత్రములందు, మతబోధయందు, అత్యుత్తమమగు యేకొద్ది భాగమునకో సరిపోవు క్రైస్తవమతమందుజేరుట, స్వజన, స్వమత, స్వదేశవిఘాతమనిపించుచున్నది,

నాకెల్లప్పుడును, క్రీస్తు మహాత్ముడు, మాదేశపు, రాముడు, కృష్ణుడు, చైతన్యుడు, రామానుజులు, బసవేశ్వరులు, ఆదిగాగల మహాపురుషులలో నొక్కరుగా కన్పడి, పూజనీయుడై యుండును. నాదేశస్థులకు, క్రీస్తుయొక్క ప్రేమ తత్వము, అహింసాధర్మసారము, సంపూర్ణముగా పట్టువడుగాక !

తాము నాకొనరించిన సహాయమును యెప్పటికినిమరువను. నా యుద్యోగమునకు, స్కాలరుషిష్టనకు యిదియే నారాజీనామాగా పరిగణింప ప్రార్థితులు.”

ముత్తయ్య,

ఉత్తరమును సాంగముగా చదువుకొని, రెండునిముషములు అట్టై కళ్ళుమూసుకొని, ధ్యానించి, లేచి, నాకరస్పర్శమునుజేసి, ముత్తయ్యా! నీవు మామతమందు జేరదలచ

నందులకు చాల విచారముగనున్నను, ఇంతదైర్యముతో, స్వార్థత్యాగమునకైనను యోర్చి, యిట్టి తీర్మానమునకు రాగలిగినందులకు, నిన్నభినందింపక తప్పదు, అనేసరికి నాకు గద్గదికమైనది. నేను సాష్టాంగనమస్కారమొనర్చి, నేను తనకు గల్గించిన యాశాభంగతకు క్షమించమని కోరితి. ఆయనకు అపారమైన సంతోషముకల్గి, నీవు పేరునకు కైస్తవుడవు గాకున్నను, నడతయందు కైస్తవుడ వెప్పడోయెతివి. నీకీసంవత్సరాంతమువరకు స్కాలరుషిష్టయుండును, ఈసంవత్సరము ఎఫ్. ఏ. లో ప్యాసయ్యెదవనే నాకు నమ్మకము. వచ్చే సంవత్సరము, నీవు కాలేజీఫీజు చెల్లింపవలసిన యవసరముండదనియేనమ్మెద. నీకు శుభమగుగాక, ఇక వెళ్లుము” అన్నాడు. విచారభారముతో హాస్టలునకు వెళ్ళి, నావస్తువుల నన్నిటిని మూటగట్టుకొని, జాజీయకళాల కారాత్రికే చేరితిని. నాల్గు నెలలైన పిమ్మట, అదృష్టమువలన పరీక్షలో నెగ్గితిని.

శ్రీరాంజీగారి పాఠశాలలో, నెలకు యిరవై రూపాయలమీద ఉపాధ్యాయుడుగాయుండి, భోజనమునకు, వస్త్రములకు, పుస్తకములకు, డబ్బును సంపాదించుచుంటి. హాస్టలు నందున్నప్పుడు ప్రిన్సిపాలుగారివద్ద నిల్వజేసుకున్న రు 300 లు అటులనే హాస్టలు సేవింగ్సు బ్యాంకునందుంచితి. వచ్చే జూనులోపల బి.ఏ. పట్టముపొందవలెనని, గంపెడాశతో యున్నాను.

అంకమ్మ

పెండ్లిచేసుకోదలచలేదా?

చుక్కయ్య

మనవాళ్ళందరికి పేరు తేవాలెనని ఆయన కష్టపడుతుంటే, పెండ్లి కేమితొందరవచ్చిందయ్యా ?

బసవలింగయ్య

నానా ! నా కెవరినైన వెనుకటి రోజులలో మోల్చుకొంటివా ?

గంగయ్య

నిన్నీ కొత్తపేరుతో పిలవాలంటే నాకే సిగ్గువుతుంది. కొడుకుగదాయని స్వతంత్రించడానికి జంకుగాడొంది. చచ్చిపోయినవాడి పేరుననే నిన్ను పిలుచుకుంటా. నీకిష్టమేనా !

బసవలింగయ్య

ఆహా ! అంతకంటే కావలసినదేముంది నాయనా !

గంగయ్య

నీవు, పూరినుండి పారిపోకముందు, మీ మేనమామ, ఈ అంకమ్మగారి కూతురినిచ్చి, నీకు పెండ్లిచేదా మనుకున్నాను. నీ వెన్నాళ్ళకూ రాకపోతే, బ్రతికి ఉన్నావో, లేవో, అని, మెస పటోమియా పోయివచ్చిన లింగన్నకిచ్చి, ఆ పిల్లకు పెండ్లి చేశాడు. ఇప్పుడింకా నేనెరుగున్న వాళ్లైవరున్నారు ?

బసవలింగయ్య

మంచిదే ! ఇప్పుట్లో నాకా పెండ్లిహడావుడి వద్దులే ! అవసరమైతే మీకు చెప్పే, ఏర్పాటుచేసుకుందాము. భోజనపు వేళలయింది, హూటలుకు పోదాము.

హరిజన నాయకుడు.

నాల్గవ ప్రకరణము.

సహాయనిరాకరణోద్యమం 1923 వ సంవత్సరం సగాన బడేవరకు, పూర్తిగా పడిపోయిందని చెప్పవచ్చు. కృష్ణాజిల్లాలో ఖిద్దరు తయారుచేయించడం, జాతీయవాదమును ప్రచారము జేయడం, అంటరానితనమును నిర్మూలించు టావశ్యకమని ప్రజలకు నచ్చజెప్పుటలో, కాంగ్రెసువాదులం దెక్కువమంది, నిమగ్నలై యున్నారు. అంటరానితనమును తీసివేయుటకు ధైర్యములేకున్నా, అంటరానితనము మంచిదికాదని, ఈడుపు గల్లు కమ్మారుకూడ, గ్రహించారు. మల్లుగుడ్డలు, పట్టించు ఉత్తరీయాలు, వేయడంమాని, చాలామంది, ఖిద్దరువేయ ప్రారంభించారు. బస్తీలకుపోయి, స్త్రీలకై, వస్త్రములకై, తదితరభోగములకై, ధనము వృధాపరచుటకు మారు, వ్యవసాయమును, హెచ్చు జాగ్రత్తగాచేయుటకు, కొందరు యువకులు పూనుకున్నారు. పెత్తందారులు, కొందరు రోడ్డు కిరుప్రక్కలనున్న మెట్టభూములందు, పండ్లచెట్ల తోటలువేసి, వ్యవసాయ వ్యవహారాలను, జాగ్రత్తగా నడుపుకొనుటకు, ఉత్సాహులవుతున్నారు. గాంధీమహాత్ముని ప్రభావము, కమ్మసంఘము యొక్క అన్ని యాచాగాలలో, అలవాటులలోకూడను, కొద్దిగనో, గొప్పగనో, కానబడుతుంది.

చదువుకొన్న యువకులనేకులు, జాతీయోద్రేకముకల్గి,
ఖడ్గరుధరించి, ఆంధ్ర దినపత్రికను, జాగ్రత్తగా చదువుతూ,
మహాత్ముని బోధనలను, జీర్ణించుకొంటూన్నారు. శ్రీకృష్ణ
జన్మస్థానమున కెవ్వరు పోకపోయినను, యువకులందరు
స్వేచ్ఛగా, జాతీయాభిప్రాయాలుకల్గి, తమశక్తికొలది, నిర్మాణ
కార్యక్రమమును సాగించ ఉత్సాహులై యున్నారు.

బెజవాడనుండి, ఆదిమాంధ్రుల నాయకుడైన బసవ
లింగయ్య, ఈడుపుగల్లునకు జూలై మాసమునందువచ్చి,
మాదిగవారి కులశైద్ధ్యమైన అంకమ్మతో, పంచముల పిల్లలను
గ్రామంలోని పాఠశాలకు పంపించమని, వాళ్లను శూద్రులు,
బ్రాహ్మణులు రానివ్వనిచో తనకు తెలియపరచవలసినదని,
చెప్పిపోయాడు. జూలై 25-వ తేదీనాడు చుట్టుప్రక్కల
యిరవై గ్రామాలలో, పంచములందరు, తమపిల్లల నందరిని
ఆయా చోటులలో యున్న బోర్డు స్కూళ్ళు, గ్రాంటుస్కూ
ళ్ళకు పంపించారు. అన్నియెడల, పై కులాలనారు, పంచ
ముల పిల్లలను, లోనికి పోనివ్వరైరి. వెంటనే అంకమ్మ బెజ
వాడ వెళ్లాడు. ఇదేమో హడావుడి జరుగనున్నదని, ఈడుపు
గల్లు రైతు, పెద్దలు, వేల్పురు పెద్దరైతుగారితో ఆలో
చించి, ముందేమిజరుగుతుందో చూదామని వేచియున్నారు.

తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు, ఎడ్యుకేషనల్
కౌన్సిలు ప్రెసిడెంటు, కలెక్టరు, గవర్నమెంటు, అందరికి,
ప్రజలందరి యుపయోగార్థమై, ప్రజలందరికి చెందిన ప్రభుత్వం,
ప్రజాస్వామికమైన ధనమును వెచ్చించి, పాఠశాలలు నడుపు

తూడంటే, కొందరు పెద్దకులస్తులు అంటరానివాళ్ళను, రాకుండచేయడం న్యాయంకాదనీ, పోలీసువారి సహాయంతో నైనా, అన్ని సంఘముల పిల్లలు, పాఠశాలల్లో చదువుకునేవసతి కల్పించాలనీ బసవలింగయ్య పార్థిస్తూ వ్రాశాడు. ఒక నెల జరిగిన పిమ్మట, యాపాఠశాలలో పాఠ్యాయులకు పంచముల పిల్లలను గూడ రానివ్వాలనీ, వారికి చదువు చెప్పమని తిరుగబడిన వాళ్ళ యుద్యోగాలు, వాళ్ళను లోనికి రానివ్వని పాఠశాలలకు ప్రభుత్వంవారిచ్చే గ్రాంటులు, నిల్పివేయబడునని, తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటున్నూ, ప్రభుత్వమున్నూ, ఆర్డరు చేశారు. ఆగస్టు 30-వ తేదీన బెజవాడ ఫిర్యాదును అన్ని పాఠశాలలకు, ఆయా గ్రామాల పంచముల బాలబాలికలను, తలితండ్రులు తప్పనిసరిగా పంపించవలసిందని, ఆది మాంధ్ర సంఘము తరపున, బసవలింగయ్య తెలియపరచి, తన స్వసంఘీయ సేవకులను గ్రామాలకు ప్రజల నుద్బోధించడానికై పంపించాడు. ఇరవై యేడవ తేదీన, ఈడుపుగల్లునందే పంచమ తల్లిదండ్రులసభ జరుగుతుందని తెలియపరచారు. ఒక రోజు ముందుగానే, బసవలింగయ్య, ఈడుపుగల్లు, వేల్పూరు, పునాదిపాడు, పటనుట, కొరంకి గ్రామాలకు జట్కాబండి మీద వెళ్ళి, ఆయా గ్రామాలందుండే కమ్మనాయకులతోను, కాంగ్రెసు అభిమానులతోను, యువకులతోను, వినయంగా, భద్రంగా, సంప్రదించాడు. అందఱు 27-వ తేదీ వుదయం 8 గంటలకు, ఈడుపుగల్లులో కలుసుకొని, తనకేదో యొక మాట చెప్పుతామన్నారు.

ఇరవై యేడో శేదీ వుదయం 7 గంటలకే, చుట్టు ప్రక్కల కమ్మవారి నాయకులంతా, యీ ఈడుపుగల్లు పాఠశాలాభవనములో చేరారు. సాధారణమర్యాద లవసరము లేకనే, వేల్పూరి పెద్దరైతునే పెత్తందారుగా, చేరినవారు పరిగణించారు. తమతో బసవలింగయ్య మాట్లాడడానికి వచ్చినప్పుడు, తమతో బాటు, బెంచిమీద కూర్చొనబెట్టాలా? లేక మిగిలిన పంచములందరివలెనే, నిలబడమనవలెనా? అని సందేహముకలిగింది. ఎంతచదువుకున్నా, యిన్ని గ్రామాల పంచములందఱువచ్చి చేరియున్నప్పుడు వాళ్ళు చూస్తూయుండగానే, వారికులస్థుడైన బసవలింగయ్యను కుర్చీమీదగాని, బెంచిమీదగాని కూర్చోమంటే, తమ పేరుప్రతిష్ఠలిక యుండవేమో, తమ కీక పంచములు మర్యాద జూపెట్టరేమోయని, చాలామంది సంశయపడ్డారు. యువకులందనేకులు, యితరకులస్థులు స్త్రీ డల్లై, మోగ్యలై, మనతో వ్యవహారం చేయడానికి వచ్చినప్పుడెట్లు మర్యాదకర్హుడో, యటులనే, బసవలింగంగారుకూడా గౌరవాద్వాలన్నారు. కోర్టులచుట్టూ తిరుగుతూ, తన డబ్బునెకాక, యితరుల యాస్థులుకూడా పాడుచేయుటలో ప్రసిద్ధుడైన పర్వతనేని జానకిరామయ్య, వేల్పూరి ముత్తడికి కుర్చీయిచ్చే వాడైనడోనే చూస్తూనుగా! మీతస్సాదియ్యా! అని మోడుచరిచాడు. వ్యవహారం సృతిమించిరాగాన పడేటట్లుందని, కుర్చీలువద్దు, బల్లలువద్దు, గాంధిగారు చెప్పినట్లు, మనసాంప్రదాయ సిద్ధంగా

వుండేటట్లు, చాపలు వేసి, వానిమీద అందఱు కూర్చుందాము, అని యీవిషయాన్ని తీర్మానించారు.

శ్రీ బసవలింగంగారువచ్చి, మాపిల్లలనందర్ని పాఠశాలలోకిరానివ్వవలసింది, పూర్వాచారాల్లో పెరిగి పెద్దవాడైన మీకు, మావారినంటుకోవడం కష్టంగాబోలును కాని, అన్నెంపున్నె మెరుగని, పసిపిల్లలకుకూడా యీ “ఆంటరాని” పాపము కట్టడం యెందుకు, పాఠశాలలందైన, సాంఘికసమానత్వము కలిగించాలని, స్థాపించరాదా అన్నారు. అందుకు మనం కాదనడం అన్యాయమని పటమట జాతీయనాయకుడొకరు మాట్లాడారు. మొగలాజపురం నాయకుడు, “నిజమే, మనము తుదకీ రోజునయినా, వాళ్లు మంచిగా అడుగుతున్నప్పుడే, మర్యాదగా, బసవలింగయ్యంతటి విద్యావంతుడు సవ్యంగా కోరితే, మాట దక్కించుకుందామను ప్రతిష్ట పొందుదామన్నారు. ఈదినం బళ్లోకిరానిమ్మంటారు, దీనికి సరేనంటే, మరొకనాడు, మీభావులను, చెరువులను, దేవాలయాలను వుపయోగించుకో నిమ్మంటారు. స్త్రీడరు వీళ్ళకు దొరికాడు. మనకాపులు, కమ్మారి గుట్టుమట్టు ఎటిగినవా డాతడు. ఎదిరించే సత్తావుంటే మొదటనే మోడు చరవాలసి వుంది. నాకు మాత్రం యీ మాదిగ వాళ్ళకు సలాం పెట్టడం యిష్టంలేదు” అని గంగూరు మునసబు తమ్ముడు గర్జించాడు. ఈ ప్రలాపమువలన రయితులలో కలవరము హెచ్చేసింది. “ఆసంగతులన్నీ మనకివ్వుడెందుకు? ఆస్త్రీడరు వచ్చే

వేళయింది. మనగ్రామాల్లోవున్న పాఠశాలల్లోకి, పంచముల పిల్లలను చేరనిద్దామా? వద్దా? యేదో మొకవిధంగా తేల్చండి” అన్నాడు కిలారి రామకృష్ణయ్య. అడుసుమిల్లివారి ముఠా దారుడు, మీసం మెలిజెట్టుతూ, యిప్పుడు మనం వాళ్ళపిల్లలను రానీయకపోతే ముందు పోలీసులతో తంటావస్తుంది. స్కూళ్ళను తాలూకాబోర్డువారు మూయకపోయినా, గవర్నమెంటు మూయిస్తుంది. తుదకు మనపిల్లలకే చదువుకోడానికి వసతులుండవు. యేదో, మంచిగా, స్ట్రీడరు చెప్పినాడుగనుక మహాత్ముని శిష్యులు కోరాటగనుక, రయితులు మంచివాళ్లు గనుక, యిప్పటికీ యిబ్బందిలేకుండా పోయిందని అందరిచేత అనిపించుకుందామన్నాడు.

రమణయ్య

ఏమయ్యా! అందరికీ, యీ అడుసుమిల్లి రాఘవయ్య చెప్పే సలహానచ్చిందా? యింకా అభ్యంతరపెట్టేవాళ్లున్నారా? యెవ్వరు లేరట్లుండే! సరే, రాఘవయ్యగారూ! ఆ స్ట్రీడరు కోసరం కబురంపండి.

పటమట నాయకుడు

పెదకాపుగారూ! యీ స్ట్రీడరు, వెనుకటిరోజుల్లో మీవద్ద కూలిజేసేవాడటనే? స్ట్రీడరయినతర్వాత, యెప్పుడయినా మీవద్దకు వచ్చాడా?

రమణయ్య

అవునయ్యా! యీ మధ్య తనతండ్రిని చూడవచ్చి

నప్పుడు, మాయింటికివచ్చి, నాకు సాష్టాంగనమస్కారంచేసి ముచ్చటపడ్డాడు. నాకే సిగ్గుకలిగింది, అంతచదువరి నాముందు వంగితే.

పోరంకినాయకుడు అంకినీడు

అందరూ ఆయన వినయాన్ని, గౌరవాన్ని, గొప్పతనాన్ని, మెచ్చుకొనేవాళ్ళే! మన రయితులమీద దండెత్తాలని వేల్పూరునుండి పారిపోయినా, యిప్పుడు రయితులమేలే, పంచములమేలని బోధిస్తూ ఉంటాడట. మహాత్ముడంటే యెంతో భక్తికలిగియుంటాడట. “పంచములు, భజనతో వస్తున్నారు, బసవలింగయ్యకూడా భజనచేస్తున్నాడు, యీమూలే ఇకనడ్డం. ఒక్కనిముషములో యిచటికి వస్తారని” పరుగు పరుగున వచ్చి పిల్లలుచెప్పారు. రయితులందరూ పాఠశాలలోనుంచి బయటికివచ్చి, జువ్విచెట్టుక్రింద నిలబడియున్నారు. “వీరీరుగ మము దయజూచెదవో, యినవంశోత్తమ రామా, మా తరమా భవ సాగరమీదను నలినదళేక్షణ రామా” అనే పాటను గంభీరంగా, హృదయాలు కరిగించేటట్లు పాడుకుంటూ వచ్చి, రయితులకు యిరవై గజాల దూరములో వందలకొలది పంచములు నిలచారు. “జై రమారమణ గోవిందోహరి” యనే ధ్వనులు చెలరేగుతూ ఉండ, బసవలింగయ్య ముందుకు వచ్చి, వేల్పూరు పెద్దకాపునకు ముందుగా నమస్కారంచేసి, రయితులందరకు దణ్ణముపెట్టి, వ్యవహారం ప్రారంభిద్దామా? అని ప్రశ్నించాడు. రమణయ్యగారు, తన వికసితముఖారవిందము ప్రజలందరికి సంతసముప్పలిలేటట్లు చేస్తూఉండ,

బసవలింగయ్యగారూ ! మీ కోరికప్రకారమే, మావారంతా, మీవారిపిల్లలకు పాఠశాలల్లో చదువుకోడానికి, తగిన సదుపాయాలు కల్పించడానికి తీర్మానించారు, అన్నాడు. తన ఆనందాన్ని పట్టజాలక, బసవలింగయ్య, చప్పట్లుకొట్టడం ప్రారంభించాడు. “గోయిందాహరి, గోయిందా” అని రైతు నిమిషాలు సర్వతంత్రం, పంచములంతా చప్పట్లుకొట్టారు. రైతుల నేకులుకూడ, తమసంతోషాన్ని వెలువరించారు.

అంకినీడు

బసవలింగయ్యగారూ ! లోపలికివస్తారా ? నాల్గు నిమిషాలు మా యాతిధ్యం బుచ్చుకుందురుగాని.

బసవలింగయ్యతో, రైతులెల్లరు, పాఠశాలలోకి వచ్చారు. రమణయ్య, అంకినీడు, కిలారి రామకృష్ణయ్య, మిగతా పెత్తందారులందరొక ప్రక్కను, వారికెదురుగా మిగిలిన రైతులు, కూర్చున్నారు. అందరికీ, అరటిపండ్లు, గోధుమజావనిచ్చారు. తాంబూలా లందింపబడినాయి.

బసవలింగయ్య

రైతుమహాశయులారా ! మీరీదినము నాకుజూపెట్టిన, ఆదరమునకు నేనెంతయు కృతజ్ఞుడను. నేను పంచమ జాతివాడనైనను, అసూయతగాని, అసహ్యతగాని బొందక, రైతు జాతికి సహజమగు సహనముతో, ధార్మికబుద్ధితో, ఉదార స్వభావముతో, నా కోరినకోర్కె నింత నిరభ్యంతరముగ చెల్లించినందులకు, నేనేకాక, నా సంఘీయులెల్లరు, బహు

కాలము మీయందు సుహృదయులై యుండగలరు. నాకు తండ్రులు, తాతలు, కాదగువారెందరో, మీయందిప్పుడు కలరు. వీరిముందు, మన యిరు సంఘములకెట్టి సాహచర్యము, సహకారము, శ్రేయోదాయకమో, ప్రత్యేకించి నే చెప్పజూచుట, సాహసముకాగలదు. మాతాత ముత్తాతల నాటినుండి మాకు వేల్పూరు పెద్దకాపుగారే, తల్లియు, తండ్రియును. మీ బిడ్డలకెట్లు ప్రేమతో, ఉపయోగకరమగు శిక్షణనిచ్చెదరో, అవకాశముల కల్పింతురో, అటులనే, రైతాంగమును నమ్మి, భూమిపై, మీతోబాటు ఆధారపడియున్న, పంచముల కాపాడవలయునని, ప్రార్థించుచున్నాను. మనపాలకులు, మీ మా, మధ్య భేదములు కల్పించవలయుననియు, భేదసూత్రాధారమున, భారతదేశమునకు, రాచకీయ, ఆర్థిక, విముక్తికలుగ నీయకుండ చేయవలెననియు, తంత్రముల బన్నుచున్నారు. నాకు శక్తియున్నంతవరకు, రైతులకు, వారిపనివారికి, సఖ్యత కల్పించవలెననియే ప్రయత్నించెద. మీరును, అట్టి ప్రయత్నమే, చేయవలెనని నాప్రార్థన.

రమణయ్య

నాయనా! బసవలింగయ్యా! మాఫిర్కాలోని పంచములకు, నీవంటి యోగ్యుడు, సమన్ధుడు, నాయకుడుగా దొరికినందులకు పరమసంతోషము. నీవలెనే, మీవారందరు, అణకువగలిగి, నమ్మకత్వముకలిగి, మర్యాదస్తులుగా యుండవలెననియే, వృద్ధులగు, నావంటివారికోరిక. ఈకాలపు బుద్ధు

లుకలిగి, అలవాటులకు లోనై, పనిపాటలులేక, బస్తీలవెంట
 తిరుగు, యే రయితుబిడ్డలో తప్ప, మాకాలపు రయితు
 లెల్లరు, పంచములన్న, యెప్పుడూ, ఆదరముతోడనే జూచు
 చుండెడివారు. కరువువచ్చినా, కలరావచ్చినా, కష్టమొచ్చినా,
 కాలయముడొచ్చినా, మాపాలేరుల మేలే మాదని, వారి
 కష్టమే మాకష్టమని తలంచి, అన్నివిధముల సహాయము
 చేసెడివారము. మీనాయన గంగయ్యయే యిందుకుసాక్షి.
 ఐతే, కోపతాపాలు, మనుజులకు సహజముగదా! కష్టించికనే,
 ధనధాన్యముల బొందు మాకుర్రవాళ్ళనేకులు, మీవాళ్ళను,
 అమర్యాద, అచ్చటచ్చట చేయుచున్న మాటనిజమే! మన
 మట్టి కష్టకార్యములనే, యెప్పుడూ తలంచరాదు. గాంధీ
 మహాత్ముని ధర్మసూత్రముల ప్రచారమెక్కుడగుచున్నకొలది,
 యువకులుగూడ, సాధులగుచున్నారు. పూర్వాచారపరాయ
 నులుగూడ, ఉదారభావ సమన్వితులగుచున్నారు. అలవాటు
 లేని కార్యము చేయవలెనన్న యెంతకష్టమో తెలిసినదేకదా!
 అటులనే, శూద్రజాతులవారందరు, మీవారితో, సాంఘిక
 గౌరవముల నిచ్చిపుచ్చుకొనుటలో, ఒకేమారు, అన్నివిధ
 ముల, ముందుకు రమ్మన్న సాధ్యముగాదు. సానుభూతితో
 విచారించిన, క్రమక్రమముగా, సాంఘిక సంఘర్షణ లేకయే,
 అన్నిపనులను చక్కబెట్టవచ్చునని, అనుభవజ్ఞుడవగు నీకే
 తెలిసివచ్చును.

“అయ్యా ! తమకందరికి నమస్కారములు ” అని బసవ లింగయ్య బైటికివచ్చి, తనకై వేచియున్న పంచములజేరి, “సోదరులారా ! రైతుమహాశయులు మనయందు కరుణించి, మన కోరికచొప్పున, మన పిల్లలనందరిని, పాఠశాలలకు రానిచ్చెదమని, సెలవిచ్చినారు. ఇప్పటినుండి, పదునాల్గు సంవత్సరాలకులోబడిన పిల్లలమధ్య “ అంటరానితనమను” పిశాచము తలయెత్తలేదు. (కరతాశధ్వనులు). ఇంతటితో సంతోషపడిన లాభములేదు. మీరందరు, మీ మీ గ్రామములందున్న ప్రతి పంచమపిల్లను, పిల్లడిని, ప్రతిదినము, బడికిపంపించుటకు, సర్వాం తర్యామియగు భగవానుడీ జ్యోతియందు కన్పించుచున్నాడని నమ్మి, ప్రమాణముచేయుడు. (అందరు రమారమణ గోయిందో హరి అనిరి) మంచిది. రైతునాయకు లందరకు మ్రొక్కుడు. (అందరు నమస్కారములు పెట్టుదురు). రైతులయెడ ప్రేమ కల్గి, భూదేవియెడ గౌరవముకల్గి, మీరందరు, గౌరవముగా బ్రతుకవలెననియే, నాకోరిక. (సభనుముగించి, బసవలింగయ్య జెజవాడ వెళ్లిపోయెను. మరునాడు, ఆ ఫిర్కాలోని, అన్ని పాఠశాలల్లోకి, పంచముల పిల్లలు, చదువుకొనుటకు వెళ్లిరి.

హరిజననాయకుడు.

విదవప్రకరణము.

వేల్పురు పెద్దకాపుగారి కుమారుడు రామస్వామి బి. ఏ. ఆనర్సు తన భార్య సుశీలతో, శాంతినికేతనానికి వెళ్ళి రెండుమాసాలయింది. వారిద్దరు ఫ్రాన్సు దేశమునుండి వచ్చిన, ప్రొఫెసరు లెవీగారు, సంస్కృత సాహిత్యము, భారతీయ నాగరికత యను విషయముపై యిచ్చిన యుపన్యాసములను, నికేతనమునందుండగా విన్నారు. వానివలన, భారత దేశమందు, పన్నెండవ శతాబ్దమునకు పూర్వము, యిప్పటివలె, జాతిభేదములు, తీవ్రతచెంది యుండలేదనియు, వేదకాలమందు, అంటరానితన మేమిటో తెలియరాదనియు, సూత్రకాలమున, విగ్రహారాధన ప్రారంభమైనదనియు, పురాణయుగమందు, కులభేదములు తలసూపి క్రమముగా ఘనీభవించెననియు, అంటరానితనమును మహాపిశాచము జన్మించినదనియు తెలిసికొనిరి. హిందువుల నాగరికత-స్త్రీలు అను శీర్షికపై బెంగాలీ ప్రొఫెసరొకరు, నాల్గు యుపన్యాసములనిచ్చిరి. తన్మూలమున, వేదకాలమందు, స్త్రీ పురుషులు, సమానస్థానమును, సంఘమునం దనుభవించుచుండిరనియు, పురాణకాలము వచ్చుసరికి, యుద్ధము లగత్యమగుటవలనను, వ్యవ

సాయము వృద్ధియగుటవలనను, పురుషునిచే సృజింపబడి,
 పురుషునిపై ఆధారపడిన నాగరికత సౌప్యత
 జెందుటవలనను, స్త్రీలస్థానము క్రమక్రమముగా క్షీణించి
 పురుషుని యాధిక్యత హెచ్చయ్యెననియు, బౌద్ధయుగము
 బయలుదేరునప్పటికి స్త్రీలు అధోగతికి వచ్చిరనుటకు సందే
 హములేదనియు వినిరి. బౌద్ధయుగమందు, కులభేదములు, ధని
 కులు, బీదలను వ్యత్యాసములు, స్త్రీ పురుషులమధ్య కల్గిన
 అంతరభేదములన్నియు నిర్మూలింపబడి, సర్వమానవ సౌభ్రా
 తృత యేర్పడినదనియు, యెరింగిరి. ఘోషాపద్ధతిగాని, బాల్య
 వివాహములుగాని, హిందూ సనాతనాచారములకు జెందినవి
 కావనియు, స్త్రీలు విజ్ఞానమునుబొంది, విదుషీమణులగుటకు,
 బ్రీటిషుయుగమే దారితీసినదనుకొనుట భ్రమయనియు,
 తెలిసికొనిరి.

రవీంద్రనాథథాకూరుగారి పుస్తకములన్నిటి, జాగ్రత్తగా
 చదివి, తమలోతాము చర్చించుకొని, ఆ మహాకవి, తన భావ
 ప్రపంచమునందెట్లు స్త్రీపురుషులు, బలిష్ఠులై, ఉన్నతమగు,
 సుందర స్వరూపులై, ఆత్మగౌరవప్రేరితులై, సమానప్రతి
 పత్తితో, విజ్ఞానసముపార్జనయందు, సంఘసేవయందు, దేశ
 సేవయందు, ఒకరితోనొకరు పోటీపడుచూ, దేశమునున్నత
 స్థానమునకు గొంపోవుట యుత్తమమని గ్రహించెనో, ఆవిధము
 గనే, అనుభవపూర్వకముగా, స్త్రీపురుషులు, గౌరవప్రద
 ముగా, స్వేచ్ఛగా, జీవితమందునూ, సంచరింప వీలగునని,

శాంతిని కేతన జీవితమందు జూపెట్టుచున్నాడని గ్రహించి, ఆనందమందిరి.

శాంతిని కేతనమునుండి తిరిగివచ్చునప్పుడు, అహమ్మదా బాదునకుబోయి, మహాత్ముని, “సత్యాగ్రహశ్రమమును” సందర్శించిరి. శాంతిని కేతనముమధ్య, యీ జగద్విఖ్యాతిజెందిన “సబర్మతీ యాశ్రమము” మధ్యయున్న భేదముగాంచి, రామ స్వామి, సుశీలలు నివ్వెరపడ్డారు. అది శాంతికి, హృదయానందానికి, ప్రపంచసౌఖ్య సౌలభ్యతకు, భోగవిలాసములకు, యూహాప్రపంచ సౌకుమార్యమునకు, పేరెన్నిక గనుచున్నది. ఇదియో, దరిద్రనారాయణుని దుస్థితిగూర్చి విచారమ్మగులై యుండు, సేవికా సేవకులకు, దేశమును మలమల మాడ్చుచున్న, నిస్సారత, ఆశారహితత్వము, అభాగ్యత్వము, విసుగులేని గాడ్పులు, కరుణలేని అగ్నిజ్వాలలు. “దాహము, దాహము.” అని యలమటించు భూమి, అన్నియు కపాలేశ్వరుని తలపింప జేస్తూ వున్నట్లుంది. అచ్చటి శుకపికారావాలు, పుష్పపుష్పాడి గంధం, యిగురు, చిగురుల జొంపములు, కళకళమంటూవుండే సేవికా సేవకుల కిచ్చట తావులేదా! యని, యర్చనియిసుక పర్చిలప్రక్కనున్న, యీ “సబర్మతీ ఆశ్రమం” సందేహం కల్గిస్తూఉంది. కొంచెమట్టై ప్రథమదర్శనమున నె బెదరక ఆలోచించినకొలది, యిన్ని శతాబ్దాలనుండి, దరిద్రదేవతచేత పీడింపబడుచున్నను, నిరాశాపిశాచముచే దహింపబడుచున్నప్పటికి, పరరాజ్యపరిపాలనచే నిస్సారులవుతున్నా, అధునిక

ప్రపంచపు భావదరిద్రతచే కలయింపబడుచున్నా, జీవముల
బోగొట్టుకొనక, పట్టుదలవీడక, భూమిపై కాలిడియే, కగ్రుపై
కన్నిడియే, మేడిపై చేయిడియే, అనాదిసిద్ధమగు సాలునందు,
సీతమ్మను సంపాదించి, భగవానుడైన రాముని ప్రీత్యర్థం, సమ
ర్పించవలెనను భావముపైననే, భారతీయులు హృదయమిడి
యున్నారని ఋజువుచేయుచున్న, సబర్మతీయాశ్రమ రహ
స్యాన్ని, భార్యా, భర్తలిరువురు, కనిపెట్టారు.

ఈ సబర్మతీదేవియొక్క, సుస్నిగ్ధసలిలధారల దారుల
కొకప్రక్క నిర్మించబడిన యీ యాశ్రమమునందు, ప్రపంచ
మునకు, నూతన ధర్మసూత్రముల ప్రసాదించుచూ, బీదసాదల
పాలిటి, తల్లియు తండ్రియునై ప్రపంచమునందలి అనాథమా
నవకొటిసేవకై, తనజీవితాన్ని ధారవోస్తూవున్న, గాంధి
మహాత్మునియొక్క దరిద్రనారాయణ స్వరూపముగాంచి,
ఆత్మశాంతిని బొందారు. సబర్మతీ సలిలములద్వారా వ్యవ
సాయ విజృంభణం సాధ్యమనీ, రాట్నంద్వారా, నిరుద్యోగ
నివారణ అవుతుందని, స్త్రీ పురుషులు, భూదేవిని సేపించుట
శుభప్రదమనీ, విద్యాపీఠంద్వారా, జ్ఞానసముపార్జనం సాధ్యం,
అవసరమని, సాంఘికసేవ, ఆశ్రమంద్వారా నేర్చనగునని,
మహాత్ముడు, తన విజ్ఞాననేత్రంద్వారా జూపెట్టుచున్నట్లు, వీరు
కనుగొన్నారు. జాతిమతభేదములుకాని, స్త్రీ పురుష సంకుచిత
విభేదములుకాని, ధనధాన్య లాంఛనాల యావశ్యకతగాని,
స్వ, స్వ, స్వ, యను స్వార్థపరత్వపు తంత్రముగాని యీ
యాశ్రమమందెచ్చట కానరాదని గ్రహించారు.

నుదాసునందున్న, అడయారు భోగభూముల దర్శిం
 చినప్పుడు మన వధూవరులకు, శాంతినికేతనము తిరిగి కళ్ళకు
 గట్టినట్లైనది. ఆ గంభీరమగు, పురాతనమగు మర్రివృక్షము,
 ఆ సేతుహిమాచలపర్యంతం వ్యాపించి, వేరులు, పూడలు,
 నాటుకొని అనేకకష్టపరంపరల లెక్కగొనక, తనదారిని
 తాను విజృంభించుచున్న హిందూమహాసంఘమును మనసు
 నకు దెచ్చింది. సంగీతమునం దోలలాడుతున్న, సముద్రానికి
 తోడు తాళమువేస్తూవున్న మొగలిదొరువులు, సరవితోపులు,
 జూచారు. అందందు శృంగారలక్ష్మి స్వరూపములా,
 ఆనందదేవతలా, సుఖసల్లాపశిలావిగ్రహములా, యనిపిస్తూ
 వున్న, సర్వాంగ సౌందర్య సౌష్ఠతనొందిన సుందరీమణులు,
 విహంగములవలె కొంతసేపు, సరస్సు, సముద్రతరంగ తాండ
 వమం దుదయించు నృత్యగీతికలవలె కొంతసేపు, హృదయము
 నుల్లాసపరచుచుండడం వీరికి యనుభవైక వేద్యమైనది. స్వరా
 జ్యము లభ్యమైనపిమ్మట, రరిద్రనారాయణునకు సెలవిచ్చిన
 తదుపరి, భావప్రపంచము చిద్విలాస సుఖచేష్టలతో ప్రజలం
 దరియందు నాటాత్కరించినప్పుడు, యిట్టి యారామములు,
 వృక్షరాజములు, సౌధజాలములు, తీవలు, పొదరిండ్లు, సర
 స్సులు, సముద్రము, యెంతయుపయోగమగును” అని నిట్టూ
 ర్పును సూచింపుచూ, రామస్వామి పలుకసాగెను. మీకెప్పు
 డూ, ముందు రానున్న సొంపు యింపులే హృదయమునకు
 తట్టును. నాకేమో సబర్మతీదేవియొక్క. దిగంబరత్వము, మహా

త్తుని కరుణార్ద్రమగు. ఆశాజనితమగు, విచారము, విద్యా
 పీఠముయొక్క విజ్ఞానదీపము, హృదయమున అద్దబడినప్పటి
 నుండి, యిట్టి ఆరామములకు, శాంతివిహారములకు, ఆటపాట
 లకు, హారములకు, మనస్సు ఆకర్షింపబడుటలేదు” అన్నది.
 ఆమెవంక తిరిగిచూచి, ఉత్సాహము నాపుకొనజాలక, భుజ
 ములపై కరంబులిడి, ఆమె నటునిటు, సంతసంబున నూగిం
 చుచూ, “సుశీ! నీకీ దరిద్రనారాయణునకు పట్టువస్త్రములు
 కట్టి, పాయసాన్నములబెట్టి, కస్తూరీతిలకమద్ది, అక్షణభ్యా
 సముచేసి, వాయువిమానములపై ద్రిప్ప యుత్సాహము కల్గు
 చున్నదిగాదూ, నిజముచెప్పు? నీమాటలలోనే, నీసంజ్ఞలలోనే,
 నీముద్దులు, ముచ్చటలందే, నేనెప్పుడో గ్రహించాను. నీవు
 నాపాలిటి దేవతవమ్మా” అంటూ, మురిపెముజూపెట్టాడు.

1926 వ సంవత్సరం డిశంబరు మాసములో, అడయా
 రులో థియేట్రాఫికలు సొసైటీవారి యుత్సవములు జనుగునని
 తెలిసికొని, కొంతకాలము మద్రాసులోనే యుండదలంచి,
 రామస్వామి, సుశీలాదేవిగార్లు, మైసూరు మాడరనుహిందూ
 హోటాలునందు మకాంచేశారు. వై. యం. సి. ఏ. యందు,
 “దీనులు నిరుద్యోగము” అను విషయముచుగురించి, సాంఘిక
 సేవకులు. ఉపన్యాసము లిచ్చుచున్నారని తెలుసుకొని,
 ఆమీటింగులకు, వీరిద్దరు పోవనిశ్చయించుకొన్నారు. మొదటి
 దినం, “పట్టణములందలి బీదవారి గృహముల” గురించి
 యొకరుపన్యసించిరి. పల్లెలనుండివచ్చి, ఉడుటకు దిక్కుదివా
 ణములేక, చెట్లక్రింద, రోడ్లప్రక్క, షాపులగవిడిముందు,

వందలకొలది యనాథలు నివసింపుచూ, సంసారముల నడుపు
 చున్నారో తెలుసుకున్నారు. సంపాదించు కూలియందు,
 నెలకు రూపాయ, లేక రెండురూపాయల చొప్పున అద్దె
 యిచ్చి, దుర్గంధభూయిష్ఠమగు, వాయుప్రచారమున కేమా
 త్రము యెడమివ్వని యిరుకుగానుండు, ఒక్కొక్కగదిలో,
 రెండుమూడు కుటుంబాలవారెట్లు తలదాచుకొనుచున్నారో,
 ఉపన్యాసకులు తెల్పిరి. తమ ఆలాపముల వినువారులేక, మరు
 గుదొడ్లుగానక, స్నానపువసతులు లేక, శుభ్రమగు వస్త్రము
 లకుగాని, గుడ్డలనుతుకుకొను వసతులకుగాని, నోచుకొనక,
 జబ్బులుపడినప్పుడు వైద్యసహాయమును పొందజాలక, బస్తీ
 యలవాటులకు తగక, అలమటించువారు వేలకొలది యీ
 బస్తీలో కలరని," ఆ యుపన్యాసకుడు తెల్పినప్పుడు, సుశీలకు
 కండ్లవెంటనీరు రా ప్రారంభించెను. రెండవ యుపన్యాసకుడు,
 "నిరుద్యోగ సమస్య — నివారణోపాయములు." అను విష
 యముగూర్చి మాట్లాడెను. ఉపన్యాసకుడు హైకోర్టు వకీలు,"
 చదువుకున్నవారెందరో నిరుద్యోగులై బాధపడుచున్నారు.
 బి. ఏ. పట్టముల బొందుటకంటె, ఉద్యోగము సంపాదించుట
 కష్టమగుచున్నది. కులముల ప్రాధాన్యతననుసరించి, బంధువర్గ
 ప్రాబల్యతననుసరించి, యేకాంతమందికో యుద్యోగప్రాప్తి
 యగుచున్నది. మిగిలినవారు, ఒకరిపైనొకరుపడి, ఉక్కిరి
 బిక్కిరై, త్రొక్కుకొనుచు, నానాటికి బి. యే. వారికివ్వదగు
 జీతపరిమితిని తగ్గింపుచూ, ఉద్యోగములం దున్నవారికి అస్వ
 తంత్రత, నిరుద్యోగులైనవారికి నిరాశ, హెచ్చుచేయుచు

న్నారు. ఏదిక్కులేక, లా కాలేజీకి, ఇంజనీయరింగు, మెడికల్ కాలేజీలకు మరలుచు, మరికొంత ధనమును వృధాచేయుచున్నారు. ఈ నిరుద్యోగసమస్యను రూపుమాపుట, ప్రభుత్వపు ధర్మమైనను, బ్రిటిషు యధికారులకు, మన మేలుగూర్చి తగు శ్రద్ధలేదు. ఈమధ్య మధురజిల్లా కలెక్టరుగారు చెప్పినట్లు, విద్యాధికులై, నిరుద్యోగ బాధ జెందినవారు, గ్రామములకు వెళ్లి, సాంఘిక సేవజేయుట శ్రేయోదాయకమని, నాకును తోచుచున్నది. వీలున్నప్పుడెల్ల, తలకొకపదో, లేక పద్మనైదు యకరాలభూమిని ప్రభుత్వమునుండి, కౌలునకుతీసుకొని కొత్త పద్ధతుల ననుసరించి వ్యవసాయంచేస్తూ, తమకు జీవనోపాధి కల్పించుకుంటూ, తమతోడి రయితులకు వృద్ధికారకమగు విధానముల జూపెట్టుట దేశోపయోగకరము. అని యేమేమో చెప్పెను. ఉపన్యాసానంతరం కొందరు ప్రశ్నలువేసి, సమాధానము బడసిరి. మన రామస్వామిగారులేచి “అయ్యా! నిరుద్యోగసమస్యగూర్చి, మీరుపన్యసింపుచూ, విద్యాధికుల యందు ప్రబలియున్న యిబ్బందులగూర్చి మాట్లాడుటబట్టి, తదితర ప్రజాసమూహములందు, నిరుద్యోగ బాధ లేదనుధ్వని వచ్చుచున్నది. మీయభిప్రాయమేమో సెలవిచ్చెదరా?” అనెను. అంత యుపన్యాసకుడు తదితరప్రజలందు, నిరుద్యోగ బాధ, అంతగాలేదు, కాని విద్యాధికులందు చాల హెచ్చుగా ప్రబలియున్నది” అని సమాధాన మిచ్చెను. రామస్వామి తిరిగి లేచి, తాము సెలవిచ్చిన హంశమును, కాదనవలసి వచ్చినందులకు విచారించుచున్నాను. వాస్తవముగా, నిరు

ద్యోగసమస్య, బహుతీవ్రతరముగా, మనదేశమందు ప్రబలి
యున్నది. ఐతే, ఆ బాధను, గ్రామస్తులందు, అందునూ, వ్యవ
సాయికులందున్నంత తీవ్రతరముగా, ఈ నిరుద్యోగపిశాచము
తదితరసంఘములందు లేదని, నేను స్వానుభవముద్వారా
చెప్పగలను. తుదకీబ స్తీయందుకూడను, సాధారణకూలీలకు
కలుగుచున్నంత కష్టము, నష్టము, నిరుద్యోగపీడ, మీవిద్యాధి
కులకు కల్గుటలేదని చెప్పిన క్షమితురుగాత! చదువుకొని,
నోరుకలిగి, పత్రికలకు వ్రాయకల్గి, ఉపన్యాసములు చేయ
గలరు గనుక, వారికి కలుగుచున్న నిరుద్యోగబాధగూర్చియే,
మీరువినుచున్నారు, మాట్లాడుచున్నారు. మనవారు బాగు
పడవలెనన్న, మనప్రజలకు కలుగుచున్న నిరుద్యోగబాధ
పోవలయునన్న, తమతమ కష్టములనే, కొండంతలుగాచేసి
చెప్పుకొని, స్వలాభము పొందదలచుటకుమారు, మన విద్యా
ధికులందరూ, గ్రామములకుమరలి, ప్రజాసామాన్యమునకు సేవ
జేయ నిశ్చయించుటమేలు.

ఉపన్యాసానంతరము, ఉపన్యాసకుడు, వై. యం. సి.
యే. శక్రటరీ, కొందరుప్రేక్షకులు, రామస్వామిగారి నభినం
దించి, ఆయనచుట్టు జేరి, సాంఘికసమస్యలను, ఒకకాలగంట
సేపు చర్చించిరి. సుశీలాదేవినివారికందరికి, రామస్వామి తెలియ
పరచెను. శక్రటరీగారు, వచ్చేయుపన్యాసమును, బెజవాడయందు
న్యాయవాదియు, సుప్రసిద్ధ సాంఘిక సేవకుడగు, బసవలింగయ్య
గారిచ్చేదరు గనుక, శ్రీరామస్వామి దంపతులు వచ్చుట, తన
కొంతయు మోదము కల్గించుననియు, తెల్పెను. “బసవలింగయ్య

గారు పంచమోద్ధరణకై కంకణము గట్టిరిగదా ! యని” సుశీల యడిగెను. “అవునండీ! ఆయన మా సంఘమునందు, అప్పుడప్పుడు, సాంఘిక సేవగూర్చి యుపన్యాసము లివ్వ దయతో నంగీకరించినారు.” అని శక్రటరీగారు చెప్పిరి. ఆనందమయ హృదయములతో, రామస్వామి, సుశీలయు, “నియోకోమల విలాస్” నందు భోజనంచేసి, సినీమాకు వెళ్లారు.

మరునాడు, మన వధూవరులు, అడయారునందు జరుగు వుత్సవముల దర్శించుటకై వెళ్ళి, దినమంతయు అచ్చటనే గడపిరి. వివిధభాగములనుండి వచ్చిన థియేట్రీకలు సంఘసభ్యులు, మద్రాసు కాలేజీలందు జదువుకొనుచున్న, యువకులు, యువతీమణులు, వందలుకొలదిగవచ్చి, యుత్సవములందు పాల్గొనిరి. ఆనిబిసెంటమ్మగారి యుపన్యాసము, జినరాజుదాసుగారి యుద్బోధనము, జిడ్డు కృష్ణమూర్తిగారి మతచర్చలందు, రామస్వామి, సుశీల, పాల్గొనిరి. ఎగ్మూరువీధులందు పి.కారుచేసి వచ్చినపిమ్మట, హోటలులో తమ గదియందు గూర్చుని, మరునాటి, బసవలింగయ్య యుపన్యాసముగూర్చి విచారించుచున్నారు.

సు శీ ల

ఏమండీ ! మన బసవలింగయ్యగారు, మద్రాసునందు గూడ పేరుపొందినారే ! ఆయన చాలయోగ్యుడు. పైగా, చాలా యుత్సాహముకలిగి, తన సంఘోద్ధరణను జాగ్రత్తగా జేస్తున్నాడు.

రామస్వామి

అవును, సుశీ ! బసవలింగంవద్దనున్న విశేషమేమంటే, మనవారితో, అనవసరంగా పోట్లాటపెట్టుకొనక, రైతుమేలే తనవారి శుభమను పరమరహస్యాన్ని గమనించి, దేశారిష్టము కల్పించక, స్వసంఘియుల నభివృద్ధికి దెస్తున్నాడు.

సు శీ ల

కొన్నిలునకు, ప్రభుత్వం, మెంబరుగా నామినేటు చేస్తామంటే, అంగీకరించలేదట నిజమేనా ?

రామస్వామి

ఇప్పుడీ యవకాశమును పోగొట్టుకొనవద్దని నేనెంతగానో చెప్పినప్పటికి, మావారందరికి వోటులువచ్చిన తరువాత, అన్ని కులముల వారందరిచేత మెప్పునొంది, యెన్నుకోబడే వరకు, నాకులస్థుడు సభ్యుడు కాకుండుట ఆత్మగౌరవకరమని చెప్పాడు.

సుశీల

చాలా దూరదర్శిసుమా! ఆయన సభ్యుడయినప్పటికంటే, సభ్యత్వము నిరాకరించినందువలననే, ఆయనరెండ ప్రజలకు, ప్రభుత్వానికి, గౌరవం యినుడించింది. సభ్యుడై నట్లయితే, ప్రజలచే యెన్నుకోబడినవారు, ఆయనను, నామినేటు మెంబరుని తృణీకరించేవారు. ఇప్పుడో, దేశాభిమానియని ప్రత్యేకముగా గణనీయుడైనాడు.

రామస్వామి

సుశీ! నీకీరాచకీయ పరిజ్ఞానము, పుట్టుకతోనేకలిగినదా
యేమి?

సుశీల

(సిగ్గుపడి) లేదండీ! మన యల్లమంద శిష్యత్వముకదా!

రామస్వామి

చూశావా? మనక్రింద పాలేరులుగానున్నవారు నాకం
టె యెంతమేధావంతులూ!

సుశీల

అట్లనకండి. మీకున్న యుదారత్వము, కుశాగ్రబుద్ధి
దూరదర్శికత్వము, దేశాభిమానం, వారికికలదా? మీసహా
యమువలననేకదా వారికిట్టి యవకాశములు కలుగుచున్నవి.
మీరెన్నైన చెప్పండి, నాకు మీవంటివారు మరొకరు
కన్పించడంలేదు, అని ముసిముసినవ్వు నవ్వింది. డిశంబరు 30
తేదీ సాయంత్రం నాలుగు గంటలకు, నై. యం. సి. యే. ఆడి
టోరియంనందు, వందలకొలది ప్రేక్షకులు వచ్చి కూర్చు
న్నారు. రామస్వామి, సుశీల, ప్రథమవరుసయందే ఆసీను
లయ్యారు. అధ్యక్షులు, ప్రధాన న్యాయమూర్తి, బసవ
లింగయ్య, ఐదారుగురు కౌన్సిలుసభ్యులు, మంత్రులిద్దరు,
పట్టణమందలి సాంఘిక సేవకులు పదిమంది, వచ్చారు. నాలుగు
న్నర గంట కొట్టడంతోనే అధ్యక్షులు లేచి, సభవారికి, ఉప

న్యాసకుని యెరుకపర్చారు. అంతట బసవలింగయ్య లేచి, రామస్వామి, సుశీలలకు నమస్కరించి, యిచ్చిన యుపన్యాసమునం దీక్రిందిభాగాలు, మన వధూవరుల నాకర్షించాయి.

“ ఇంతవరకు, తమకు, జెజవాడ ఫిరక్కాయందున్న పాఠశాలలన్నిటిలోకి, పంచమ విద్యార్థుల నెట్లు చేర్చామో, చెప్పాను. దేవాలయాలు, భావులను, చెరువులనుగూడ, యెటుల నందరికుపయోగపరచునట్లు చేయడం సాధ్యమయిందో నివేదిస్తాను. ఎప్పుడైతే తమ బాలురు పాఠశాలలందు జదువుకొను స్వత్స్వమును బొందారో, అప్పటినుండి, పంచములయందొక నూత్నవికాసం కల్గింది. ప్రజాసామాన్యానికంతకు, నుపయోగకరమగు చెరువులు, భావులు, దేవాలయాలు, తమకుగూడ నుపయోగపడాలని వారికి తోచింది. వారి పెద్దలంతాచేరి, యీవిషయమై ఆలోచించుకొని, నా వద్దకు, సలహాకై వచ్చారు. “మీరీ హక్కులను బొందటానికి గాను అర్హత బడయవలసిఉంది. మనకంటె దీనావస్థయందున్న శూద్రజాతులవా రనేకులు (ఎఱుకల, యానాది, ఉప్పర, వడ్డెవారు) యిప్పటికే యీహక్కులను పొందియున్నారు గనుక, వారు మనకంటె అపరిశుభ్రంగా, అసహ్యంగా, ప్రవర్తించుకుంటున్నా, పైకులాలవారు, వారికేయభ్యంతరాలు కలిగించడంలేదు. మనవిషయంలో, సహజంగానే, సంశయాస్పదులవుతారు. కనుక యీదినంనుండి రెండు నెలల వరకు, మీరు, మీపల్లెలయందున్న మురుగుకుండ్రను పూడ్చి,

నీధుల ప్రతిదినం శుభ్రపరుస్తూ, ముగ్గులు పెట్టుతూ, ప్రతిరాత్రి
 భజనచేస్తూ, బూతుకూతలమాని, ఒకరినొకరు మర్యాదగా
 సంభోదించుకొంటూ, స్త్రీలమధ్య గల్లు జగడాలనాపి, త్రాగు
 బోతులకు సన్నారాలజూపి, సంఘసంస్కార మొనర్పండి.
 అనుదినం, భజనతో, గ్రామదేవాలయంవరకు వెళ్ళి, “మేము
 దేవుని ప్రసాదమునకై, శిక్షణ నొందుతున్నాము,” అను ప్రక
 టనా పత్రాన్ని ముందిడుకొని, పై కులాలవారిముందు, ప్రద
 ర్శనంచేసి రావాలి. కార్తీక, శుద్ధ పౌర్ణమినాడు, మీశీ
 కోర్కెలన్నీ, సఫలమయ్యేటట్లు వాగ్దానమిస్తాను, అని వారికి
 చెప్పాను. వారిట్లే, ఆ మూడునెలలు, తదేకధ్యానంతో, తమ
 అనుదినచర్యల నడపుటకు తోడుగా, యీ సాంఘికపరిశుభ్ర
 తాచారాన్ని నడుపుతూ ఉన్నారు. నేనీవ్యవధియందే, ప్రభు
 త్వానికి, గాంధీమహాత్మునకు, కాంగ్రెసువారికి, ఆయా గ్రామ
 పెద్దలకు, జాబులువ్రాసి, వారివారి సానుభూతి, ఆదరణ, సహ
 యముల బొందుతూ ఉన్నాను. ఆయా గ్రామాల నాయకు
 లతో ముచ్చటించాను. పై కులాలవారికున్న సందేహాలు
 తీర్చాను. నేచేసిన ప్రయత్నాలన్నిటికంటే, పంచముల, అను
 దిన ఆచారనిష్ఠయే, పై కులాలవారి సానుభూతిని, సహకార
 మును, సంపాదించింది. మహాత్ముని శిష్యులనేకులు, మా పల్లె
 లకు వచ్చి, “గురుకులాలుగాని, యివి మాలమాదిగపల్లెలు
 కావని” అచ్చరువందారు. కార్తీకమాస శుద్ధ దశమినాడు,
 శివాలయమం దభిషేకంచేసిన పిమ్మట, శంకరమంచివారిని

పిలిపించి, రయితుల నాయకులందరు సభదీర్చి, పంచముల ప్రార్థన నెట్లా తీర్చడమాయని విచారించ దొడంగిరి.

అర్చకులు మాత్రము, ప్రప్రథమమున, పంచములు వచ్చుచో, తాము దేవుని నొకరిచేయజాలమని గట్టిగా చెప్పిరి. రమణయ్యగారు, వారిని సమదాయించి, పంచములు దేవుని సాన్నిధ్యమునకు వచ్చినప్పుడు మాత్రము, అర్చకులు బయటికి వెళ్లి, పిమ్మట తిరిగివచ్చి, మంత్రోచ్ఛారణద్వారా, దేవునికొక వేళ యేమైనమైల గలిగినచో, దానిని తీసివేయరాదాయని, సలహానిచ్చాడు. “బాగు బాగు” అని అందరన్నారకాని, పూర్వాచార పరాయణులు, మోకరించారు. జాతీయవాదుల నాయకుడును, యువకుడునగు, పర్వతనేని మధుసూధనరావు గారులేచి, “అయ్యా! మీరందరు పెద్దలు, మీమాటకు అడ్డం వచ్చానని తలంపవద్దు, మనమీపట్టుదల జూపడం, నాకేమో వ్యర్థమనిపిస్తూఉంది. వచ్చే శివరాత్రినాడు, మనం, ఉత్సవం జరపినప్పుడు, యిచ్చటగాని, కళ్లేపల్లియందుగాని, కోటప్ప కొండయందుగాని, దేవుని దర్శనార్థమై, యే, యే, కులస్థులు వచ్చినారో, వీరు పంచములు, వారుపూజ సేయనర్హులని, ప్రజలను, భక్తులను, విభజించి, పక్షించుచున్నామా? మీలో మొందరు పంచముల నంటుకొనకయే, తిరునాళ్ళయందు, జాతరులందు, దేవుని దర్శించిరో, ప్రమాణముచేసి చెప్పగలరు? వాస్తవముగా, మనమందరము, దేవుని యారాధించుటలో, పంచములను, పట్టింపులేకనే, జరుపుకొనుచున్నారము. ఊరు

మ్మడిగా యున్నప్పుడేగాక, అందరితోబాటు, మర్యాదగా, యోగ్యతగా, తమ్ముకూడ, దేవుని దర్శనార్థమై రానిమ్మని, మనసోదరులు కోరుచో, మూడు మాసములనుండి, వినయముగా, సహనముతో, తపస్సు చేయుచున్నప్పుడు, మనము, వారిని దేవునికి దూరముచేయుట న్యాయమా ! దేవునివద్దకు, భక్తుని పోనివ్వనివాని కెంతపాపమో గమనించితిరా ? మన పెద్దలై ననూ, అంటరానివాళ్లకు, దేవుడవసరము లేదనగలరా? ఓషికతో, కోపమందక, మీరాలోచించుచో, మహాత్ముడు సెలవిచ్చినట్లు, పంచములను, అంటరానివారుగా గమనించుట, శాస్త్రవిరుద్ధ మగుటయేగాక, అమానుషము, అన్యాయము, గాదా ! మనవారిలో యెంతమందో, దేవుని సాన్నిధ్యమునకు పోదగనివా రున్ననూ, వారిని దేవునికి దూరముచేయుచుంటిమా? పరిశుభ్రతజెంది, ఆచారములపాటించి, సహనము జూపి, నాగరికతజెంది, శిక్షణకులోనైన, యీ పంచమ భక్తుల, మన మందరము, స్లాఘించి, దేవునికి, ప్రీతిపాత్రుల మయ్యెదము గాక!” అని అసాధారణ వక్తృత్వముతో నుపన్యసించిరి.

గంగూరు మునసబుగారి తమ్ముడు రామచంద్రయ్య, తన బలగమును వెనుకవేసుకొని, తెచ్చుకున్న కోపముతో, “నే నప్పుడు వద్దన్నకొలది, మాలపోత్తును, పాఠశాలల్లో తెచ్చి పెట్టితిరి. ఒక్క-విషయములో లొంగితిమా, యీ అలగావాళ్ళ కోరికలకు, అంతుండదని అప్పుడే నేజెప్పితిని. వినేవాళ్లుంటేగా! ఈగాంధీ శిష్యులు వచ్చారు, మనకులగోత్రాలన్ని యెగురవే

స్తున్నారు. ఏమండోయి! పూజార్లు! మీరుమాత్రం, యీ మాలవాదిగలను, దేవాలయములోనికి రానిచ్చితిరా - మీ బుర్రలు పగులకొట్టుతాము.” అని కూర్చున్నారు.

పోరంకి అంకినీడుగారులేచి, మనమీవిధముగా, అంత లేకుండా, పోట్లాడుకుంటూ, అవకాశము పోగొట్టుకుంటే లాభంలేదు. మన కమ్మరితరపున మధుసూధనరావుగారు మాట్లాడారు. రెడ్లతరపున యల్లమందగారు మాట్లాడాలని నాకోరిక, యీ సభకు పునాదిపాడునుండి, కాపుల నాయకుడు, వెంకయ్యగారుకూడ వచ్చియుండుట, అదృష్టమన్నారు.

యల్లమంద

సభవారు, బీదయు, పాలేరునగు నన్ను మాట్లాడ మన్నందులకు, నందనము లాచరిస్తున్నాను. గంగూరు రాను స్వామిగారు చెప్పినట్లు, మనమీ పంచమసమస్యను, అటో యిటో, ఒకేమారు పూర్తిగా పరిష్కారం చేసుకొనడం మంచిదని నాయభిప్రాయం. తెలిసీ తెలియకగాని, చూచి చూడనట్లుగాని, యిప్పటికే, మనమందరం, పంచములు, మన దేవాలయములందు సేవజేయుచుండ, ఒప్పుకొంటున్నాము. ఇప్పుడు, బహిరంగముగా, వాళ్ళను రానిచ్చుటగూర్చి, మన మింత హడావుడిపడుట, భావ్యముకాదని నాతలంపు. మధు సూధనరావుగారు చెప్పిన విషయా లన్నిటితో, నేనేకీభవించు చున్నాను. మనమిప్పుడు వల్లకాదందుమా! జాతీయనాయకుల వలన చీవాట్లు తప్పవు, ప్రభుత్వపు సానుభూతి పోగొట్టు

కొంటాము. తుదకు, యెట్టులైనను, జయలక్ష్మి పంచములనే వరిస్తుంది. దేవుడు, అనాథలపక్షముననే, ఉంటాడని, మన భాగవతమే వాకొంటున్నదిగదా! మనంతట మనమే, పంచములయెడ, ఆదరముజూపెట్టి, వారి కృతజ్ఞతకు పాత్రులగుట శుభప్రదము. ఇక చెరువుల, భావుల, విషయముగూర్చికూడ, మనము, వారికి సంపూర్ణమగు హక్కుల ప్రసాదించుటయే న్యాయము.

వెంకన్న

అయ్యా! నాకుపన్యాసము లిచ్చుట అలవాటులేదు. పొలము సాగుచేసుకొనుటే, నాకు చేతనయిన వ్యవహారము. పొలములో, పనిజేసుకొనే, నాజాతి బీదవాళ్ళకు, అంటరాని తనమనేది లేదు. ధనవంతులగు కమ్మవారు, నీడనుకూర్చుండి, మాలవాళ్లు వీరు, శూద్రులు వారు, అను భేదమును కనుగొన గలరు గాని, కాయకష్టమొనర్చు, కమ్మ, రెడ్డి, తెలగవారికి మాత్రం, చూచీ చూడనట్లు, పంచముల నంటుకొననిది, యే పనియు జరుగదు. దేవాలయాలలోనికి పంచముల రానిచ్చుటకు, మనమెవ్వరము? దేవుడేరానిస్తున్నాడు. కాల్యాలలోను, రేవులలోను, వాళ్లు, మనమూ, ఒకేమారు, దాహము తీర్చుకొనడంలేదా? చెరువులలో, ఒక వైపున వాళ్లు, మరొక వైపున మనమూ, గుడ్డలుతుకుకొనడంలేదా! చేలలో నాట్లువేసేటప్పుడు, కలుపులు తీసేటప్పుడు, అందరము, ఒకేమారు, ఒకే మడిలో, నీళ్ళయందు పనిచేయుటలేదా? అయ్యా! దేశము

మారుచున్నది. పదేండ్లక్రితము, యిట్టిసభలు జరిగినవా? పాలే
రులగు నాబోటివాళ్లు, మీలాంటి పెద్దలమధ్య సాహసించి,
మాట్లాడినారా? మాకితమాత్రం గౌరవము, మీరు చూపె
ట్టినంతమాత్రాన, మేము మీతలపై కెక్కితిమా? అటులనే,
పంచములుకూడ, మనమీహక్కులను వాళ్ళకిచ్చినప్పటికీ,
మితిమించి, విపరీతపు పనులేమియు చేయకయే, న్యాయముగా
గౌరవప్రదంగా, ప్రవర్తిస్తారని నానమ్మకం.

రమణయ్య

ఏమయ్యా! అందరిమాటలు విన్నారా! ఇప్పుడు
జరుగుతూఉన్న వ్యవహారాలగురించే, యీ కాలమును బట్టి,
మన మాలమాదిగలు, యిప్పుడు, ఊడీ ఉండనట్లున్న ఆచారాలను,
తమకుండదగు హక్కులుగా, ఒప్పుకోవలసిందని మనల
కోరుతున్నాను. ఇదివరకే, యిట్టి అలవాటు లున్నవిగనుక,
యికముందుకూడ, అందరి కిష్టముగానే, వానిని జరుపుకొన
వచ్చునని, మనము, వాళ్ళకు తెలియచేద్దాం. ఇందుల కెవరి
కభ్యంతర ముండదనుకుంటా!

గంగూరు రామస్వామి

రాకరాక, వచ్చిందిగదాయని, ప్రతిదినం, వాళ్ళు
గుంపులు, గుంపులుగావచ్చి, మనచెరువులు, భావులు, చుట్టూ
జేరి, మనకు, ఊపిరాడనీయకపోతే, యేమిచేస్తాం? రోజూ,
తిరునాళ్ళలోవలె, రొప్పుతూ, గోస్తూ, దేవునిగంట కొట్టవల

యునాయేమి ? రమణయ్యగారూ ! మీరుకూడా యీ పిల్లల
మాటలువింటే యెట్లానండీ ?

రమణయ్య

నేనేమిచేసేది నాయనా ! నాకాలము దగ్గరకువచ్చింది.
ఇక పెత్తనమంతా మీవంటి కుర్రవాళ్లదే, ఆయన దిగంబర
స్వామి, గాంధీమహాత్ముడు వచ్చినప్పటినుండి, మనవాళ్లందరికి,
దేవుడిపిచ్చి పట్టింది. ఏమో అనుకుంటాము గాని, మనము
మాత్రం, రోజూ, భావులు వట్టిపోవునట్లు తోడుకుంటున్నామా?
దేవుని దర్శించుచున్నామా ? వాళ్ళకూడా, మొదటి పది
రోజులు, క్రొత్తవింతవల్ల, ఆదేపనిగావస్తారు. ఆ తరువాత,
మనందరిమాదిరిగానే, అజ్ఞేర్ణములేకుండా, ప్రార్థనలు చేసుకుం
టారు. ఐతే, పౌర్ణమినాడు, పూరందరితరపున, అభిషేకం,
అన్నిచోట్ల చేయిద్దామా? రామస్వామి! మనకెందుకూ;
మనం కళ్ళమూసుకుందాము: అందరికిష్టమేగదా ! అన్నాడు.
కరతాళధ్వనులు చెలరేగినాయి.

ఈయుదంతము జరిగిన మరునాడే, నాకుకబురువచ్చింది.
నేను వెంటనే యీడుపుగల్లునకు వెళ్ళి, నాయకులందరికీ, నాకృ
తజ్ఞతాభివందనాలు తెలియపర్చాను. కార్తీకపౌర్ణమినాడు,
యిక మాపల్లెలో విజృంభించిన, సంతోషానికి ఆనందానికి,
ఉత్సాహానికి, మేరలేదు.

అయ్యా ! యీ విధంగా, మహాత్ముని దివ్యప్రభావ ప్రేరితులై, అగ్రకులాలవారంతా, మాపంచములకు, హక్కులను, క్రమక్రమముగా, ప్రసాదిస్తున్నారు. ధార్మిక మేమాత్రం లేకనే, ద్వేషపూరిత ఆందోళన మక్కర లేకనే, వైకంసత్యాగ్రహాద్యమంద్వారా - బొందిన జయముకంటే, మిన్నయగు, ప్రతిభ, మా పంచములు, సాధుసంగతమగు, దైవప్రార్థనవలన బడయగల్గిరి.

పంచములు హిందువులు కారనువారిమాటలు నమ్మకుడు. మీకు యేహక్కులు కావాలి, అనియే, పంచముని యడిగినను, ఆతడు, తవుడుకొనకుండనే, రామునిజూచు యధికారము కావాలని చెప్పుతాడు. ప్రతిపంచముని హృదయమందు, హిందూమత, సాంఘిక, సాంప్రదాయజ్ఞానం, జీర్ణించి ఉంది. పంచములను, వృద్ధికి తేవాలంటే, వారిమతముద్వారానే, వారికి జ్ఞానధనమును, ప్రసాదించవలసి ఉంది.

ఉపన్యాసమైనపిమ్మట, ఒకరు, పంచములకు, యెంత వరకు, ఖద్దరుత్పత్తి యుపయోగమని, ప్రశ్నించారు. అందులకు ఖద్దరుత్పత్తియేగాక, నేతపనిగూడ, పంచముల కత్యంతోపకారి. వారికి వర్షాకాలమందు, యెండాకాలమందు, సంప్రాప్తించు నిరుద్యోగ నివారణకు, ఆయవకాశాలవసరం, అని సమాధానమిచ్చాడు. పంచములకు, ప్రస్తుతపు ప్రభుత్వపద్ధతి యిష్టమా? స్వరాజ్యమిష్టమా! అని యొక మిషనరీగా రడి

గాడు. స్వరాజ్యమునే వారంతా కోరెదరు. సక్రమముగ విధాన, తమకోర్కెలగూర్చి, యాందోళనజేయుచో, స్వరాజ్యపు, భారతదేశమందే, వారికి హెచ్చు శ్రేయముకలుగునని నాధృఢనమ్మకం. ఇన్నివత్సరాలనుండి, బ్రిటిషుప్రభుత్వం, అంటరానితనాన్ని తొలగించిందా? మూడు వత్సరాలలో, మహాత్ముని శిష్యులు, తమంతట తామే, మావారికన్నిహక్కులను, ప్రసాదించారు. నాముందు కూర్చున్న, యీ మహామహుడు, ఆయన సతీమణి సుశీలాదేవిగారలే, బ్రిటిషువారి కంటే, హెచ్చుప్రేమ, ఆదరము, సహాయము, నాకూ, నావారికి, జూపెట్టారు. వేల్పూరు పెద్దకాపుగారి కుమారులే వీరు. నాకంటే వీరే, సాంఘికసమస్యలగూర్చి, యువన్యశింప సమర్థులు. అనేసరికి, సుశీల సిగ్గుపడి తలవంచుకుంది. రామస్వామి తడబడ్డాడు. సభ్యులందరు, వారివంకజూస్తూ, నివ్వెర పడ్డారు. సభానంతరం, మంత్రులు, కొన్నిసభ్యులు, వారితో ముచ్చటించారు.

హరిజన నాయకుడు.

ఆ ర వ ప్ర క రణ ము .

—❖❖❖—

సభానంతరం, రామస్వామిగారి కోరికపై, యల్లమంద, ఆరాత్రి ఎగ్గురు హోటాలుకు వెళ్లడానికి సమ్మతించాడు. వై. యం. సి. యే. శక్రీటరీగారు, మన నధూవరులు, బసవ లింగయ్య, ఆయన స్నేహితురాలు అరుంధతీదేవి, చెల్లిసుందరి, నియోకోమలవిలాసనందు, భోజనంజేశారు. శక్రీటరీగారు, యింటివద్ద పనియున్నందున, అరుంధతీదేవితో, సెలవుతీసుకొని వెళ్లాడు. భోజనానంతరం, తాంబూలము వేసుకుంటూ, యెల క్రిక్కుఘానుక్రింద కూర్చొని, ముచ్చటలాడ ప్రారంభించారు.

సు శీ ల

బసవలింగయ్యగారూ ! మీ యుపన్యాసం నా కెంతో యానందం కల్పించింది. రైతులయెడ మీకున్న ప్రేమ, నా కెంతయు ముదముగూర్చింది.

బసవలింగయ్య

అమ్మా ! నన్ను “బసవన్నయ్య” అంటేనేకాని, నీతో మాట్లాడను. నీచేతిభోజనం చేయవలసినవాడను, నేను, యిట్టి మర్యాదలకు లొంగడం భావ్యంకాదు.

సుందరి

అన్నయ్యా! మనసుశీలమ్మ నన్ను, యేమమ్మా! అని
పిల్చి, యెగతాళిచేస్తున్నది గమనించావా?

సుశీల

మీరు, పట్టినపట్టు వదలరుగదా! సరే, బసవన్నయ్య
గారూ! దయచేసి, మీకు యీ అరుంధతీదేవిగా రేమికా
వాలో చెప్పతారా?

రామస్వామి

నీకంటే పంతముగలవారెవరు? సుశీ! ఈమె మన
బసవలింగయ్యను పెండ్లి చేసుకుంటుందని, శక్రటరీగారు
చెప్పారు.

బసవలింగయ్య

ఓహూ! నాకు చాలా తంటా తెచ్చిపెట్టినారే! బీద
వాడికి నాకెందుకండి పెండ్లి? పైగా, అరుంధతీదేవిగారు నన్ను
పెండ్లిచేసుకుంటుందా? బి. యే. ప్యాసై, వెస్లీ యను హైస్కూ
లులో, నెలకు యనభైరూపాయలమీద యుద్యోగము చేస్తు
న్నది. ఆపెకు, భోగములు, భాగ్యము, అత్యంతప్రీతికరము.
ఇప్పటికి, ఆరుమాసాలయింది, ఆమెసాంగత్యము నాకుగల్గి.
దాదాపు పదిమారులుకలుసుకున్నాము. శక్రటరీగారుమాత్రం
ఆమెను పెండ్లిచేసుకోవలసిందని, యిప్పటికి రెండుమారులు
హెచ్చరించారు. నాకుమాత్రం, ప్రపంచవాసన గలవారితో,
సంబంధం పెట్టుకోవడానికి మనస్కరించడంలేదు.

సుం ద రి

మామయ్యగారూ ! మీరు, మాఅక్కయ్యగారూ, సాంఘిక సేవలోనికే దిగినారు. మమ్మిన్ని నాళ్లు మీరు పోషిస్తూ వున్నారు. మాఅన్నయ్య ఐనా, నాల్లు కాసులు సంపాదించక పోతే, నాచదువెట్లా పూర్తి అవుతుంది ? మాతమ్మ లిద్దరికి చదువు చెప్పించేవారెవరు ? మాచెల్లికి పెండ్లి యెట్లాజరుగు తుంది. మానాయన కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. రేపో, మాపో, సెలవుతీసుకుంటాడు. ఎన్నాళ్లని మీరు మమ్ము కాపాడగలరు.

సు శీ ల

అమ్మాయీ ! నీకెందుకింతభయం? మనకందరకు సరి పోయే, ఆస్థియే వుందిలే ! మేముమాత్రం, పెద్దజమిందారుల వలె, జీవించాలని, యున్నదను కుంటున్నావా! మేమున్నా, దరిద్రనారాయణుని సేవనే పరమావధిగా గణించబోతున్నాం.

బసవలింగయ్య

మాసుందరికి, అరుంధతీదేవికంటే, భౌతికభోగాలపై హెచ్చు ఆశవుంది. పెద్దకాపుగారి పెద్దమాదిగ కుమార్తె నన్న సంగతి మరచింది. నాకీ పెత్తనాలు రాకపోతే, వేల్పూరు మాదిగవల్లిలో, యేవేషాలు వేస్తుండేదో నాకు తెలియదు. ఎందుకు దీనిని నేను ఘోరినుండ బయటికితీసి, బడికిపంపితిని యని, విచారము కలుతూవుంది. సుందరిమొగ మెర్రనైంది. కిండ్లల్లో నీళ్ళు గిరుగిన తిరుగుతున్నాయి.

సుశీల

అన్నయ్యా! చూడు? సుందరికి కష్టంకలిగిస్తున్నావు. చిన్నపిల్లకనుక, సొమ్ములుకావాలని, కోరికలుకావాలని, ఆశలు పడుతుంది పాపం. బీదవారింటిపిల్లనని జాపకం పెట్టుకోదు. ఇంతమాత్రానికే, యిట్లా కోపపడవచ్చునా?

రామస్వామి

అమ్మాయీ! సుందరీ! నీకీ కోరికలుకూడవమ్మా! మాదిగవారిపిల్లనని మరువరాదమ్మా! బీదవారి కూతురునని జ్ఞప్తియందుంచుకోవాల. చదువుకొని, యెంతగొప్పస్థానానికి వచ్చినా, మీసంఘీయులను మరువరాదమ్మా!

సుందరి

బావయ్యగారూ! యిలాచెప్పడం చాలా సులభం. నావలెనే, సుశీలమ్మగారుకూడ, బీదవాళ్ళబిడ్డయెపుట్టి, యీ దేశాలన్నీ తిరగాలంటే, సాధ్యమయ్యేడిదేనా? నేనెంత, మాదిగ గంగయ్య కూతురునయినా, మానాయన, మాకులస్తులందరికిపెద్ద. ఇంతకూ, నన్నా మాదిగపల్లెనుండి, బయటికి తీసుకు రమ్మని యేడ్చినానా? నాతోటి పిల్లలవలెనే, నాకును, గుడ్డలు లేకపోతే, నాకేమో, తలగొట్టినట్లుంటుంది. తిరిగి, ఆమాదిగ పల్లెలోకిపోయి. ఆబూతులుతో, మాటలు నంజుకుంటూ, చుట్టలత్రాగుతూ, కూర్చున్నచోటులందే వుమ్మి వూస్తూఉండే అగుంపుమధ్యకు పోవాలంటే, నాకిష్టంగాలేదు. ఆకోళ్లు,

పండులు, ఈగలు, దోమలతోనిండియుండే, ఆ గూడెంలో నేనుండలేనండీ. మా అన్నయ్య, యేమన్నాసరే, నేను చావ నన్నాచస్తాగాని, నేనాదుర్గంధభూయిష్టమగు గూడెములో మాత్రం, బ్రతుకలేను. అని కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకుంది.

సుశీల

అన్నయ్యా! చెల్లికి రోషంవచ్చింది. తరువాత మాట్లాడుకుందాంలెండి. నిద్రకు వేళయింది. సుందరి అలసిపోయింది. ఏనుండీ పోదామా! అంటూ లేచింది. బిల్లు చెల్లించి, రామస్వామిగానులేచారు. బస్సుయెక్కి, హోటలునకు, నలుగురూ వెళ్ళారు. అన్నా చెల్లెలుకు, ఒకగది నిప్పించారు. సుందరిని పండుకొనబెట్టి, బసవలింగయ్య, రామస్వామి గదికి వచ్చి, విచారగ్రస్తమైన మోముతో, కూర్చున్నాడు.

రామస్వామి

బసవయ్యా! నీవాచిన్నదానిని వేధించుతావెందుకూ?

బసవలింగయ్య

రామస్వామిగారూ! మీరట్లు దానికి ఉత్సాహం కలిగించవద్దని నాప్రార్థన. నాకు, దానిమాట తలచుకొంటే, యెంతోవిచారం కలుగుతూవుంది. మాదిగపల్లెలో పుట్టి, మాదిగపిల్లయైయుండి, మాదిగలంటే, అంత యసహ్యించుకుంటే, నాహృదయము, దగ్ధమైపోతూవుంటుంది. పై కులాల వారికే, మాయాదున్న అసహ్యత తగ్గుతూవుంటే, దీనికి

దుర్బుద్ధి యెట్లాకలిగిందాయని, నాకు సందియం కలుగుతూ వుంది.

సు శీ ల

అన్నయ్యా! ఆపిల్లకు, ఆటపాటలు, వేషభాషలు, వస్తు భాయిష్టం. మనవల్లెయందే యున్నట్లైతే, సంసారుల పిల్లలతో సరసాలాడుతూ, మొగుణ్ణి ఆటలాడిస్తూ, తన మునుమును అందరికంటెముందుగా నాటుతూ, అందరికంటె సోయగముగా సొంపుగా, పాటలుపాడుతూ కాలంగడపేది. దానికే గనుక, మాసుబ్బమ్మక్కయ్యకు, నాకు, కల్గినయవకాశంగల్గి, ఆ పల్లెటూరి పాఠశాలయందే చదువు చెప్పించినట్లైతే, నీకుతోడుగా యుండి, యిప్పటికీ దీనజనసేవయందు, సహాయకారిగావుండేది. పల్లెటూరునుండి పెకలించి, బందరు తీసుకొనివెళ్ళి, ఆమిషనరీ పిల్లలమధ్య యెప్పుడైతే, పెట్టావో, అప్పుడే దానికి తలదిరిగి పోయింది. తాను మాదిగపిల్లయని, జ్ఞప్తియం దుంచుకో మంటే, యెట్లాసాధ్యమవుతుంది !

బసవలింగయ్య

రామస్వామిగారూ ! యెంతటి కుశాగ్రబుద్ధియున్నదో చూశావా, మన సుశీలాదేవికి ? అమ్మాయీ ! నీవు సుందరిని గురించి చెప్పిందంతా నిజమే; కాని, యిప్పుడేమి చెయ్యాలో నాకు తోచడంలేదు. మానానగారు, మామేనమామ కుమారుడు సుబ్బయ్యనిచ్చి, దీనికి పెండ్లి చేయాలని తీర్మానించు

కున్నాడు. మా మామ, బురి అంకమ్మను, మీరెరుగుదురు కదండీ! ఆయన కుమార్తెను నేను చేసుకోవలసింది. నాకీ కర్మము పట్టబట్టి, ఆపిల్లను మరొకరికిచ్చారు. ఇప్పుడీ మనువైన కుదర్చకపోతే, మాతండ్రికి, అవసానకాలంలో, అపారమగు, విచారం కల్గుతుందిగదా! మామేనమామతో, యిక సంబంధమే తెగిపోతుందని, భీతికల్గుతూవుంది.

సు శీ ల

అన్నయ్యా! యిప్పటికాలపు లాభాలన్నీ, పంచములకు కావాలంటావే! సుందరి కిష్టంవచ్చినవారి నెవ్వరినో చేసుకోనీయక, మీనాయన కిష్టమువచ్చినవాడినే చేస్తానంటే యెట్లా? నీవునిజంగా పూర్వాచార పరాయణుడవే!

బసవలింగయ్య

అమ్మా! నీవన్నట్లు నాకు పూర్వాచారాలన్నీ వదలి వేయడం యిష్టంలేదు. ఈ చదువంతా చదివింది, యీ పెత్తనాలన్నీ చేస్తున్నది, ఆగూడెములను, ఋషికుల్యముల జేయుటకేగదా! చదువుకున్నందులకు ఫలితం, నేనూ, నాకుటుంబమూ, మాగూడెముల వదలివేసి, వేరులవరకు పెకలిందుకొని బస్తీలకు వెళ్ళితే, యీ క్రీస్తును యుద్యోగులకు, నాకూ, భేదమేముంది? సుందరికి స్వయంవరం చేసుకొనే యధికారం కల్గించామా, యేక్రీస్తును పోకిలానో వరిస్తుంది. దానివల్ల పుణ్యమా! పురుషార్థమా! మాకులస్థులకు చెడ్డదారి చూపేట్టినవాడను కానా?

రామస్వామి

అంకమ్మకొడుకు నేనా, బందరులో, నీవు చదివిస్తూవుంది.

సు శీ ల

ఆ ! నేనెరుగుదును, ఆ పిల్లవాడిని - ఇరవై సంవత్సరాలున్నాయి గదా ! చాలా మెత్తనివాడు, అందమైనవాడు కూడా ! అంతా, తల్లి పుల్లమ్మ పుటకే ! మీనాయన కళ్ళు వచ్చినవి.

బసవలింగయ్య

అవును, చెల్లీ ! వాడెంత మెత్తనివాడో, యీ పిల్ల, అంతగడుసరి. వానికి, సెలవులెప్పుడు వస్తాయో ! యెప్పుడు, యీ డ్వుగల్లు మాదిగపల్లెకు పోదనాయని, యాతురత ఉంటుంది. దీనికో, యెప్పుడు ఆదివారం వస్తుందా ! వేషం వేసుకుని, క్రీస్టియను, పిల్లలతో చర్చికి పోదామాయని ఉంటుంది. వీళ్ళిద్దరికి, జతకుదిరేటట్లు లేదు. దసరా సెలవులలో, నేను వానిని పిలిపించి, సుందరిని పెండ్లి చేసుకుంటావా యని అడిగాను. “బావయ్యగారూ ! అది ధనవంతుల యింటికి పోవాలని కోరే పిల్ల, నన్ను జేసుకుంటుందా ? అన్నాడు. ఏమి చేయమంటారు, రామస్వామిగారూ ?

రామస్వామి

ఇప్పటికి చాలా ప్రోద్దుపోయింది, రేపు ప్రోద్దున మాట్లాడుకుందాములే. ఇక నీవు పోయి పండుకో, పాపము, రాత్రంతా రయిలులో నిదురలేదు. అలసిపోయావు.

బసవలింగయ్య వెళ్ళినతరువాత, సుశీల, కొప్పలోని, పిన్నులతీస్తూ, ప్రక్కపై పరున్న భర్తనుద్దేశించి, “చూశారా! ప్రపంచమెట్టిదో; పెద్దకులములోపుట్టి, తక్కువవారిని పైకి దీయ, మనకు ఆతురతగాయుంటే, తక్కువకులంలో జన్మించి, సుందరికి పె వారికోరిక ననుకరింప కోరిక పుట్టింది,” అన్నది.

బౌనమ్మా! మాటలు చెప్పడానికి మీ స్త్రీలందరు జాణలే! అందమయినపిల్ల, తెలివితేటలకు లోటులేదు. మూడోఫారం వరకు, చదువుకున్నది. ఇతరకులస్తు లందరితో, సరిసమాన ముగా, తిరగడంనేర్చుకున్నది. వాపము, క్రొత్తగా నేర్చు కొన్న, తెచ్చుకొన్న, అలవాటుల మరలమాని, యెప్పటియట్లే బురదలో పొర్లాడమంటే, యెలాసాధ్యమవుతుంది.” అన్నాడు.

“మీ రెప్పడిట్లే మాట్లాడతారు. చదువుకున్న పురుషులు, స్త్రీలు, అందరూ, గూడెములువదలి, తమతమలాభాలు, సుఖముల గూర్చియే ప్రాకులాడుతుంటే, యిక గూడెంలోనివారిని రక్షించేవారెవరు? తెలివిగలవారంతా, గూడెములరోసితే, తెలివితక్కువవారు, దుర్గాళ్లు, దొంగలు, మాత్రం మిగిలి పోతారుగదా! వాళ్ళను పెట్టుకొని, రయితులెట్లావ్యవసాయం చేస్తారు?” అన్నది. ఇక పండుకొందామబ్బా! నీకెల్లప్పుడూ యిగోలయేనా? నీకళ్లుచూచుకో, యెంత అలసిసాలసియున్నావో? అమ్మాయి! సుశీలా! నీఆలోచన లన్నిటియందు, రయితు బాగోగులగూర్చియే, శ్రద్ధజూపెట్టుచుందున సుమా! నీవు, అసలు మానాయనచోట్లోనుండి పూడిపడవలసినదానవు” అన్నాడు. ప్రక్కమీదవాలుతూ, యేమండోపు! మీరేనా!

రమణయ్యగారినోట్లోనుండి రాలిపడింది. మా అమ్మకు మీ నాయనకు, ఒకటే రక్తముగాదా! రమణయ్య మామగారి రయితురక్తము, రయితుతత్వము నాకుమాత్రం లేదా! ఎంత రయితుబిడ్డవయినా, వెంకయ్యగారి వ్యాపారవాసన లేకపో లేదులే! చలిగాడింది, నాకు శాలువాకప్పు, చక్కలగిలిపెట్ట వాకు అంటూ, నవ్వుకొంటూ, యిద్దరు, బాహువల్లరులందు, శిరంబులుంచుకొని, నిద్రపోయారు.

కొంచెము చీకటియుండగానే, సుశీల లేచి, బసవలింగయ్య గదికివెళ్ళి, సుందరినిలేపి, తనతో కొంతసేపు షికారు నకై రావలసిందని, బయటికి తీసుకొనివెళ్ళింది. సుందరికి పమనేడో సంవత్సరం. పొట్టికురచయైనపిల్ల, ధృఢకాయురాలు, మొగము, అతినక్కనిది కాకపోయినా, కళాయుతమై యుంటుంది. పెదవులు కొంచెం పల్చనివి. కన్నులు లోతుగా యుండి, కఠినమగుచూపులు వెలువరిస్తూవుంటాయి. నవ్వు మాత్రం, సున్నితమై, దయనోలుకుతుంటుంది. వయస్సు వచ్చింది. అంగుపోగులు, విజృంభించినాయి. పురుషుల జూచుటయం దానందము, పురుషులతో మాట్లాడుట కుత్సాహం, కలదు. పెద్దపెద్ద, యంగలువేస్తూ, నిర్భయంగా పెత్తనము జేయడానికే, పుట్టినపిల్లవలె నడుస్తుంది. సుశీలకెందుకో, సుందరిని, యెనిమిది సంవత్సరాలక్రితము, గంగయ్యతో వస్తూవున్నప్పుడు, జూచినప్పటినుండి, యొకవిధమయిన ప్రేమ కలిగింది. ఈనాడు, నంగంబాకం రోడ్డువెంబడి, ఒకమైలు

వరకు తీసుకొనిపోయింది. మార్గమధ్యమున, సుశీల, చల్లగా నిన్నటి సంభాషణ తిరిగి ప్రారంభించింది.

సు శీ ల

సుందరీ ! నీవు మీఅన్నయ్య అభిప్రాయాల నర్థంజేసుకోకుండా, రాత్రి కోపపడ్డావు. నీవిట్లు పంతగించి, ధనవంతుల వలె వేషాలు వేయడానికి పూనుకుంటే, విసుగుబొంది, మీ అన్నయ్య, ప్రాక్షీసుమాని, మీ గూడెమునకు వెళ్ళుతాడు. ఆయన చదువుకోబట్టియే కదా ! నీకింత మాత్రమైన చదువు వచ్చింది.

సు ం ద రి

అవును అక్కయ్యా ! నేను మాత్రము కాదంటానా ? నాకేమిటో చిన్నప్పటినుండి, మంచి, మంచి, గుడ్డలంటే, పూలంటే, బంతులంటే, యిష్టముగా యుండేది. బందరులో, మీఅన్నయ్య, నన్ను పెట్టిన తరువాత, మిగిలిన పిల్లలకే ద్రోస్తువుండేదో, అదికావాలని నాకు కోరికగాయుండేది. ఆరోజుల్లో, నేనుకోరినదెల్ల, మీఅన్నయ్య యిస్తుండేవాడు. నిరుతినుండి, యెందులకో మానిపోయాడు. నిన్న చూశావే, ఆపిల్ల స్నేహితము జేసినప్పటినుండి, వెనుకటివలె, నామీద ప్రేమగాయుండడంలేదు.

సుశీల

ఎంత పిచ్చిపిల్లవే? మీఅన్నకు, ఆపిల్లగాని, మరొక

పిల్లగాని, ప్రత్యేకంగా, యిష్టమనుకుంటున్నావా? నీకు, మీ గూడెముమీద, అయిష్టతకల్గుట తెలుసుకొన్నప్పటినుండి, ఆయనకు దిగులుగాడండి. నిన్ను, ఈడుపుగల్లు బాలికాపాఠశాలలో, మిస్ట్రీస్ గా యుంచడానికై, చదువు చెప్పించాడు. ఎల్లప్పుడూ పల్లెటూరులందుండవలసిన పిల్లవుగదా! నీకీ పరికేణాలు, జాకెట్టు లెందుకు చెప్పు? నేనివియన్ని, యెప్పుడో తీసివేసినానే!

సుందరి

మీకేమండీ? మీ రేగుడ్డలువేసుకున్నా, పెద్దకాపు గారి కోడలేనంటారు. నాకు యీగుడ్డలెనా లేకపోతే, “ఛీ, మాదిగపిల్ల,” అని అందరసహ్యించుకోరా?

సుశీల

నీకీ యాలోచనలు, యెవ్వరు నెత్తిలోపెట్టారు? మీ అన్నకు, లక్షలున్నయ్యా! కోటులు, బెత్తాలు, కారులున్నాయనా, నిన్న మంతులతో సహావచ్చి గౌరవించారు. మీ అన్నయ్య, మాదిగకులస్థుడని, మాకు తెలియదూ? ఐనప్పటికీ, మాయందరితోబాటు, గౌరవింబడుటలేదా?

సుందరి

ఐతే, నన్నేమిచేయమంటారు? ఆ యీడుపుగల్లుబళ్లో పంతులమ్మగా యుండమంటారా? ఆగూడెంలో, యెట్లావుండేదండి? ఈపరికేణా, మోకాలివరకు, యెత్తుకొని, తిరగాలనే!

ఆదోమలలో యెట్లాబ్రతికేదండీ ? నేనా బురదకూపములో
యుంటే, మీకుమాత్రం, నన్ను వచ్చిచూడడానికి, రోతగా
వుండదా?

సుశీల

వెరిపిల్లవే నీవు! అందులో కాదటే నీవుపుట్టింది?
నీమాదిరి చదువుకున్నవాళ్లు, ఆగూడెములలో నివసించితేనే
గాని, అవి బాగుపడవు. నీవు, నీతోడి యువతులకు చెప్పి, ప్రతి
దినం, వీధులన్నిటిని పూడ్చించి, మడుగులెక్కడను లేకుండాచేసి,
నేలమట్టమును, యెత్తుగాచేయించితే, గూడెములుమాత్రం,
బాగుపడవా? మీవాళ్ళందరితోబాటు, నీవుకూడ, తొడవరకు
కోకయెత్తి, మట్టగోచిపెట్టి, మోకాటివరకు బురదలోదిగి,
నారు, నాటవలసినదానివే! అ యిబ్బందులేమి లేకుండా,
బాగా చదువు చెప్పించి, ఉద్యోగమిప్పించినప్పుడు, సంతో
షించి, మీకులస్తుల నందరిని పైకి తీసి, విద్యావంతులజేసి,
బాగుచేయవలెనని కోరికపడవద్దటే!

సుందరి

అంతా బాగున్నది. కాని, ఒక రహస్యంమాత్రముంది.
నాకుమాత్రం, ఆపొగాకునమిలే, కల్లుతాగే, బూతులుతిట్టే,
మాదిగవాడెవడూవద్దు.

సుశీల

మేముమాత్రం, అంతవెరివారమటే ! డబ్బుకలవాడు
మాత్రం, మీమాదిగలలో దొరకడు.

సుందరి

డబ్బులేకపోతే ఫరవాలేదు. నాకువచ్చే జీతముచాలు.
కాని, చదువుకున్నవాడు కావాలమ్మా!

సుశీల

మీమేనమామ కొడుకును, చేసుకుంటావా ?

సుందరి

ఆయన, నన్ను చేసుకోడు. నేనంటేనే, అసహ్యించుకుంటాడు. మా అన్నయ్యకంటే, అన్యాయం. పైగా, ఆయన పేరు నాకు బాగాలేదు. అక్కయ్యగారూ ! ఏమనుకోకండి. ఆయన, నేనూ, బందరుకు, చదువుకోడానికి పోయేటప్పుడు, మా అన్నయ్య, మాయిద్దరిని, రైలుబండిలో పెట్టి, బెజవాడ, గుడివాడ, స్టేషన్లలో, పికారుచేసే సమయంలో, మేమొకరి నొకరము, పెండ్లిచేసుకుందామని చెప్పుకున్నాం, కాని, క్రిందటి రెండు సంవత్సరాలనుండి, ఆయన నాతో మాట్లాడడమేలేదు. నేనేనా, అంతీసివేసినదానినని, కాలేజీలో చదువుకొంటున్న, మల్లికార్జునరావుగారితో, స్నేహితం జేసుకున్నా.

సుశీల

ఆ స్నేహితం, యెంతవరకు పోయింది ?

సుందరి

అలా అంటారేమిటి ? మేము, మీవాళ్ల మాదిరి, సిగ్గుపడి, ఒకరితోనొకరు, మాట్లాడుకోవడమే, ఆలస్యంగా,

వెర్రిపనులు, చేయాలనుకుంటామా ! యేమిటి ? మాకులాల
వాళ్లు, స్త్రీపురుషులు, బాగా, సరసాలాడుకుంటారు. ఒకరి
కొకరు, దూరంగానే, యుంటారు. ఆటపాటలందు పాల్గొం
తారు. తలతిరిగి పడిపోకుండానే, నడుచుకుంటారు.

సుశీల

ఇంతకు, మీరిద్దరు, పెండ్లిజేసుకుందామనుకో లేదుగదా?

సుందరి

అయ్యో ! మాసుబ్బయ్యబావే, ఆశకల్పించునట్లైతే,
యింకొకరిని, పెండ్లి జేసుకోవాలనే, ఆలోచనకూడా కల్గు
తుందా ? ఆయన్ని వేధించడానికి, కల్పించిన, స్నేహితుడేకాని,
యీయన, మరేమిలేదులెండి.

సుశీల

ఐతే ! నిన్ను చేసుకుంటానంటే, నీవు, సుబ్బయ్యను
చేసుకుంటావా ?

సుందరి

కళ్లకద్దుకొని, మాబావకేమితక్కువండి ? తామరాకు
లాంటికండ్లు, గొప్పనెన్నుదురు, దయనువొలికించే మోము,
పుష్పాలనండలవలెనుండే చేతులు, ఆయన, మాబావ రామ
స్వామిగారివలెనే, యుంటాడు. వారిద్దరికి, చాలాపోలికలు
న్నాయి. “ సుబ్బారావు ” అనే పేరు మార్పుకోవాల సుమా!
ఐతే, ఆయనకక్కెడ యుద్యోగము ?

సుశీల

ఉద్యోగమందరికి, అంత సులభంగా దొరుకుతుందనుకున్నావామేమి? యల్లమంద, మీ బావగాను, అన్నయ్య, అందరు, మీరు పంచములనే కారణమున, తాలూకాబోర్డు వారిని ప్రార్థిస్తేనేకాని, ఉపాధ్యాయులుగా, మిమ్ముల నియమించడానికి వీలులేదు. ఎన్నివందలమందో, ఉద్యోగాలులేక, ఆకలిచేత, అలమటిస్తున్నారు. మీయిద్దరికి, యీడుపుగల్లులోనే, ఉద్యోగాలిప్పించడానికి, ప్రయత్నిస్తాములే, సుబ్బయ్య, ఓహూ! మరచితి. నీవు సుబ్బారావును, చేసుకుంటావని, మీఅన్నయ్యకు చెప్పేదా! నీవు, గడ్డుసైనపిల్లవే, నీవంటే, నాకెందుకో, జాలిగాయుంటుంది, అనేసరికి, తిరిగి, హోటలుకు వచ్చారు. కాఫీ తీసుకునే, వేలైనప్పటికి, వీరికొరకు, బసవలింగయ్య, రామస్వామి, వేచియున్నారు. వీరు వచ్చుటతోడనే “బసవలింగయ్యా! కాఫీపొయ్యి,” అన్నాడు రామస్వామి. “అన్నయ్యా! అక్కయ్య, అన్ని సంగతులు, చెప్పింది. నాకు యీడుపుగల్లులోనే, కాపురం యేర్పాటుచేస్తే, బస్తీవేషాలు, వదిలివేస్తా” అన్నది.

బసవలింగయ్య

ఎంతటి యాశ్చర్యం? ఒక్కపూటలోనే మారిపోయినావేమే! ఇదంతాచూస్తే, సుశీలాదేవి మహాత్మ్యములాగుండే!

రామస్వామి

నేను చెప్పలా! “సుశీకున్న వ్యవహారజ్ఞానం మన కెవ్వరికిలేదని.”

సుశీల

నేనుచేసిందేముంది? తానెంతకాదన్నా, సుందరీ గంగ య్యకూతురే! సాంప్రదాయములు, బలముగా వేరులు నాటు కొనియున్నంతవరకు, సకాలమున, మలయమారుతము, వీచుట తోడనే, మనస్సు, యింటిదిక్కు, మరలుతూవుంటుంది. నేను వీరిని, పెండ్లిచేసుకుంటానని, తెలుసుకోవడానికి, మావారి కెంతో కష్టమైనది. అప్పటికి “మా అమ్మ, యెంతటిపిల్లవే! మొగుణ్ణి, నిర్ణయించుకునే వచ్చావూ” అని దెప్పింది. ఈ ప్రొద్దున, అరమరలేకుండా, సందేహ మిసుమంతలేకుండా, సుందరీ, తన వివాహరహిస్యాలన్నీ, ఒక్కనిమిషంలో చెప్పి వేసింది. నాకే సిగ్గుకలిగింది.

బసవలింగయ్య

కొంపతీసి, పెండ్లికాలేదుగదా? దీని వేషాలన్నీ, నాకు, ఆశ్చర్యమేకలిగిస్తుంటాయి.

సుందరీ

ఎంతపిచ్చివాడవు? అన్నయ్యా! నీవు. మేనమామకొడు కును, చేసుకుంటానని చెప్పడానికికూడ, సిగ్గుపడాలనా యేమిటి? ఎవ్వరికి చెప్పకుండా, మనగూడెములో పిల్లలు, యెంతమంది పెండ్లిండ్లు, చేసుకోలేదు?

బసవలింగయ్య—ఎంతసిగ్గులేనిదానవే?

సుశీల

(నవ్వుతూ) రహస్యం, బట్టబయలైన తరువాత,
సిగ్గుందుకన్నయ్యా?

రామస్వామి

సుశీలా! మనము, రేపటిరాత్రి బయలుదేరి, మనవూరు
పోదాం. వీరుకూడవస్తారు. సుందరి కేమైన, గుడ్డలు
కొందామా, యీనాడు?

సుందరి

బావగారూ! నేనీ బస్తీ గుడ్డలిక కట్టను. చిన్నకోక,
చిన్న రవిక చాలును.

బసవలింగయ్య

ఇంతకాలానికి, నీకు, బుద్ధికల్గి, మాదిగవారిపిల్లనేన
విషయం, జ్ఞప్తికివచ్చినందులకు సంతోషమే!

సుందరి

మా అన్నయ్యగా, నీకెంతకష్టము గల్గించితిరోగదా!
“క్షమింపుము” అని కండ్లనీళ్లు పెట్టుకుంటూ, అన్నను, కొగి
లించుకుంది.

హరిజన నాయకుడు.

ఏ డ వ ప్ర క రణ ము .

—❖❖❖❖—

బెజవాడకు ఐదుమైళ్లదూరాన బెజవాడ నందిగామ రోడ్డుకు సమీపమున గొల్లపూడి యను గ్రామం కలదు. ఈ గ్రామమునందు రయితులం దెక్కువమంది కమ్మవారు. ఈ యూరియందు స్త్రీలు మాగాణిప్రాంత్యములందువలెగాక పొలముపోవుటకుగాని, పురుషులతో వ్యవసాయమందుగాని, పెత్తనమందుగాని సహకారము చేయడానికి సందేహింపక రైతాంగాభివృద్ధికి తోడ్పడుతూవుంటారు. బస్తీకి దగ్గరలో నున్నారుగనుక పాలు, పెరుగు, మజ్జిగలను యాదవస్త్రీల ద్వారా అమ్మించి తలానాల్గు డబ్బులు సంపాదించుకొనడములో తరిబీతైనారు. మాగాణివసతులు లేకున్నా కష్టించి భూమినిప్రేమించి సాలునునమ్మి భాగ్యభాగ్యములకేమి కొదువలేకుండా జీవితాన్ని గుప్తముగా క్లుప్తముగా జరుపుకొంటూ కొంతకాలమట్టె మిడిసిపడి మరికొంతకాలము క్రిందపడక క్రమక్రమాభివృద్ధిని బొందుచున్నారీరైతులు. యుద్ధకాలమందు పొగాకు, మిరపకాయలు, ధనియాలకు ధరలు అపరిమితముగా హెచ్చిపోయినప్పు డెందరో రయితులు తమకున్న అప్పులను తీర్చికొని కొంతధనము సేకరించి పూరిండ్లను పడ

గొట్టి పెంకుటిండ్లు కట్టించుకొని స్త్రీలకు సొమ్ములు చేయించుకొని సాధ్యమయినంతవరకు భూవసతిని హెచ్చుచేసుకొని వృద్ధిబొందారు.

ఇన్నియున్నను, మాగాణిప్రాంత్యముల రైతులకు, వీరు-విద్యాభివృద్ధియందు, దేశీయవ్యవహార పరిజ్ఞానమందు, జాతీయాభిమానమందును చాల లోపించియున్నారు. తాలూకా బోర్డువారి యెలిమెంటరీస్కూలు భవనమును కట్టించుటమందు గ్రామసులు సనాతనాచారము ననుసరించి, పరస్పరసహకారంతో హెచ్చు శ్రద్ధజేసినప్పటికి, తమ బిడ్డలను బడికిపంపించడంలోమాత్రం, అత్యంత అశ్రద్ధచేస్తున్నారు. కాంగ్రెసు సంఘంపెట్టాలని రైతులకేరికి తట్టనేలేదు. బస్తీలందు పై పెత్తనంచేసేవారే వీరికినాయకులు. సాంఘిక కట్టుబాటులందు పూర్వాచారపరాయణులై, అలగా జాతులవారియందు సానుభూతిరహితులై యున్నారీ రైతులు. ఈచుట్టుపట్లగల షాహు కార్లకు సాంఘికసంస్కార నాయకులయెడ ఆదరమేమాత్రమూలేదని బెజవాడలో చెప్పకుంటుండేవారు. కాని 1926 వ సంవత్సరమందు, ఇంగ్లీషు చదువుకొంటున్న రయితుబిడ్డలు కొంతమంది గండికోట భవనంలోనివసిస్తూ, తమ పెద్దలుగూడ తమపూర్వపు చారిత్రమును, నడతను మార్చుకొన్నారనీ తమ యూరియందుగూడ విద్యాభివృద్ధి కలుగుచున్నదని ఖద్దరు వేసేవారు హెచ్చువుతున్నారని వాదిస్తువున్నారు.

మెట్టప్రాంతాలనుండి వచ్చే రయితుబిడ్డలకు, మాగాణి ప్రాంతముల రయితు యువకులకు అప్పుడప్పుడు గండికోట

భవనమునందు పోటాపోటీలు సరససల్లాపాలు జరుగుతూ
వుంటాయి. అట్టి సమయములందు గొల్లపూడినుండివచ్చిన
సోదరయునకులిద్దరు తమవారిని సమర్థించడమేగాక మాగాణి
రయితులు మెట్టప్రాంతపు రయితులకంటె అనేకవిషయాలలో
వెనుకబడియున్నారని సవాలుచేస్తూ వుండేవాళ్ళు. ఒకనాడు
పదిమందివిద్యార్థు లొకగదియందుండగా నాయకులిద్దరిమధ్య
కొంతచర్చ ప్రారంభమయింది.

గొ|| గోపయ్య

మా స్త్రీలకు హెచ్చు స్వాతంత్ర్యముంది. పాశ్చాత్య
దేశములం దీనాడు స్త్రీలకు రాచకీయ, సాంఘిక స్వాతం
త్ర్యము పురుషులతో సమానత్వము ప్రసాదిస్తున్నారు.
ఈ దినములందు మనదేశములోగూడ స్త్రీలకు ఓట్ల నిస్తు
న్నారు. మాగ్రామముల స్త్రీలు ఓట్ల నుపయోగించడానికి
గాని రాచకీయ వ్యవహారాల నర్థము చేసుకొనడానికిగాని
యేమాత్రమూ కష్టపడనక్కర లేదు. మీ మాగాణిప్రాంతాల
స్త్రీల కేమాత్రమిట్టి యవకాశాలు లేవుగదా!

పునాదిపాడు కిలారి సుబ్బయ్య

సిగ్గులేకుండా పొలాలవెంట తిరుగుతూవుండే మీస్త్రీల
గురించి, మీరు పొగడుకోవలసిందే గాని, నాగరికతపొందిన
వారెవరు సిగ్గుపడరు ?

గొ॥ గోపయ్య

అనుకలోతలబెట్టి ఉప్పిపక్షి తనకుమించిన ప్రపంచము లేదనుకొన్నట్లు, మీపదియూళ్లలో క్రొత్తగా యీఘోషాపద్ధతిని తెచ్చిపెట్టుకొని మావంటినాగరకులు మరెచ్చట లేరనుకొని మీరు మురియుచున్నారు. బ్రాహ్మణులకు వైశ్యులకు ఘోషాయున్నదా? మనకంటె తక్కువజాతివాళ్లకు ఘోషాయున్నదా? తుదకు మీముత్తవ ముదిముత్తవ కాలములలో మీఘాళ్లలో, మీయిండ్లలో ఘోషా ఉండినదా! హిందూ సంఘంలో వందకుతొంభైకుటుంబాలయందు యీపద్ధతికలదా? వాస్తవంగా మీ గ్రామాలందున్న యనాచారం, స్త్రీలయెడ మీరుచూపుచున్న దుర్మార్గం మరెచ్చటైన చూడగలమా? మీవారికి యీఘోషగల్గించే ఘోషాపద్ధతి అనర్థదాయకమైనదని తెలియబట్టియే, శ్రీమతి చాటపట్టు అన్నపూర్ణమ్మ గారిని, పునాదిపాటి సుబ్బమ్మగారిని, వేల్పూరు సుశీలాదేవి గారిని యింతగా మీరు పొగడుచుండడం.

కిలారి సుబ్బయ్య

పొలాలవెంట స్త్రీల బంపుటమాత్రం మాకు రుచించదులే. రాచకీయపు పెత్తనాలు సాంఘికశారవాలు, యింటి వ్యవహారాలందు మాత్రం స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యముండాలని మేముకూడా ఒప్పుకుంటాము. సరేగాని, పంచములవిషయంలో మీవాగు చూపెట్టుతున్నంత మాధ్యం, అనర్థదాయకమైన పట్టుదల మానైపున కానబడుతుందా! బసవలింగయ్యగారు

కోరినంతమాత్రాన మా గ్రామాదులవారంతా పంచముల బాలబాలికలను పాఠశాలలకు రానివ్వడానికి, దేవాలయాలు చెరువులు భావులు పంచములుగూడ నుపయోగించుకొనడానికి, మావారంతా ఒప్పుకున్నాడుగదా ! మీమోటువాళ్ళేమి చేస్తున్నారు? చెప్ప. పంచములతో మంచిచెడ్డలగురించి సవ్యంగా మాట్లాడడానికిమారు, వారందరిని చావమోదారు. అంతటితో తనివిదీరక రామవరప్పాడు కవులూరు కొండూరు, ఆదిగాగల గ్రామాదులకుపోయి, అచ్చటి రయితులనందరిని పంచములమీదకు వుసిగొల్పారు. తిరునాళ్ళకువచ్చిన పంచములందరిని తన్నించారు. జెజవాడకు ప్రతిదినం చదువుకొన బోవుచున్న పదిమంది పంచమబాలురను కొట్టించారు. ఇంత కంటే దుర్మార్గం మోటుతనం, అనాగరికకృత్యం మరొక టుంటుందా ? మెట్టప్రాంత్యపు రయితులే యోగ్యులన్న లాభమేమి ?

గొల్లపూడి గోపయ్య

మీవాళ్లు మాత్రం మంచివాళ్లా ? ఆ పిరికిపందలు వేల్పూరు పెద్దకాపు, యాడుపుగల్లు ముఠాదారులు, పంచములుకోరిన హక్కులన్నిటిని కుక్కిరిబిక్కిరి మనకుండా యిచ్చి వేసి దణ్ణములుబెట్టి కూర్చుంటే; కమ్మవారి ఊతముచూపెట్టి క్రిందవారెట్లా అణగి మణగియుండాలనో చూపెట్టుట కొక్కరైన ధైర్యముచేయవద్దా ? తిండిలేక మలమలమాడుతూ, దొరగారూ, అని మనవద్దపడి పంచములు, కాచేవాళ్లు.

మీసాలు దువ్వేరోజులు తెచ్చింది. వరిబియ్యం తిని నీరసులై బొర్రలపెంచుకొన్న మీవాళ్లేగదా ! యీముప్పు రైతులకు దెచ్చిపెట్టింది.

కిలారి సుబ్బయ్య

మావాళ్లు తెలివిగలవాళ్ళయింది మీవాళ్లు జాగ్రత్త గలవాళ్ళయిందీ యీ క్రిమినలుకేసులు పై సలయ్యేలోపల తెలుస్తుందిగా! వంగివంగి సలాములు పెట్టుచుండిన పంచములు మీ గ్రామములందు మిమ్ములను లెక్కపెట్టుచున్నారా యిప్పుడు? ఒకప్పుడు మీరంటే భయముగలిగి గౌరవించెడి వాళ్లు యిప్పుడు మీకమతములోనున్నను మీయం దేమా త్రమైనా ప్రేమకలిగియున్నారా? ఎప్పుడూ రయితులనమర్యాద చేసి యెరుగని పంచములు మీగ్రామములందు మిమ్ములను ప్రతివిషయములోనూ ప్రతినిమిషమునందు తిరస్కరించి వేస్తున్నారుగదా? మీరీబండతనపుపనులు చేయడంవల్ల వచ్చినవే కదా! యీయనర్థకములన్నీ. మా గ్రామాలకు యీనాడు పోయిచూడు? మాపంచములెవ్వరో పంచమేతరులెవ్వరో భేదము చూపెట్టగలవా? రయితులయెడ పనివారెంత గౌరవముగా ప్రవర్తిస్తున్నారోచూడు.

ఇదివరకెన్నడులేని మార్దవము యోగ్యత సత్ప్రవర్తన మా పంచములకేర్పడుటయు, రయితునుజూచినవెంటనే ప్రతిపంచముడును నమస్కారము పెట్టుటయు, రయితులు వారిని మర్యాదగా పలుకరించుటయు, కనుగొన్నవారికేరికి

సంతోషము కలుగదు? మావూళ్ళనుండి ఒక్క కేసయిన
వచ్చిందా కోర్టులకు? నీవుచెప్ప? అందరిచేత మెప్పుగొన్న
మా రామస్వామి, యల్లమంద వారిపెద్దయైన పెద్దకాపుయెడ
నెంత వినయ గౌరవాలతో మాపంచములు వారినాయ
కుడు బసవలింగయ్య ప్రవర్తించుకొంటున్నారోచూడుము?

గొ॥ గోపయ్య

ఈ స్త్రీ డరొకరు దాపరించి యిలా వ్యాజ్యాలు వేయి
స్తాడని మేము కలగన్నామా? ఇప్పటికయినా ముంచినదేము
న్నదిలే? హైకోర్టువరకు మేము డబ్బుపెట్టి పోరాడితే, డబ్బు
డుబ్బులేని యీపంచములేమినిగ్గుతారుమాతో?

కి॥ సుబ్బయ్య

డబ్బున్నదిగదాయని మురియకుము. స్నేహితుడా, ఈ
బసవలింగయ్య సత్తా నీకు తెలియదు. బెజవాడ జాయింటు
మేజస్ట్రేటుకోర్టులో, బందరు మేజస్ట్రేటు కోర్టులందేగాక
మద్రాసు హైకోర్టులోగూడ, అసమానమగు సమర్థతతో
పంచములతరపున వాదించగలడు. నిద్రాహారములు లేకుండా
స్వసంఘోద్ధరణకై కృషిచేయగలడు. మీకిప్పటికే ఆరువేల
రూపాయలు వ్యయమయినవిగదా! పంచములకు రెండు
వందలుకూడ కాలేదు. కాంగ్రెసువాళ్లు మా రామస్వామి
వాళ్ళతరపుననే కలరుసుమా!

గొ॥ గోపయ్య

స్వసంఘ విధ్వంసకులు మీరామస్వామి ముఠావాళ్లు. వాళ్లలో చేరబట్టియే మనకమ్మారికి ముప్పువచ్చింది. లేక పోతే యీ అలగావాళ్ళ నొక్కదెబ్బకు మాపాదాలవద్దకు తీసుకురా లేకపోయెడివాళ్ళమా?

కి॥ సుబ్బయ్య

మీరుచెప్పే ఆలోచన బాగుందిలెండి! దూరదర్శకులయిన ఆ రామస్వామిగారు, వారి నాయనగారు అంత మాత్రము పంచములయెడ సానుభూతి చూపెట్టుచుండడం చేతనే యింతవరకయిన పంచములు కమ్మవా రందరిమీద కత్తియెత్తకుండాయున్నారు. లేకపోతే కమ్మారందరు దుర్మార్గులు, కఠోరకులు. వారినందరిని ధ్వంసము చేయవలసిందేనని ప్రతిజ్ఞ పట్టెడివారే!

రామవరపుపాడు రాఘవయ్య

మీరెంతసేపున్న కమ్మవారిని గురించేమాట్లాడుతారే! పంచములతో పోరాటము కమ్మవా రొక్కరికనియేనా మీ ఆలోచన? కమ్మవారికిమాత్రమే పంచముల నూతన ఉద్యమము అయిష్టమనుకొన్నచో మీరెంతయుపొరపడుచున్నారు. కొండూరులోని కలాలీలు, కొండపల్లి వైశ్యులు, గొల్లపల్లి యాదవులు, కొండూరు రెడ్లు అందరు పంచముల నెదిరించుచున్నారుగదా! ఇది రయితులకు పంచములకువచ్చిన తగాదా

గాని కమ్మవారొక్కరికే సంబంధించినదికాదు. పైగా మంత్రాంగవేత్తలగు బ్రాహ్మణులు అన్నిచోటులందు రయితులను పెడత్రోవల దీయుచున్నారని మరువరాదు.

కిలారి సుబ్బయ్య

నిజమే ! యీమార్పు సంగీకరింతాము. ఈప్రాంతపు రయితులలో హెచ్చుమంది కమ్మవారవడంచేత, రయితులనడానికి బదులు కమ్మవారంటున్నాముగాని న్యాయతః పై కులాలవారనుట యుక్తమని అంగీకరిస్తాను.

ఇంతలో పునాదిపాడు వెంకయ్యగారి కుమారుడు పేటంచు ధోవతీ, పొందూరు నూరోనంబరు జరీపుత్తరీయం పట్టుపర్టుతో తములముసేవిస్తూ ఘుమ ఘుమ వాసనలతో వచ్చి వీరందరిమధ్య కూర్చొని “ఏమిటిరా? సుబ్బయ్యా! యేవో ప్రగల్భాలుకొట్టుతున్నావే? నీకెప్పుడూ ఆనిర్భాగ్యులు రామస్వామి, యల్లమందలగూర్చి పొగడడమే పరిపాటై పోయింది. ఈ మాలవాళ్యను మనయిండ్లలోనికిగూడ తెచ్చి పెట్టి మనకు వాళ్ళనే గురువులుగా చేసేటట్లున్నారు. మీరీ యింగ్లీషు చదువుచదివి” అన్నాడు.

రా॥ రాఘవయ్య

ఏమండోవ్ ! మీ బోటివారుకూడా, మానిర్భాగ్యుల బలపరచి కోర్టులకెక్కడం మంచిదంటుంటే మావాళ్ళెంత పిచ్చిపని చేసియున్నారోయని భయముకల్గుచున్నదండీ !

మాధవయ్య

ఓహూ ! ఏమోయి ! స్కూలుపైనలు మిణికావో లేదో, యింత అహంకారమా నీకు ! ఇటువంటి పిరికిపందలు కాబట్టే మీరామవరప్పాడు వాళ్ళనందరిని చుట్టబెట్టి ఆమాల వాళ్ళు కొట్టారు.

గొ|| గోపయ్య

తూలుతూ పడుతూ వేషాలు వేసుకొనేవాళ్ళు కూడా మమ్ము యెగతాళి చేయవద్దలెండి. వ్యవహారము సరీగాజరిగితే మీబావగారు అడ్డమురాకుంటే మేము యీఅలగావాళ్ళను చరిచికొట్టేవాళ్ళమో లేదో తెలిసేది. ఈ మాటలకేమి గానండి ! మీరు ఆ పుష్పావతికి సెలవుచెప్పినారా ! లేదా ?

శ్రుతిమించి రాగాన పడేలాగుంది వ్యవహారమని యెర్రగ మిడిగుడ్లు చేస్తున్న మాధవయ్య వైఖరినిబట్టి కనుగొని కిలారి సుబ్బయ్య “మాధవయ్యగారూ ! మాలైబ్రీలో కొత్తగా యీగండికోట భవనాన్ని నిర్మించుట కత్యంతశ్రమ పడి కమ్మసంఘ సేవజేసిన శ్రీయుత కోవెలమూడి గోపాల కృష్ణయ్యగారి ఛాయాపటము సీమధ్య తెరచినాము. మీరు చూచినారా ? లేదు. రండి దర్శించుదురుగాని. రండోయి ! కుర్రవాళ్ళందరూ ! పునాదిపాడు షాహుకారునకీ మహాశయుని పటమును చూపెట్టుదాము. అని వెలుపలికి తీసుకొని వచ్చి లైబ్రరీలో వ్రేలాడుతూవున్న పటమును జూపెట్టాము. అందరికి ఆజానుబాహుడై గంభీరమగు ముఖవర్చస్సు కల్గి

పట్టుదల కార్యశూరతసూచించు కండ్లు పెదవులగల్గియున్న
అ గోపాలకృష్ణుని చిత్రపటమును జూచినంతనే ఆనందము
అత్మాభిమానము కల్గింది. పటమును జూచినపిమ్మట గ్రంథా
లయమందున్న పటముల పరీక్షిస్తూ కొంతకాలము జరిపి,
యింతలో భోజనానికి వేళయిందిగనుక అందరు కిచెన్ హాలుకు
వెళ్లారు.

మరునాడు (అనగా 1927 సం॥ ఫిబ్రవరి 16 తేది)
కోర్టునందు విచారింపబడుచున్న గొల్లపూడి రామవరప్పాడు
కొండ్లూరు గ్రామముల రయటంగుకేసులు వాయిదా వేయ
బడుటవలన కమ్మవారి నాయకులు వారి మిత్రులు ఆతుకూరు
కొండ్లూరు కవులూరు రయితులు గండికోట భవనమునకు
సాయంత్రపు భోజనాలయినపిమ్మట పండుకొనుటకు వచ్చిరి.
విద్యార్థులకు నాయకులయిన కి॥ సుబ్బయ్య గొ॥ గోపయ్య
వారందరికి కాళ్ళుకడుగుకొనుటకు నీళ్ళిప్పించి పండుకొనుటకు
మూడుగదులు ఖాళీచేయించి చాపలువేయించి సత్కారము
చేసిరి. పెన్నెల గాయుచున్నందున కొంతసేపు లోపలి యావ
రణమందు అందరు ముచ్చటలాడుకొనుచూ కూర్చుండిరి.

కి॥ సుబ్బయ్య

ఏమండీ కేసులవైఖరి ఎలావున్నది.

రామవరప్పాడు సుఖవాసి వీరయ్య

వైఖరి కేమున్నది! ఆబసవలింగయ్య మాసాక్షుల నంద
రిని కుక్కిరిబిక్కిరిగా చేసివేసిరాడు. ఒకటి చెప్పబోయి

మరొకటి చెప్పి మాసాక్షులందరు కేసు పాడుచేశారు. కలెక్టరుగారు త్వరలోనే కేసు పూర్తిచేయవలెనను పంతము మీద ఉన్నారు. ఈ దినపు ఆయనమాటలు చేష్టలు ప్రశ్నల బట్టి చూస్తే మనకే వాతపెట్టేటట్లున్నాడు.

గొ॥ గోపయ్య

ఒకవేళ శిక్షవేస్తే ఎంతకాలంవరకు

ను॥ వీరయ్య

ఎంతకాలంగాకేమి! అధమము రెండు సంవత్సరాలు.

కి॥ సుబ్బయ్య

పంచముల కేసేమిటి? వారిసాక్షులందరు పూర్తియైనారా?

ను॥ వీరయ్య

ఆహా! వారిసాక్షులందరిచేత బసవలింగయ్య యెంత అద్భుతంగా సాక్ష్యంచెప్పించినాడనుకున్నారు! అసలు ఇంతకు న్యాయము వాళ్ళప్రక్కనున్నదిలేండి!

ను॥ కొటయ్య

పెత్తందారులెప్పుడూ ఇట్లా అవకతవకగా మాట్లాడుతూవుంటేనే మనకేసంతా అధ్వానమైపోయింది. ఇంత చేత కానివాళ్ళు ఆనాడు పోట్లాట యెందుకుపెట్టుకోవలసివచ్చింది? నోరు వాయిలేనివాళ్ళం మేము కావాలన్నామా?

సు॥ వీరయ్య

చూశారా! ఇవ్వి ప్రక్కపోట్లంటే! ఇప్పుడిట్లా, అప్పుడేమో తన్ను కొట్టు చీల్చు చంపు అని కేకలు. వీళ్ళనోళ్ళకు తాళాలువేసేవాళ్ళంటేగా! నేనప్పుడే చెప్పాను. ఒరే ఎందుకురా తానుచెడ్డకోతి వనమెల్ల చెరువుతుందన్నట్లు కేసుల్లో దిగిన గొల్లపూడివారు కొండూరువారు మనకుకూడా వాళ్ళ చిలుమే పులుముటకు పూనుకున్నారురా! త్వరపడకండి” అని. ముసలివాళ్ళమాటలు యీ కుర్రవాళ్ళువింటేనా! తస్సాయ్ బుస్సాయ్ అని వెనుకా ముందు చూడకుండా కాలము మారిందని తెలుసుకోకుండా యీకాడికి తెచ్చారు! మామర్యాద.

కవులూరు వాసిరెడ్డి సుబ్బారాయుడు

వీరయ్యగారూ! గతించిపోయినదానికి విచారపడితే ఏమిలాభము? ఈ రయితుల నేదో యొకవిధంగా వంగదీస్తేనే కాని మేమీపూళ్ళల్లో ఉండలేమో” యని పంచములు అదే పనిగా మొరపెట్టుకుంటూ వారిశరీరములమీదనున్న వాతలు మచ్చలు కలెక్టరుగారికి చూపెట్టుతూ వుంటే ఆయనకళ్ళు రక్తకణములయినవే! మనకిక శిక్ష తప్పతుందంటరా?

కొండూరు ధారా సూరిశాస్త్రి

ఇప్పటికి ఆరుమార్లు రిమాండులోనికి పోవడం హైకోర్టు వరకు పిటీషన్లు పెట్టుకొని జామీనుమీద విడుదలకావడం జరిగింది. మునిగినవాళ్ళము మునగనేమునిగాము. సరేనంటారా

కేసు సాంతమయ్యేదాక వెళ్ళుదాము. లేదంటారా ఆ రామ
స్వామిగారు చెప్పిన సలహాననుసరించి రాజీ చేసుకొందాము.

గొ॥ గోపయ్య

శిక్షపడడం తప్పనట్లుంటే రాజీయే మంచిదనుకుంటా !

వా॥ సుబ్బారాయుడు

శిక్షతప్పేదెట్లా ? అబ్బాయి ! మనము వాళ్ళనుకొట్టి
నట్లు రుజువయింది. మనవారిలో ఒక్కరికైనా బలమైన
గాయాలు తగలలేదాయెను ? పైగా దెబ్బలుతిన్నవాళ్ళ
నందరిని బెజవాడలోను కొండపల్లిలోను పదిరోజులు కొట్టో
అన్యాయంగా లాకప్పులో ఉంచారని సబ్ ఇన్స్పెక్టర్ల నిర్దరిని
సస్పెండుచేశారు. వాళ్ళకోరినకో రైలు న్యాయసమ్మతమైనవి,
రయితులు తమ గౌరవమునకు భంగములేకుండా అంగీకరింప
దగినవని మాగాణిప్రాంతపు రయితులే సాక్ష్యమిచ్చారు. ఆచా
రమునకు విరుద్ధమని మనము రుజువుచేయలేకపోతిమి. ధనము
బలగము మనకున్నట్లు అనాథలు అసహాయులు వారయినట్లు
కన్నడుచుండెను. పైగా యీకలెక్టరు క్రొత్తగా ఇంగ్లండునుండి
వచ్చినాడట. ఆదేశములో కూలివాళ్ళపార్టీకి చెందినవాడట.
మన పూర్వాచారాలంటే మండిపడుతాడట. మనవాళ్ళ
కెవ్వరికి కోపమురాకుంటే రాజీ ప్రయత్నముమీదనే వుందా
మనీ నా సలహా.

సు॥ వీరయ్య

సూరిశాస్త్రిగారూ! రామస్వామిగారితో మీరు
మాట్లాడితిరిగదా రాజీషరతుగురించి యేమిచెప్పినాడు?

సూరిశాస్త్రి

మనము పంచములయెడ అన్యాయము చేసినందులకు విచారము తెలుపుట ఒకవరతు. రెండవది తగులబడిపోయిన వారి ఇండ్లను తిరిగి కట్టుకొనుటకగు ఖర్చులనిచ్చుట. మూడవది యీ వివాదములందు పాల్గొన్న పాతేరుల నందరికి తిరిగి యేభేదభావము చూపక యేర్పాటుచేసికొని నాగాదినములకు కూడ జీతభత్యములిచ్చుట. నాల్గవది వారుకోరిన సాంఘిక హక్కులను ప్రసాదించుట. ఐదవది ఇకముందెన్నడు వారిని హింసించమనుటకు ధరావతుగా పెద్దమనుష్యులవద్దగాని కోర్టు లోగాని ఊరికొక వేయి రూపాయలుంచుట. ఆరవది తమ తరపున వాదించిన న్యాయవాదికి వేయిరూపాలు ఫీజునిచ్చుట. నాకుమాత్రము యీ చినర రెండు వరతులు నచ్చలేదు. మనయందేమాత్రము నమ్మకములేనివాళ్ళతో రాజీ యెట్లా పొసగునని రామస్వామిగారితో అన్నాను. ఆయన “నిజమేకా నండీ మీవారిలో మొరటుతనముగ వెనుకటికాలపు రోషము ద్వేషము పెట్టుకొని తుదకు మహాత్ముని మాటయినా విన కుండా కర్రలు తీసుకొని పై నబడేవాళ్లు చాలామంది యున్నారే” అనిరి. మీరు దయతో యీ విషయముగూర్చి మరల ఆలోచింపవలసియుండునని వారిని కోరాను. తరువాత ఏప్రీక్ష్యుడగుచే రయితులకేసును ధ్వంసముచేసి రాజీ తప్పనిసరి చేయుచున్నాడో అతనికి రయితులు ఫీజు యివ్వమనుట

ధర్మమా” అని ప్రశ్నించాను. దానికి రామస్వామిగారు మంద
హాసముచేస్తూ “శాస్త్రిగారూ! మీరుగూడ యింత సంకు
చితముగా మాట్లాడితే యెట్లా? ఈకేసులేకున్నట్లయితే అధ
మము రెండువేల రూపాయలయినా యీ నాలుగు నెలలో
సంపాదించుకునేవాడేగదా! మీమూలాన నాలుగు దమ్మిడిలు
సంపాదించుకొనడానికి బదులు తనడబ్బే నాలుగువందలవరకు
ఖర్చుపెట్టుకున్నాడే! మనము పంచములయెడ అన్యాయము
చేసి తుదకు వారికి రక్షకుడయినవానికి తిండికిలేకుండా
చేయడం న్యాయమా!” అన్నాడు.

సు॥ కోటయ్య

బాగుంది ! యీ బ్రాహ్మణుడు మాకు సలహాజెప్పితే
మేము దానినివింటే మాకొంపలు కూలినవన్నమాటే. ఈయన
వాళ్ళవద్ద, మావద్ద మింగడం లేదుగద. ఇంత బ్రతుకు బ్రతికి
క్షమించమని మాలవాళ్లకాళ్లు పట్టుకోవడమా ? అదీచాలక
యిళ్లుకట్టిపెట్టాలా ! అంతటితో పోక బాండులు వ్రాసి
యివ్వాలా? మేము దొమ్మరవాళ్ళమా దొంగదోపిడివాళ్లమా!
బాండులు వ్రాసియివ్వడానికి. పైగా ఆనాలుగు నాలుకలవాడు
కండ్లకావరముబట్టి అగౌరవముగా కమ్మవారిని కోర్టులకీడ్చే ఆ
లింగడికి వేయిరూపాయలు కట్టిపెట్టాలా ? ఏమిశాస్త్రివయ్యా
నీవు ? చాలు ! చాలులే! ఇక మీవూరుపోయి పంచాంగం
చెప్పకో.

సు॥ వీరయ్య

శాస్త్రిగారూ ! ఈ మొద్దు సన్యాసులు యెప్పుడూ యిట్లే. మందువెనుక మంచిచెడ్డ తెలియకుండా అరుస్తూ వుంటారు. పొలానపాటడి గట్టునకాపుండి పశువుల బీట్లొక తోలి కోపమొచ్చినప్పుడు అడ్డంగాపెట్టి నాల్గుదెబ్బలు చచ్చే టట్లుగా భార్యయైనది, బిడ్డయైనది, కాపు, పాలేరు, కూలీలైనది తెలియకుండా కొట్టే యిట్టివాళ్లుండబట్టే మాకీగతి పట్టింది. ఎప్పుడయినా రయితులిట్లా కోర్టులోపడి నలుగురిలో నామూషీకలుగునట్లు క్రిమినలు కోర్టులచుట్టూ తిరగడం సంభవించిందా?

సుబ్బారాయుడు

అయిదోషరుతు అనగా ధరావతు మినహా మిగతా అన్ని షరతులకు మనమొప్పుకోవడమే ఉపయోగము. నేనిది వరకు విన్నదానినిబట్టిచూస్తే రామస్వామిగారు యల్లమందగారు పంచముల నందరిని ఒకదారికి తీసుకొనివచ్చి కొంచెము చూచాయగా పోవడమే మంచిదని సలహాచెప్పినట్లు తోస్తున్నది. మనమెన్ని అనుకున్నా యల్లమందరెడ్డి రామస్వామికమ్మ వారికిమాత్రము తమసంఘీయులు గౌరవముగా బయట పడవలెనని ఆశురతయుండదా?

గొ॥ గోపయ్య

పంచములందరికి ఒక్కొక్కరిగాపిల్చి మనము క్షమార్పణ చెప్పాలనా? అట్లయితే మనమెట్లాప్పుకొనగలము?

సు॥ వీరయ్య

ఎందుకయ్యా మనందరితరపున యేయొక్కరో వారి నాయకునకు మనవాళ్లు వాళ్లుచేరియున్నప్పుడే మర్యాదగా జరిగి పోయినదానిని గురించి మరచిపోదాము. ఇకముందు మన గ్రామములందు సోదరులుగానే మెలగుచూయుందాము అంటే చాలదూ? ఏమంటావు శాస్త్రీ? మీయభిప్రాయ మేమయ్యా? సుబ్బయ్యా!

వారిద్దరూ “అవును అట్లంటే చాలు” అన్నారు. ఇంతలో రొప్పుచూ రోజుచూ గొట్టిపాటి కృష్ణయ్య (గొల్ల పూడి)వచ్చి సు॥ వీరయ్యగారి నటుపిలిచి చెవిలో యేమేమో చెప్పాడు. తిరిగి వచ్చినపిదప కృష్ణయ్యగారు అందరి నుద్దేశించి క్లబ్బులో మన స్త్రీడరుగారు కలెక్టరుగారిని కలుసుకున్నారు. అప్పుడు యేమండీ ఇంతటి పనికిరానికేసు తీసుకున్నారేమి? నీయందెంత మక్కువ నాకున్నా నీకు సహాయము చేయజాలననుకొందు. రాజీచేసుకుంటే మంచిదన్నారని స్త్రీడరుగారు నాకుచెప్పారు అన్నాడు.

కి॥ సుబ్బయ్య

ఏమండో! యీమాట తెల్లవారేసరికి వారికి తప్పక తెలుస్తుంది. అప్పుడు రాజీషరతులు హెచ్చిపోతవి. ఇప్పుడే త్వరపడి రామస్వామిగారిని యల్లమందగారిని కలుసుకొని పరిష్కారం చేసుకోవడం మంచిది.

సు॥ కోటయ్య

నిజమేనండీ ! గౌరవమూ అగౌరవమూ తరువాత చూచుకుందాము. ముందు రాజీచేయించండి ! పీడాకరపు జైలుకెందులకు వెళ్ళడం. మొన్నటి నాలుగు రోజులందు కుండలు యెత్తివేయడం చుట్టలేకుండడం ఆవార్దరు సవాళ్ళకు లొంగియుండడం రాత్రింబవళ్ళు ఆబోనుల్లో ఈగలు దోమలు నల్లులచే పీడింపబడుతూయుండడం అంత యమభాధయింది. అబ్బో ఆభాధ మల్లాపడలేము. కావాలంటే ఆ వెయ్యిరూపాయలకు నోటు వ్రాసిద్దాం.

గొ॥ గోపయ్య

కిలారి సుబ్బయ్య, మిగతా విద్యార్థులందరు యీ కోటయ్య పలిటీలుచూచి ఆశ్చర్యపడి పొట్టలుబ్బ నవ్వువస్తూ వున్నప్పటికీ అవుకొంటున్నారు. సుబ్బారాయుడు సుఖవాసి వీరయ్య సూరిశాస్త్రి రానుస్వామిగారి మకామునకు తమ స్త్రీడరుతోవెళ్ళి అచటికి బసవలింగయ్యను పిలిపించి రాజీషరతులు మాట్లాడుకొన ప్రారంభించారు.

రయితుల స్త్రీడరు

బసవలింగయ్యగారూ! తమ స్నేహితులు శ్రీరామ స్వామిగారు మావారితో కొన్ని రాజీషరతులు మాట్లాడి నారట. వానినన్నిటిని మార్పులులేకుండా మావారిని యొప్పు కొమ్మంటే అది రాజీగాదుగదా? మా సూరిశాస్త్రిగారేవో

కొన్ని అభ్యంతరాలు చూపెట్టి మిమ్ములను కనుక్కోమన్నారట. మీరావిషయాలను గురించి ఆలోచించారా?

బసవలింగయ్య

అహా! ఆలోచించకేమి? ధరావతుమాత్రము యివ్వకపోతే రాజీయెట్లాకుదురుతుందండీ? మీక్లయింట్లు యెంతబీదవాళ్లో అనాథలో మీకు తెలియనిదేమండీ?

సూరిశాస్త్రిగారు

తమింఁచండి మధ్యమాట్లాడినందులకు. “తక్కువేమి మనకూ రాముండొక్కడుండువరకూ” అన్నట్లు బసవలింగయ్య గారున్నంతవరకు పంచములకు బలమునకు ధైర్యానికి కొదువ కలుగుతుందా?

బసవలింగయ్య

మీరయితు పెద్దలందరు “భద్రము” అని అభయహస్తమిచ్చి మా వేల్పూరు పెద్దకాపుగారి కుమారులు రయితునాయకులునగు యీ రామస్వామిగారికి మీమాటయిస్తే చాలునని వారంటేగాని నేను మావాళ్ళకు సలహా యివ్వజాలను.

సు॥ వీరయ్య సుబ్బారాయుడుగారలు రామస్వామిగారి చేతులుపట్టుకొని “నాయనా! మాపరువుకాపాడవా? నీకు బాధ్యులమై యుంటాము. తప్పక మీసలహాలేనిది యేవ్యవహారముచేయము. మాకీ బెడదను తప్పింపుము” అని

ప్రార్థించారు. యల్లమందగారువచ్చి “రామస్వామి బసవ లింగయ్యగారూ మిమ్ములను పంచముల ముత్తైదువులు ఆరు గురు వెంటనే చూడాలని చాలసేపటినుండి కనిపెట్టుకొని యున్నారు. వారికి నిద్రపోయేవేళ మించిపోతున్నది. దయతో రెండునిమిషాలు వారితోమాట్లాడి తిరిగి రావాలనినా కోరిక” అన్నాడు. అంతట రామస్వామి బసవలింగయ్య లోపలి గదిలోకి వెళ్ళారు.

సు॥ వీరయ్య

నాయనా! యల్లమందా! నీసాటి రయితులు కమ్మ వారు కాపులు రెడ్లు యీవిధంగా బెజవాడ వీధులలోబడి అలమటిస్తుంటే యేవిధమైన సహాయం చేయకుండా ఉండడం భావ్యమేనా?

యల్లమంద

నాయనగారూ! మీరట్లనడం ధర్మంగాదు. నేనూ రామస్వామి బసవలింగయ్య లేనట్లయితే ధనమూ భూమి గొడ్లు లేని యీ పంచములు యిప్పటికెప్పుడో తెగించి మీ గ్రామాలమీదబడి మీవారినందరిని ఐపులేకుండా చేసేవాళ్లే. లొంగియున్నంతవరకు వెనుకటి ఆచారాల ననుసరించి పెద్ద చిన్నయను భేదముల గమనించి మన్నుదిన్న పెంజేరులువలె యున్నంతవరకు సరిపోయిందిగాని వాళ్ళు తెగించి తిరగబడితే వాళ్ళకున్న మూర్ఖత ఆలోచనారాహిత్యము ప్రాణముపై నిరాశ రక్తకాంక్ష మరెవరికిగలదు? పాపము వాళ్ళకు

చదువా? కట్టుబాటులా? నాయకులా? సన్తారమున ఉంచుట
కెవ్వరుగలరు? అసలు తాడు తోక లేనివాళ్ళతో పోట్లాట
పెట్టుకోవడమే తప్పగదా!

సుబ్బారాయుడు

నిజమేనండీ ! ఏదోపొరపాటైనది. గ్రహచారంచాలక
త్వరపడ్డాం. ఇప్పుడేదో యుపాయముగా గట్టెక్కించేవిధం
చూడండి.

యల్లమంద

ఈపెద్ద ముత్తైదువే అటో యిటో తేల్చాల. ఈనాల్గు
రోజులనుండి “ రాజీ రాజీ ” అని గోలపెట్టుతున్నారు. వాళ్లు
వీళ్ళనందరినిపిలిపించి మీ మీ గ్రామాదుల రైతుల యువతీ
మణులు పండుగపబ్బములకు జరుపుకొన్న మర్యాదలు, పెండ్లి
పేరంటములకేచ్చిన బహుమతులు, కరచుకాటకములం దందిం
చుకొన్న సహాయసంపత్తులువీనిగూర్చి జ్ఞప్తికిదెచ్చి తమవారిని
జైలునుండి కాపాడుభారము మాతంగులు మాలమాదిగ
పేరంటాండ్రపై యున్నదని కళ్ళనీరు పెట్టుకొని చెప్పినారట.
వీళ్ళు ప్రతిదినం తమపెత్తందారులతో అదేపనిగా పోరుసల్పు
తున్నారు. మీరుకొట్టల్లోనికి పోయినామానెకాని మన ఆసా
ములను మనకన్నీ సహాయములచేసిన రయితులను మాతో
కలసిమెలసి పొలాలలో లక్ష్మీదేవతలవలె పాటలుపాడుతూ
సరసాలాడుతూ పనిజేస్తున్న రయితుల ఆడంగులందరికి గోమ
కల్గించి జైలుకుపంపించడం మాకిష్టములేదని పంతంబట్టారు.

స్త్రీడరుగారివద్దకు తమ్ము తీసుకోవెళ్లవలసినదనీ నన్ను యెంత బ్రతిమాలినను పంచముల పెత్తందారులు స్త్రీడరుగారికి వీళ్ళను జూపెట్టితే ఆయన మెత్తపడతాడను భయముతో తీసుకొని వెళ్ళవద్దని ప్రార్థించారు. ఈ సాయంత్రం తమ పెద్దలందరు “ రయితులకిక శిక్షతప్పదు ” అని చెప్పకోవడం విన్నారు. ఈ సాయంత్రము భోజనమైనాచేయక “ మీరు మమ్మెట్లా నై నాగాని స్త్రీడరుగారిదగ్గరకు తీసుకు వెళ్లాలనని ” పంతముతో యీ గడపప్రక్కనే కూర్చునియున్నారు. మీ రెప్పుడైతే రాజీ మాట్లాడడానికి వచ్చారో సరియగు సమయము వచ్చిందనుకొని వారిద్దరిని ఆ సాధ్వీమతల్లులవద్దకు పంపించాను.

సుబ్బారాయుడు

వాళ్ళలో గంగమ్మ ఉన్నదా ?

వీరయ్య— రోశమ్మ ?

సూరిశాస్త్రి— భాగ్యం ?

యల్లమంద

ఆహా ! ఆముగ్గురున్నారు. ఇంకొక ముగ్గురున్నారు కూడా. ఇంతలో పంచముల ముత్తైదువలతో బసవలింగయ్య, రామస్వామి గదిలోనికి వచ్చారు. ముత్తైదువలందరు సుబ్బారాయుడు, సూరిశాస్త్రి, వీరయ్యగారలకు వంగి నమస్కారాలు పెట్టారు. వారిముందు తాను కూర్చొనజాలక బసవలింగయ్య రైతుల నుద్దేశించి, “అయ్యా ! ఈ నాపిన తల్లులందరూ మీ కేసును యేవిధముగానైనా యెత్తివేసుకో

వలసిందేనని నిరాహారదీక్షబట్టి బలవంతపరుస్తున్నారు. మాకే హక్కులువద్దు. మార్తెతులు, వారిపేరంటాండు పసుపు కుంక ముతోనుఖంగాడంటే చాలునని వీరు కోరుతున్నారు. మీకు యికముందెప్పుడైనా రైతులు బాధపెట్టుతారేమో యను భయములేదా ! యని నేనడిగితే కర్మముచాలక దిన మల్లా మమ్ములను కసరినారేకాని లేకపోతే మారయితుల నుండి మాకేమి భయమున్నదండీ ! అన్నాడు. ఇట్టి ప్రేమ, భక్తి విశ్వాసమును మీకూలీల భార్యలనుండి మీఆడంగులు సంపాదించినందులకు నాకెంతో ఆశ్చర్యము కలుగుతూఉంది. మీస్త్రీలెంతయు పుణ్యాత్ములనుకుంటాను. అయ్యా ! రామ స్వామిగారూ ! మీరే యిక రాజీషరతులను తేల్చండి. నా అభ్యంతర మేమాత్రము లేదునుమండీ ! అమ్మా ! మనము లోనికి వెళ్లుదామా ? మీరిక భోజనంచేయవచ్చును, అన్నాడు. పరమసంతోషంతో తలలువంచుకొని ఆ స్త్రీలు ముందు నడువ బసవలింగయ్య వారి వెన్నంటి లోనికి వెళ్లాడు.

రామస్వామి

స్త్రీడరుగారూ ! రైతునాయకులారా ! ఘోషాలేని గ్రామాలందు రయితులస్త్రీలు యింత సమర్థులని వ్యవహార దక్షులని యోగ్యతకల్గిన యజమానురాండ్రని, పనివారి హృద యములజూరగొను కులదేవతలని యిదివరకెన్నడు యింత దృఢముగా తెలియలేదు నుమండీ. మా అమ్మగారున్నా మన బసవలింగయ్య తండ్రి చెపుతూవుంటే ముసలివాళ్ళ ముచ్చట్లనుకొనేవాడను. బెజవాడకు పదిపరుగుల దూరంలో

భర్తలు అజ్ఞానకూపమునబడి అమర్యాద పాలవుతూవుంటే రైతాంగపు గౌరవమును నిలబెట్టగల స్త్రీలున్నారని యీదినం తెలుసుకొని ధన్యుడనైతిని. నా స్నేహితుడు బసవలింగయ్య గారుకూడ యీమీ రైతాంగస్త్రీల విషయమై విని, సమ్మోహితుడై ఏదారుఖండితము లవసరములేదని తన యుదారతను వెల్లడించాడు. మీరుకోర్టులో రేపు దేవునిముందు మాపంచముల నెప్పుడునూ కాపాడుచుందుము” అని ప్రమాణము చేస్తేచాలు. బసవలింగయ్యకు ఫీజుగూడ యివ్వనక్కరలేదన్నాడు.

రయితులు

అది యెట్లానండీ ? బసవలింగయ్యగారికిగూడ మేము బాకీపడతామా ? అని ఒక్కమారు పల్కారు.

సు॥ వీరయ్య

రామస్వామిగారూ ! మీరు ముగ్గురు రయితులను, పంచముల నుద్ధరించడానికి పుట్టినారు. యల్లమందగారు తన స్వాంతసొమ్ము అయిదువందల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టినట్లు తెలుస్తూవుంది. మాస్టీడరుగారుకూడ యీకేసులో తనవలెనే బసవలింగయ్యగారుకూడ మూడువేలు సంపాదించుకునేవాడే యని చెప్పారు. తానొక వేయిరూపాయలు తక్కువగా పుచ్చుకుంటానని యిప్పుడే సెలవిచ్చాడు. కాన పదిహేను వందల రూపాయలు బసవలింగయ్యగారి కిచ్చేదములెండి.

మీరందరు మాకింత సహాయము చేసినందులకు కృతజ్ఞతా పూర్వక వందనాలు” అని చెప్పి సంతోషాంతరంగులై గండి కోట భవనానికి వెళ్లారు. తీర్మానము గూర్చియు జరిగిన యుదంతము గూర్చియు చెప్పేసరికి రయితులు, విద్యార్థులందరు కరతాళధ్వనులుచేశారు. గోపయ్యను ఒక ప్రక్కకు పిలిచి, కి. సుబ్బయ్య “నీవన్నమాట నిజమేసుమా! మీప్రాంతపు స్త్రీలే సమర్థులును రయితులయొక్క గౌరవమును కాపాడగలవారు” అన్నాడు. స్నేహితులిద్దరు పరమసంతోషం బొందారు. మరునాడు కమ్మహస్తలునందు గొప్ప విందుజరిగింది. రాత్రి రామభజన జరిగింది. ఆయాగ్రామా అన్నిటియందు దేవుని కారాధనలు జరిగినవి. శివరాత్రినాడు అన్నిగ్రామాలందు అన్నికులాలవారికి వనసంతర్పణ జరుపబడినది. దేవాలయములలోనికి అన్నికులాలవారు వెళ్లి శివుని ఆరాధించారు. ఆనాడు గ్రామస్థుల జూచినవారెవ్వరు కొలది మాసాలక్రితమే వారందరు రెండుముఠాలుగాయుండి ఒకరినొకరు లొంగదీయాలనే దీక్షాబద్ధులై యున్నారని అనుకొనజాలరు. రయితాంగమునకు సౌష్ఠ్యత యేర్పడింది. పంచమగూడెములు మానవులకు వాసయోగ్యములయినాయి.

హరిజన నాయకుడు.

ఎనిదవ ప్రకరణము.

రయిటింగుకేసు పరిష్కారమైన సంవత్సరానికి (అనగా 1928 సం॥ ఫిబ్రవరి మాసమునందు) రామస్వామి, యల్లమంద, బసవలింగయ్య, కొండపల్లి ప్రాంత్యములందు కాంగ్రెసు ప్రచారముచేస్తూ కవులూరునందు రెండు దినములు మకాం చేశారు. బసవలింగయ్య మాదిగపల్లెయందు, యల్లమంద రామస్వామి, కమ్మవారింటియందు బసచేశారు. విద్యానగరమందు క్రీస్తుయను మిషనరీలు గొప్పవిద్యాలయమును వృత్తి విద్యా పరిశ్రమాలయమును విద్యార్థి వసతిగృహములను నిర్మించి చుట్టుపట్టు గ్రామాదులందుగల పంచములందరిని క్రీస్తుమతమును చేర్చ ప్రచారము జేయుచున్నారని వినుట కెంతయు విచారించిరి. బసవలింగయ్య హిందూమతోద్ధారణ జేయుటకు పంచముల మతమును నిలబెట్టడానికిని పూను కున్నాడు. ప్రతిగ్రామముందు తన యుపన్యాసమునందు పంచములు క్రీస్తుయను మతమునందు చేరుటనలన కలుగులాభము లేమియు లేవనియు తా నెట్లు క్రీస్తుయను కావలెనని ఉత్సాహ పడికూడా తుదకు సవాతనముయిన హిందూమతాన్నే ఆచరింప తీర్మానించుకొన్నట్లు తెలిపెను. క్రీస్తుయనులుగా నుండుటవల

ననే ప్రభుత్వమువలనగాని ప్రజాసామాన్యమునుండిగాని ప్రత్యేకాదరము పొందుట సాధ్యమని నమ్ముట పొరపాటనియు పంచములందరకు నచ్చజెప్పుచుండెను. తానుమాత్రము క్రీస్తు యనులుగా నున్నవారిని తిరిగి హిందూమతమునందు చేరమని ప్రోత్సహింపకున్నను ఆయన జీవితాదర్శములగాంచి ఆయన పంచములకు చేయుచున్న సేవను గమనించి క్రీస్తు యనులుగా మారినను తీరని కష్టములను పోగొట్టి కల్గిన హక్కులను కలిగించిన యీ బసవలింగయ్యగారిని జూచి నూతనభావోద్రేకులై తమ తాత ముత్తాతలవలె హిందూమతాచారముల నవలంబింపగోరి అనేక క్రీస్తు యనులు తిరిగి హిందూమతము నందు చేర ప్రారంభించారు. '

క్రీస్తు యను మిషనరీలు బసవలింగయ్య ప్రభుత్వముల ప్రచారమును యేదోయొక నెపముపై ఆపుదలచేయవలెనని తెల్లవారగు కలెక్టరులను తమ్ముగాంచిన వణకు బెజవాడ ఉద్యోగస్తులనుజూచి సహాయముకోరి నిష్ఫలులయినారు. తాలూకాబోర్డులందు స్వరాజ్యము కొంతవరకయిన కలుగుట వలన పంచములయందు విద్యాభివృద్ధి కలిగించడానికి కలెక్టరు సహాయము బసవలింగయ్యకు అవసరమేలేకపోయింది. పై కులాలవారి సంపూర్ణ సహకారమును సానునయంగా సంపాదించుటబట్టి సాధారణ సాంఘికహక్కులను సంపాదించడానికి కలెక్టరు సహాయము అగత్యముకాదయ్యెను. బసవలింగయ్యకు గాని తదితరులకుగాని ప్రభుత్వోద్యోగములుగాని బోర్డు

మెంబరు నామినేషనులుగాని అవసరము లేకపోబట్టి తెల్లవారి మీద ఆధారపడడానికి అవసరములేదయ్యెను. ఇందువలన యేమిచేయుటకును తోచక రాచకీయనేరముచేసినాడను నెపముపై బసవలింగయ్యను నిర్బంధించవలయునని మిషనరీలు కలెక్టరులు సమయమునకై వేచియుండిరి.

తనకు యేనాడో యుద్యోగస్థులు మిషనరీలవలన ముప్పువాటిల్లనున్నదని తెలుసుకొన్నను భయమేమాత్రమును పొందక దేశమునకై స్వసంఘముకొరకై మతమునకై అవసరమయితే కారాగారమునకై న పోవనిశ్చయించుకొనియే బసవలింగయ్య తన ప్రచారమును సాగిస్తున్నాడు. రామస్వామి యల్లమండగార్ల నిప్పటికెప్పుడో పట్టుకొనవలసినది. అదను దొరకక యుద్యోగస్థులింకను వారిని స్వతంత్రముగా తిరగ నిస్తున్నారు. కొండపల్లి ప్రాంతపు గ్రామములందు యింకను ప్రజలు పూర్వార్చార పరాయణులై సంకుచితాభిప్రాయులై దేశము, మతము అన్న హెచ్చుగా నుత్సాహవంతులు కాకున్నను యీ ముగ్గురు జాతీయయోధులు తమ ప్రచారము వలన ప్రజల కొకింత చురుకుదనము జాత్యోత్సాహము కలిగిస్తున్నారు.

కొండపల్లియందు ఉపన్యాసము చేసినపిమ్మట కోట చూచుతలంపున కాఫీ పుచ్చుకొని గ్రామనాయకులు నలుగురు భోజనపదార్థములు వెనుక తెప్పించుచుండ మన యోధులు కొండయెక్కారు. దారివెంట నీడనొసంగుచున్న తరుజొంప

ములచూచి 'ముచ్చటపడుచు రాళ్ళపై దుముకుతు అచ్చట
 చ్చట ప్రవహించు యేరులందు పాదములు ముఖములు కడుగు
 కొంటూ ఆచల్లని సలిలములత్రాగుతు అత్యుత్సాహముగ
 అలసట నేమాత్రమును పొందకయే కోటచేరారు. బంగాళా
 యందు తినుబండారములుపెట్టి పాడుబడిన ముసలమానుల
 మహాలునుదర్శించి అందున్న పూర్వకాలపు సరస్సును జలక
 మాడుటకున్న తటాకమును సహజముగ యేర్పడిన జలధార
 లనుగాంచి సంతసమొందారు. ఆ తటాకముప్రక్కన నిలబడి
 మైశ్య పర్యంతము ఒకవంక బెజవాడ, మఱొకవంక కృష్ణానది
 ఆవలివంక కొల్లేరులగాంచి ఇట్టి హృదయానందకరమగు యీ
 భూభాగమందు గజపతుల సైన్యము మహమ్మదీయుల సిపా
 యీలు విజయనగరపు నాయకులు సంచారమొకప్పుడొన
 ర్చిరిగదా యని తలపోసి విరోధులు వచ్చుజాడలు కనుగొను
 టకు యెంత అనువగు కొండ యిదియని ఆశ్చర్యమొందారు.
 ఏనుగుల శాల చూచుటకు వెళ్ళి గబ్బిళముల కంపుతో
 అసహ్యముగానున్న ఆ విశాలమగు భవనమును చూచినంతనే
 విరాగులై యొకప్పుడు కోట తలుపులు భేదించగలిగి
 మహారాజులకుగూడ గొప్పతనము తెచ్చుచుండిన యేనుగు
 లకు నోచుకొనిన మహల్ కానికాలమున గబ్బిలములకు
 నిలయమైనదిగదాయని విచారపడ్డారు. తిరిగివచ్చి శిథిలమై
 యున్న మహాలునందు నిలిచియున్న స్థంభములపైనున్న
 మూర్తి పరిషియను పాలరాతి చిత్రములనుగాంచి అచ్చెరు
 వందారు. బసవలింగయ్య యీదృశ్యమంతా చూచినపిమ్మట

యుస్సురని నిట్టూర్పువుచ్చి ప్రజాభ్యుదయము కోరక యితర
 మతముల పీడిస్తూ స్వార్థలాభముల కాంక్షించి స్వాత్మాభి
 మానమునే యభిలషించి దేశపు బాగోగులు చూడకుండిన
 రాజులు రథికులు నాయకులు సిపాయీలు తండ్రోపతండము
 లుగ మనచరిత్రయందు మనదేశమునకు దాపరించుటవలననే
 గదా యిప్పటి దాస్యపు నిర్భాగ్యపు అవమానకరపు దుస్థితి
 కలిగినదని కండ్లవెంట నిప్పులుగ్రక్కుచు విసుగుకొన్నారు.
 అట్టి స్వార్థపరులు అసమర్థులు నగు రాజులు పోయి తుదకిట్టి
 యైక్యసామ్రాజ్యము సంప్రాప్తించుట లాభకరమే. మన కేగనుక
 కలయిక త్యాగశక్తి సుబుద్ధులుండుచో బ్రిటిషువారిని తరిమి
 వేయ గలుగుచో ఈ కొండపల్లి నవాబులువంటి నిర్భాగ్యులు
 వేలకువేలుగా దేశస్థుల పీడించి పిప్పిచేయుటకుమారు భారతీ
 యులకు ప్రజాపరిపాలనము ద్వారా స్వరాజ్యసిద్ధివలన భాగ్య
 భోగ్యములను తక్కువలేకుండా చేయగలము.” అని రామ
 స్వామి చెప్పాడు. మీరెన్నిచెప్పినా యిట్టి కోటలు యింత
 తెలిపితేటలతో యిట్టి ప్రదేశములందు కట్టుకొని కళాప్రదర్శ
 నమున లోపముచేయక మనవారొకప్పుడు రాజ్యముచేసిరను
 తలంపు మనకు స్వరాజ్యమునకు గల హక్కును బలపరచు
 చున్న” దని యల్లమంద పలికాడు. భోజనానంతరము కొండ
 మీదనున్న గంధపుచెట్ల సముదాయమును అడవుల ప్రభావ
 మును సెలయేరుల మర్మర ధ్వనులను కోయిలకూతను తదితర
 పక్షిజాలపు సంగీతమును విని మనసారి ఆనందించి చెట్ల నీడ
 యందు పరుండి కూర్చుబెందిరి. సాయంత్ర మగుచున్నతరి

బయలుదేరి యింటిదారిబట్టారు. కొంతదూరము వచ్చినపిదప చల్లచల్లగ సంభాషణ ప్రారంభించారు.

రామస్వామి

బసవలింగయ్యా ! అరుంధతీదేవి పై వారములో బెజవాడ వచ్చుచున్నదని నీకేమయినా వ్రాసినదా? కాణవెంటు స్కూలునందు ఫస్టు అసిస్టెంటుకు అడ్వర్టైజు చేసినారట. ఆమె అప్లికేషను పెట్టితే యుద్యోగము వచ్చిచేరమని వ్రాసినారట. తనకొకయిల్లు కుదిర్చిపెట్టమని వ్రాసింది. నేనెట్లాయీ బెజవాడలో వచ్చే మూడుమాసములుండనుగదా! సుశీ నేనూ వయోజన విద్యాప్రచారము చేయడానికై గ్రామముల వెంట పోనున్నాము. పైగా యీ సైమన్ కమిషన్ బాయ్ కట్టులో యెప్పుడు కారాగారమునకు పోవలసివచ్చునో! ఆమెను నాయింటియందే యుండమని అడుగుదామనుకుంటూవున్నాను నీయభిప్రాయమేమి?

బసవలింగయ్య

మనము యిప్పుడు చేస్తూయున్న హిందూమత ప్రచారము ఆమెకు యిష్టముండదేమో? తీరావచ్చి మీయింట్లో దిగినపిమ్మట మన ప్రచారముచూచి అసహ్యించుకొనునేమో? పైగా మీరు తిరిగి ఆయింట్లోనే యుండడానికి మీనాయన గారు ఒప్పుకుంటారా?

యల్లమంద

లింగయ్యగారూ! అరుంధతీదేవినిగూర్చికూడ మీరట్లు అనుమానగ్రస్తూలే మాట్లాటతగునా! నేనామెను వై. యం. సి. ఎ. లో రెండుపన్యాసాలిచ్చుటకు వెళ్ళిన వారమునందు ప్రతిదినము కలుస్తూ యుండేవాడను. క్రీస్టియన్ పిల్లయైనా, మన ప్రచారముయెడ మనయుద్దేశ్యములుగూర్చి ఆపెకు యెంతో అభిమానము కలదుగదా! నీ కంటే నాకు ఆమెను గురించి హెచ్చు తెలుసునా?

బసవలింగయ్య

నాకీ క్రీస్టియనులను హెచ్చుగా చూచినకొలది దృఢ మగుచున్న యభిప్రాయమేదనగా తమమతమే పరమ ఉత్తమ మయినదనియు తదితరమతస్థులు కొంతవరకయినా పొరపాటు పడుచున్నారనియు నిండు సమ్మకములో నున్నారనీ తుదకు అరుంధతిగూడ ఒకటిరెండుమార్లు “మీరేగనుక క్రీస్టియనులయితే యెంత బాగుండేదోకదా” అన్నది. నామనస్సు చివుక్కుమన్నది. మనము మన మతస్తులందరు దేవుని ప్రేమిస్తూ సన్మార్గములోఉన్నచాలునని యాతురత జెందుచున్నాముకదా?

క్రీస్టియనులకు మహమ్మదీయుల కట్టి సహ్యముండదు. మనకు అన్నిమతములవారు దేవుని జూచుటకై ప్రయత్నించుచున్నారను సమ్మకము కలదు. వారికట్లుగాక తదితరమతస్థులు అజ్ఞానాంధకారమునబడి బాధపడుచున్నారను భయముకలదు.

రామస్వామి

లింగయ్యా! నీవన్నమాట నిజమే ! అరుంధతి యిన్నా శ్మశ్రితవరకు బస్తిలందుండుటవలన క్రీస్తుయనుల పరిసరములందే యుండి ఆమతస్థుల యహంకారమును పూర్తిగా పోగొట్టుకొనలేకున్నదేమో! బెజవాడకు వచ్చినపిమ్మటనైన హిందువులగు పంచముల జీవితము జూచినపిమ్మట తన యభిప్రాయము మార్చుకొనునని నానమ్మకము. ఇప్పటికి మూడు సంవత్సరాలనుండి మీరొకరినొకరు స్నేహితులుగా పరిగణించుకొంటున్నారకదా! ఆమెకుకూడ పెండ్లియీడు జారిపోవుచున్నది. మీనాయన యింకా యెంతోకాలము బ్రతుకునట్లు లేదు. ఆయన నీపెండ్లిచూచి పోవాలనని యెంతో కోరికపై యున్నాడు. అరుంధతికి నీకు యీడుజోడవునని నాకనిపిస్తుంది.

బసవలింగయ్య

నాయనా ! నాకును యీ ఆలోచనలు లేకపోలేదు. కాని, అమె క్రీస్తుయను, నేను హిందువుడ. లా ప్రకారము నే నామెను పెండ్లి చేసుకోవాలంటే ముందు క్రీస్తుయనుగా మారాలి. ఆమె మాత్రము హిందూమతమున జేరుతుందను నమ్మకములేదు. భార్యకోసరము నా ప్రజలను, మతమును, వీడమంటావా ?

యల్లమంద

మీరెందుకిట్లా మాట్లాడుకోవడం ? క్రీస్తుయను లందరు తమ మతముగూర్చి బహులీప్రముగా ఆలోచించుకొం

టున్నారా ! మన జనసామాన్య మెట్లామతమును సాధారణ జీవితమందు తలపెట్టకనే తమ సత్ప్రవర్తనద్వారా సంఘము నందు నడచుకొంటున్నారో అటులనే వారుకూడ సాధారణ ముగా మతముగూర్చి యాట్టె ఆలోచింపరనియే నానమ్మకము. నేను అరుంధతితో పెండ్లిమాట చూచాయుగా మాట్లాడాను. తనకు బీదవానిని చేసుకోవడానికి మొదటలో సందేహముగా యుండేదటకాని, తాను పరీక్షలం దు తీరతపోందిన తరువాత ఉద్యోగమేదేని సంపాదించుకొని బీదవానినైన పెండ్లిచేసుకొని ఆయనకు సాంఘిక సేవ జేయడానికవకాశ మివ్వడానికి కోరికగా యున్నదని చెప్పింది.

రామస్వామి

ఐతే తనమతమును మార్చుకొనడాని కేయభ్యంతరము లేదని చెప్పినదా?

యల్లమంద

నేనేమీ గట్టిగా చెప్పలేను కాని అభ్యంతరపెట్టుతుం దనుకోను. ఆమెకు మన బసవలింగయ్యగారియెడ అత్యంత అభిమానముకలదు. మనపంచములను అత్యుత్తమ హిందువులుగా మార్చవలయునను మన ప్రయత్నము తనకెక్కుడు ప్రీతికరమని చెప్పింది.

రామస్వామి

సుశీకిమాత్రం ఆమెమీద చాలాగురి కుదిరింది. వారిద్దరు మద్రాసులో ఉన్నన్నాళ్లు అక్కచెల్లెండులాగున

ముచ్చట్లు చెప్పుకొంటూ నాటకాలకు పోవుచూ సాంఘిక విషయాలు చర్చించుకొనుచుండెడివాళ్లు. అరుంధతీదేవివలె నే పంచములకు వన్నెదెస్తుందని సుశీచెప్పింది. అందరితోబాటు మర్యాదగా నడచుకొనడానికై అట్లు పట్టణవేషమువేస్తున్నదికాని, మనగ్రామజీవితము వేషభాషలే ఆపెకెక్కువ ఇష్టమనిగూడ చెప్పింది.

బసవలింగయ్య

మీరిద్దరు నామేలుగూర్చి యింతవరకు యెంతోశ్రద్ధ జేస్తూవున్నారు. మీకుమించి నాకు కావలసిన స్నేహితులు కాని బంధువులుగాని లేరుగదా ! దాచక అన్నివిషయాలు మీకు చెప్పతాను. నాకుచాలాకాలమునుండి హృదయమున చాలా యాందోళనముగనేయున్నది. సాంఘికసేవకై పెండ్లి వద్దనుకొందు. మరల అరుంధతి జ్ఞాపకంవచ్చినప్పుడెల్ల పెండ్లి చేసుకోవాలనియే యుత్సాహము కలుగుతుంది. ఆమెమతము గూర్చి తలంచుకొని నిరుత్సాహపడుచుందు. ఎవ్వరితో జెప్పుటకూ తోచక అమితమనోవేదనపడుతున్నాను.

రామస్వామి

లింగయ్యా! నాతోచెప్పుటకుకూడ యిన్నాళ్లు విచారించవలసివచ్చెనా? ఎంతపెత్తందారులై నా నీరహస్యాస్యాలను నేను దాచకూడదా?

బసవలింగయ్య

అట్లనరాదునుమండీ! పెండ్లి ప్రేమ విషయములందు
కొంచెము సిగ్గు సంకోచముండునుగదా! మాచెల్లి సుందరివలె
నిర్భయంగా అందరము మాట్లాడలేముకదా! పైగా స్త్రీలు
మనకంటె త్వరితంగా ఒకరి రహస్యాలు మరొకరికి తెలుపుకో
గలరు.

యల్లమంద

రామస్వామీ! మేమెన్ని వ్యవహారాలు చేయనేర్చినా
వంశపారంపర్యత పోదుగదా! నాతండ్రికి , గంగయ్యకు, మీ
నాయన “పెద్దకాపు” గదా! సరే! నాకును , బసవలింగ
య్యకు నీవు పెద్దకాపువు. సుశీలాదేవి “అమ్మి” కనుకనే
బసవలింగయ్యకు పెండ్లి కుదుర్చుములే!

బసవలింగయ్య

మన వ్యవహారాలనన్నిటిని చక్కబెట్టడానికి యల్లమంద
యుండగా తక్కువేమి రామస్వామిగారూ? తుదినాడు నా
కన్ని చెప్పేపంపిస్తాడనుకుంటా. యల్లమందగారూ! తాలూకా
బోర్డులోకూడ నోరు లేనివాళ్ళతరపున మీరే వ్యవహారము
చేస్తున్నారు గదా! కొండదిగివచ్చి ఆరాత్రి కొండపల్లిలో
నిద్రించారు.

మరునాడు తిరిగి కవులూరు వెళ్ళి వ్యవహారము ముగించుకొని సాయంత్రంవేళ కొండుూరునకు బయలుదేరారు. ఊరి పెద్దలనేకులు కొంతవరకు వీరిని సాగనంపడానికి వచ్చారు. కవులూరు చెరువునందు సగభాగమునకే నీరున్నను తటాకము అత్యంతరమణీయముగా ఉంది. మునసబుగారి బాతులు అట్టె తలయెత్తి నాయకులజూస్తూ మా “అందము” జూడుడని వయ్యారముజేస్తూ సిగ్గుజెంది నీటియందు తలలు దాచుకొంటూ బహుశృంగారముగా నీటి అలలపై వుయ్యాల లూగుతూ వీరికిసంతోషము గల్గించెను. ఊంక వెంట నడుస్తూ రయితుల బాగోగుల గూర్చియు భూముల వ్యత్యాసమును గురించియు మాట్లాడుకొంటూ రోడ్డు చేరారు. కవులూరు యవకులు ముగ్గురు, వీరిముగ్గురు వస్తువులు మోస్తున్న కూలీ లిద్దరు యెనిమిదిమంది సాయంత్రం ఐదున్నరగంట లగుసరికి విద్యానగరము జేరారు.

దాదాపు లక్షన్నర రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి కట్టించిన యీ భవనములగాంచి నీరాశ్చర్యపడ్డారు. రోడ్డునకొకప్రక్క ఉపాధ్యాయులు విద్యార్థులు నివసించు వసతిగృహములు మరొకప్రక్క కర్మాగారములు పాఠశాలా భవనములు చర్చియు కట్టబడినవి. చర్చికి వందగజముల దూరమున ఒక గచ్చు భావియుకలదు. నీటిసప్లయికి పంపులమర్చబడియున్నవి. ఆ నగరనిర్మాణమునందు తెల్లవారు పెత్తనము జేసిననూ యిప్పుడీ పాఠశాలలను వసతిగృహములను నడుపువారు భారతీయులే. వారందరూ క్రీస్తుయనులయినను వారితాత ముత్తా

తలూ (కొందరి విషయమున తల్లిదండ్రులుకూడను) హిందువులే. అందరు మాలమాదిగపల్లెనుండి బయటికివచ్చినవారే. యిప్పుడు వారిని జూచినవారేరును మాలమాదిగల సాంప్రదాయమువారని చెప్పజాలరు. ఇటులనే తగు యవకాశములున్న మన దీనజనులందరు అలగా ప్రజలందరు వృద్ధిబొందుట కవకాశముండునుగదా! యని రామస్వామిగారన్నారు.

యల్లమంద

మనకింత ధనవంతులున్నను ఒక్కరయిన యిట్టి మహాసంస్థను జిల్లాకొక్కటియయిన నేర్పరచిరా? ఏయే దేశములనుండియో యీ క్రీస్తుని మిషనరీలు వచ్చిన నల్లవాళ్ళమయిన మన లాభముకొరకు యిన్నిలక్షల ధనమునువెచ్చించి యిట్టి క్రొత్తపద్ధతులద్వారా ముందు మార్గముల జూపుచుండ మన దేశస్థులై మతస్థులైయున్న పంచముల నుద్ధరించుటకింత వరకు మన ధనికులేమాత్రము శ్రద్ధదీసికొనకుండుటెంత విచారకరము?

కవులూరు యువకుడు

మీరంతదూరము నెళ్లుతున్నారుగాని మా కవులూరు ఆతుకూరు యీ కొండూరు రయితులు తమకింత దగ్గరలో యిట్టి మార్గదర్శకమయిన సంస్థయున్నప్పటికి పంచముల యభివృద్ధికై తగు ప్రయత్నమేమయిన చేస్తున్నారా? నాయకులు మీరు పట్టుబట్టి భావులు చెరువులు దేవాలయములు పాఠశాలలవరికు హక్కులను బలవంతపెట్టి వశపరచుకొనబట్టి

యింతమాత్రమయిన పంచములు అశమము హిందూమతస్థు
లని రయితులొప్పుకున్నారుగాని.

బసవలింగయ్య

ఈ పరాయి రాజ్యముపోయి స్వరాజ్యము వస్తేనేకాని
మన సాంఘికకట్టుబాటులు తగురీతి మార్చడానికి వీలుకలు
గదు. ఆర్థిక దీనావస్థయందు ప్రజ్ఞానసూపమందు దగుల్కొని
మూలుగుతూవున్న రయితులు పంచములకేమి సహాయము
చేయగలరు?

రామస్వామి

నీవెప్పుడును పరాయి ప్రభుత్వంచాటున దాగుంటావు.
అసలు మనవాళ్లు మంచివాళ్లైతే, స్వరాజ్యము రావడానికెంత
సేపు పట్టుతుంది. అలగావారను భేదముపోవడానికి కష్టపడవల
సిన యవసరముంటుందా? అదుగో! కొండూరు రయితులు
మనకెదురుగానేవచ్చారు. రాముని స్తంబముతో పంచములు
గూడ తయారుగానున్నారు. ఈవూరి మునసబు మంచి పలుకు
బడిగలవాడట. పంచములయెడ సానుభూతితోనే ప్రవర్తిస్తా
డట, అన్నాడు.

ఆయూరిలో ప్రచారమైన పిమ్మట బెడవాడ తిరిగి
వెళ్లాడు. అరుంధతీదేవి వచ్చేవరకచటనేయుండి, ఆమెను తన
భవనమందే ప్రవేశపెట్టి మునిసిపల్ చెర్వును, జాతీయనాయ
కులు, హైస్కూలు హెడ్ మాస్టరు, సాంఘికసంస్కార నాయ

కులకు, పరిచయపరచి, అరుంధతీ గౌరవార్థంగా ఒక చిన్న
 టీచార్జీ నేర్పాటుచేసి, ఆమె స్కూలునకు పోయిరావడాని కొక
 జట్కా యేర్పరచి, రామస్వామి తన మిశ్రునితో వేల్పూరు
 వెళ్లాడు. బసవలింగయ్యమాత్రం వారమునకు రెండు మూడు
 మారులు రామస్వామి, యల్లమంద నెలకొకసారి ఆమెను
 చూచి, సత్కరించి పోతూవున్నారు. పాఠశాలలో ఆమెకు
 నసతిగానేయుంది. ఆరు నెలల పర్యంతము జాతీయోద్యమ
 ప్రచారము చేసినపిమ్మట, ఒకవారంవరకు సేదదీర్చుకోడానికి
 వేల్పూరునకు యల్లమంద, రామస్వామి వెళ్లారు. “అమ్మ”
 రామస్వామికి భోజనంపెట్టి మాటలసందడిన “అబ్బాయి!
 మద్రాసునుండి యెవరో కిరాస్తానీఅమ్మాయిని మన బసవ
 లింగయ్యకు పెండ్లిచేయడానికి రప్పించావట నిజమేనా?
 అన్నది. లే దత్తయ్యా! జెజవాడలో యుద్యోగం చేయడానికి
 ఆమెవచ్చింది, చాలామంచిది. అంతా నీమాదిరిగానే ముచ్చ
 టగా ఉంటుందన్నది సుశీల. నీదంతా ఒక్కూరమే! ముసలి
 వాళ్ళను యెగతాళిచేస్తావు. లే దత్తయ్యా! యీమధ్య మా
 నాయనగూడావచ్చి నీకీమెను పోల్చాడు. మా అన్నగూడ,
 ఆమె సావాసము చేసినతరువాత చాలా మారిపోయాడు.
 తప్పుడునోట్లు వ్రాయడంమాని, స్వదేశీగుడ్డలు వేస్తూ, సానిని
 వదలివేసి త్రాగడం తగ్గించుకోవడానికి డాక్టర్ల సహాయంకో
 చాలా అవస్థలుపడుతున్నాడు. మావదినెను జెజవాడకు పది
 హేను రోజులక్రితం తీసుకువెళ్లాడుగా! ఆమెకు మన కమ్మరి
 పిల్లలంటే మంచి అభిమానముంటుంది. కమ్మ హాస్టలుకుపోయి

వాళ్ళకు పాటలుపాడుతుందట ప్రతి ఆదివారము. మన సుబ్బ
 మ్మంత బుద్ధిమంతురాలని అందరు పొగడుతున్నారు. ఏమిరా
 అబ్బాయి! సుశీలమాట నిజమేనా? అంగుపోంగుగల
 పిల్లనా? నేను బెజవాడచూచి చాలాకాలమయింది. నీవు
 పోయేటప్పుడు తీసుకువెళ్లుతావటరా? ఏమిటి! మాలపిల్ల
 యుండే యింటికెట్లా తీసుకువెళ్ళమంటావు? అనా నీ సందే
 హం. నాకేమి? నాకొడుకు పంచముల సావాసముజేసి పెత్త
 నాలు చేస్తుంటే నేనా యింటికికూడ పోకూడదా? నాతిండి
 నేనే వండుకుంటాను. నాగది నాకువేరుగా యుంచితేచాలు.
 పలాహారాలు నాకవసరములేదుగా. ఇక కలసిమెలసి తిరగడాని
 కేమిలే! నాచిన్నతనాన పంచములతోబాటు పొలాన పనిజేసిన
 దానినిగదా! అన్నది. “అత్తయ్యా! మామగారు కేకలేస్తా
 కేమో? ఎంతదానివమ్మానీవు? నేనేమోననుకున్నా. మీవద్ద
 నుండే మీ కొడుకునకీ పంచమాభిమానము వచ్చింది. పెద్ద
 కాపుకుగూడ గంగయ్య కొడుకుమీద ప్రేమేనమ్మా. బయ
 టికిచెప్పితే సాగదనికాని, లేకపోతే మనయింట్లోనే, అరుంధతీ
 దేవికీ, బసవలింగయ్యకూ, పెండ్లిచేసేవాడు.” అన్నది సుశీల.
 “నాకొడుకు దేశానికంతా పెత్తనంజేస్తుంటే, నేను నాయింట్లో
 అరుంధతీకి వసతి కల్పించడానికైన ధైర్యము చేయవద్దా?”
 అంటూ, వెరుగు గురుస్వామికి వడ్డించింది. ఇంతలో రమణయ్య
 గారొచ్చారు. అమ్మమ్మ లోపలికిపోయింది. రమణయ్య
 మీసము సవరించుకొంటూ, కొడుకుప్రక్కన కూర్చుని
 ధాన్యపుధరలు, బెజవాడ వ్యాపారపువైఖరి, కొట్టములోని

కోడెలు, అగ్రికల్చరల్ వారి కొత్త విత్తనాలగురించి మాట్లాడినపిమ్మట, అమ్మాయీ! సుశీలా! బసవలింగయ్య పెండ్లిప్పుడు నిశ్చయించారు? మీరీ విషయాలేమి నాకు చెప్పరేమి?

సుశీల

చెప్పడానికేముంది మామయ్యగారూ! పెండ్లిమాటయింకా తలపెట్టుకోనేలేదట, పైగా మతాలడ్డమున్నవటగా?

రమణయ్య

మీకు చదువుకున్నకొలది మతిబోతున్నదా? మతభేదాలు పెండ్లికెట్లా అడ్డము? నిలువుబొట్టు పెట్టుకునేవాళ్లు అడ్డబొట్టు పెట్టుకునేవాళ్ళతో మనలో సంబంధాలు చేసుకోవడంలేదా యేమిటి? రామానుజమతం పట్టిన కమ్మవారు మనవాళ్ళతో బంధుత్వాలు చేస్తున్నారుగా! మనవాళ్ళేంతమంది బిడ్డలులేకపోతే తురకల దేవుని మ్రొక్కుకొని పుట్టిన పిల్లలకు ఫకీరని పేరుపెట్టుకోవడములేదు? అట్లానే కిరస్తానీ వాళ్ళపిల్లలను పంచములెందుకు చేసుకోగూడదు!

రామస్వామి

(భోజనముచేసి లేచి చేయి తుడుచుకొని నాయనముందు నిలబడి) అదికాదండీ క్రైస్తవుడయినవాడు తాను పంచముడను కాదనుకొని పల్లెలోనివాళ్ళ నందరిని తక్కువగా చూస్తున్నాను, క్రైస్తవివుల పిల్లను చేసుకొనే ప్రతి

పంచముడు ఆమతములో చేరవలసిన దేనని చట్టముది. బసవ లింగయ్యకు హిందువులలోనేతప్ప యితరుల చేసుకోవాలని లేదు.

సుశీల

కాని అరుంధతిని అమితంగా ప్రేమిస్తున్నాడటగా?

రమణయ్య

నేనామెను నిన్న బెజవాడలో మనయింట్లో నీవున్నా వేమోయనే సాకుమీదపోయి చూచివచ్చాను. మీ అమ్మ లాగానేయుంది. దానికండ్లే ముక్కే మాటలే. మన బసవ లింగయ్యకు బంగారానికి వెలిగారమతికినట్లు అతుకుతుంది. నన్నుజూచి “తమదేవూరండీ? యెవరికొరకొచ్చారు?” అని రాణివలెనే పలుకరించింది. నాకెంతో పరమానందమయింది. “నేను రమణయ్యను. వేల్పూరుమాది. రామస్వామికోసర మొచ్చాను” అనేసరికి యెక్కడలేని వినయము భక్తి తెచ్చు కొని నాకాళ్ళకు మన సుశీలమాదిరిగానే మ్రొక్కి కుర్చీ యందు కూర్చోబెట్టి మేము క్రీస్తుయనులము. మీ అబ్బాయి గార్చిల్లంతా మయిలచేశామని మీమీద కోపగించుకోరుగదా. మాయెంట్లో మీరు వంటపదార్థములేవీ తినరుకాబోలు? ఈ ద్రాక్షపండుయినా తినరా? సోడా తెప్పించుతాను నాలు పనికిరాకపోతే” అని యెంతో సత్కారం చేసింది. నిన్ను యల్లమందను బసవలింగయ్యను గురించి యెన్నో సంతోషకర మయిన విషయాలుచెప్పి వేల్పూరు పెద్దకాపునుగురించి

మద్రాసులోని ప్రతిపెత్తందారు పొగడుచున్నాడని విన
సాంపయిన మాటలు చెప్పింది. ఏమతమయితేనేమి? అట్టి
మర్యాద మంచి కలిగినపిల్లను మన బసవలింగయ్య పెండ్లిచేసు
కోవలసిందే. గంగయ్యతో యిప్పుడే యామాటలన్నీ చెప్పి
రేపు బెజవాడ పంపిస్తానన్నాను.

సుశీల

గంగయ్య ఒకమాత్రానికి అరుంధతిని నాణ్యము
చేయడు. బసవలింగయ్య భార్య యీపాట్లో కొంతకాలం
కాపురముచెయ్యాలంట. తనకుటుంబానికంతకూ తానే వండి
పెట్టాలంట. అన్నమువడ్లు గంచాలంట. ఇంకా యేవేవో షర
తులు చాలా సంవత్సరాలనుండి ప్రేళ్ళమీద లెక్కిస్తున్నాడే!

రమణయ్య

పండ్లూడిపోయినా ముసలాడు వాడిని వంగదీయడ
మెంతసేపు? ఆపిల్లనొక్కపర్యాయము చూచి, ఆమెమర్యాద
నొక్కమారు రుచిచూచాడా చిన్నవాడను కాకపోతినే
యని సంతాపపడి యిట్టిచిన్నది నాకు కోడలయిందిగదా
యని గంతువేయడూ? అబ్బాయీ! రామస్వామన్నట్లు
గంగయ్యకు దాదాపు తొంభై సంవత్సరాలు వస్తున్నాయి.
రేపోమాపో రాలిపోతాడు. వెనుకటికాలపువాడుగనుక కాయ
వంటి శరీరంతోయున్నాడు. బసవలింగయ్య పెండ్లి సుందరి
పెండ్లితోబాటు వచ్చే వైశాఖమాసంలో జరిగేటట్లుచూడు.

సుశీల

మామగారూ! మా అత్తయ్యగూడ అరుంధతిని చూడాలనుకుంటుంది. నేను యింటివద్దనుండి నీకాళ్ళు పిసుకుతాలే! నీకొడుకునిచ్చి ఆమెను గంగయ్యను యల్లమందను పంపండి. వారేదోయొకటి తేల్చుకొస్తారు.

రమణయ్య

నీమాటకెదురేమున్నదమ్మా? సుశీలా! నీవులేకపోతే యీపిచ్చివాడు ఆపిచ్చిది యీయింటికెప్పుడో దివాలాతెచ్చేవారే. ఏమే! రాయడి చంద్రంక పెట్టుకుపోతావా?

అమ్మ

మీవన్నీ సరసాలండీ! నెత్తి నెరసినా మాటలు మెత్తబడలేదుగా!

సుశీల

(రామస్వామితో మెల్లగా) ముసలివాళ్ళకు యెంత ప్రేముందో చూశావా?

మరునాడు జైజవాడలో అరుంధతీ పాఠశాలనుండి సాయంత్రం ఐదు గంటలవరకు తన ఇంట్లో యెవరో బంధువులున్నట్లు తెలుసుకున్నాడు. ఏమీ తోచక తెల్లగ నెరిసిపోయిన తలతో అత్యంత గంభీరముగానున్న ముసలాయనను జూచి జాలిబొంది ఆయనవద్దకుపోయి అయ్యా! మంచిసీరు

గంగయ్య

కావాలా! అని యడిగి ప్రక్కనే కూర్చుండి చల్లచల్లగా మాటలు చెప్పడం ప్రారంభించాడు. మంచి నీళ్ళు తాగి అటు నిటు పారజూచి,

గంగయ్య

అమ్మా! వేల్పూరు రామస్వామిగారు నన్నిక్కడ విడచి తల్లితో బజారుకు పోయాడు. కొంచెము సేపటిలో వస్తాడు. మీరీవూళ్ళో యుద్యోగములో ఉన్నారట. మీ పూర్వీకు లేవూరివారు?

అరుంధతి

వేల్పూరు పెద్దకాపుగారు మొన్ననే వచ్చి పోయారు. వారికి కావలసినవారంతా నాకు బంధువులే. మాతండ్రిగారిది బెజవాడే. ఆయన తండ్రి నందిగామ తాలూకా పెద కంచర్ల. మాదిగల పెద్దట. మాతండ్రి బెజవాడలో కుర్రవాడుగా ఉన్నప్పుడు కలెక్టరుగారికి జవానుగా ఉండి క్రమక్రమంగా డఫ్ దార్, తెలుగు చదువుకొని యింగ్లీషు మాట్లాడడం నేర్చుకున్నాడట. ఆయనకు యిరవైయైదవ సంవత్సరం వచ్చేవరకు కలెక్టరుగా వచ్చిన కాటనుదొరగారికి చాలా యిష్టుడై ఆయనతో చెన్నపట్టణం వెళ్లాడు. నెలకు ముప్పై రూపాయలు, భోజనము, వుండడానికిల్లు ఆదొరగారిచ్చేవారు. మద్రాసులో క్రియను మతము బట్టి ముప్పై సంవత్సరాలలో యిరవై సంవత్సరాలు వయస్సు గల్గిన సౌభాగ్యమ్మను పెండ్లాడినాడు. ఆమెకు నేనొక్కతేనే బిడ్డను. నన్ను చిన్నప్పటినుండి గారాబ

ముతోపెంచి, యింగ్లీషుచదువు చెప్పించారు. ఇంటివద్ద మా
 తండ్రి తెలుగున వ్రాయడం, చదవడం నేర్పాడు. నాకు
 పదహారు సంవత్సరాలు వయస్సువచ్చేసరికి, మాతల్లి మృత్యు
 ముఖానబడింది. (కండ్లవెంట నీరుగార్చుచున్నది) ఎట్లయితే
 నేమి! ఆ సంవత్సరమే పెద్ద పరీక్ష ప్యాసవడంవలన సంసో
 మంపొందాను. దొరగారింగ్లండు వెళ్లుతూ, తన పుస్తకాలను,
 రెండువందలు నాకిచ్చి మానాయనకు రెండువేల రూపాయలు,
 నెలకు యిరవై రూపాయల పెన్షను, మూడువేలు ఖరీదు చేసే
 చిన్నయిల్లు, యిచ్చి వెళ్లిపోయాడు. నేను బి. యే. (ఆనర్సు)
 ప్యాసై యిప్పటికి మూడు సంవత్సరాలయింది. జీతమంటారా!
 నాకిప్పుడు వందరూపాయ లిస్తున్నారు. ఈవ్రాళ్ళో నాకెట్లా
 కాలంగడుస్తుందంటారా? ఈబెజవాడ యెంత వేడిగాఉన్నా
 చాలాఅందంగా ఉంటుందండీ! సాయంత్రపువేళలందు సూర్య
 కిరణజాలమునందేకమై, దుమ్ముదుమారము మహాద్భుత దృశ్య
 మును గల్గిస్తుంది. కృష్ణానదీవంతిని, ఆనకట్ట ప్రక్కనున్న రోడ్డు
 వెంట తిరుగుతూ చూచి ప్రతిదినమూ ఆనందిస్తున్నాను. అస్త
 మయసూర్యుడు, ఆనలి ప్రక్కనున్న తాటిచెట్ల మీదుగా
 యిసుక పర్రలమీద నాట్యమాడుతూ జలధారలయందు
 నాట్యమాడుతూ హృదయ రంజకమగు నగు మోముజూచి,
 నాహృదయ ముప్పొంగుతుంటుంది. మేడమీద నిలబడిచూ
 స్తుండే, మీ దుర్గమ్మకొండ విద్యుద్దీపాలతో తళతళమెరుస్తూ,
 రాత్రికి ముగ్గుపెట్టుతుంటుంది. ఈరెలిసుకాల్వ ప్రక్కకాల్వ
 మహానదికి రెండు బాహువులుగా నున్నట్లుండి దేశానికి భాగ్య

మును భూములకు అమృతమును, ప్రసాదిస్తుంటాయి. మన దేశమొకప్పుడు స్వరాజ్యము ననుభవించే రోజుల్లో బెజవాడ శ్రీ కృష్ణదేవరాయ లంతటివాని దృష్టి నాకర్షించిందట.

న్నేహితులున్నారంటారా? లేకేమి మాస్కూలులో మిస్ట్రీసులుగావుండేవా రప్పుడప్పుడు వస్తారు. మీ బసవ లింగయ్య యల్లమంద రామస్వామిగారలు యిచటికివచ్చి టీతాగి దేశపు బాగోగులగూర్చి మాట్లాడి వెళ్లుతారు.

ఒక్కదాననే యుండడానికి భయములేదంటారా ! ఇన్నేండ్లువచ్చినతరువాత భయమేముంది? ఈ వూరి సబు కలెక్టరుగారు నామీద గౌరవముగా వుంటారు. అందువల్ల పోలీ సువారు నాపై నాభద్రతగూర్చి బహుశ్రద్ధగాయుంటారు. ఈ వూరి చేర్మనుగారు గాంధీశిష్యుడు, యోగ్యుడు, జ్ఞాని, దేశ భక్తుడు. ఆయన అప్పుడప్పుడు నన్ను పిలిపించి మంచిబుద్ధులు గరపుతూవుంటాడు.

గంగయ్య

అమ్మా! యెరుగక అడుగుతాను. మావాళ్ళల్లో ఇరవై యేండ్లు వచ్చేవరకు ఆడపిల్లలందరికీ పెండ్లిండ్లు చేస్తాము. మీకు ముప్పైయేండ్లుంటాయిగదా! యింకా పెండ్లిచేసుకో లేదేమి?

అరుంధతి

పెద్దవారడిగితే తప్పేమున్నదండీ? బస్తీలలో యున్న క్రిస్టియనులు చాలా వయసువచ్చేదాకా పెండ్లిండ్లు చేసు

కోకపోయినా తప్పలేదు. నాకు యిరవై సంవత్సరాలే
 ఇప్పుడు. ముప్పై సంవత్సరాలు వచ్చినా పెండ్లికాని కన్య
 లెంతమందో మాసంఘంలోకలరు. నాకు బాగా చదువు
 చెప్పించిన తరువాత పెండ్లి తలపెట్టాలని మానాయన పంతం
 పట్టాడు. కాని మాకదృష్టము చాలలేదు. ఆయన నన్ను
 ఐ. సి. యస్. పరీక్ష ప్యాసయి కలెక్టరు ఉద్యోగముచేస్తున్న
 ఒకరిని చేసుకోమన్నాడు. నాకు మరింకొకరిమీద ప్రాణము
 గలిగింది. ఈ అభిప్రాయభేదమువలన మానాయన నన్ను
 చూడడానికి రావడంలేదు. అదే నాకమితదుఃఖమును కలి
 గిస్తూవుంది.

బసవలింగయ్య

మా బసవలింగయ్య వరించిందినిన్నేనా తల్లీ? నావద్ద
 దాచబోకు. నేను నాల్గుతరాలు చూచినవాడను. అవసరమైతే
 మీనాయన దగ్గరకుపోయి బ్రతిమాలుతాను. నీవేతరపున?
 నీవెంత పెద్దదానవైనా, చదువుకున్నా, నాబోటి ముసలివాళ్లు
 కాని యీపెండిండ్లు చేయించలేరు. పెండ్లిమాటలంటే సిగ్గుపడ
 డానికి నీవు చిన్నపిల్లవు కాదుగదా!

అరుంధతి

(సిగ్గుపడి) తాతా! నాకా సంగతేమీ తెలియదు. పెద్దలందరే
 సలహాయిస్తారో? మానాయనకు క్రిస్టియనుఅల్లుడే కావాలంట.

గంగయ్య

అదేమిటి తల్లీ! మీనాయన పుట్టుకతో హిందువు నీవును హిందూ మతములోనే యుండాలి. మన పంచములను పైకి తీసుకురావాలంటే వాళ్ళమతములోనే యుండాలని బసవ లింగయ్య యెప్పుడూ చెప్పుతుంటాడు. ఇంతలో బండిదింపి, అమ్మమ్మగారి చేయిపట్టుకొని, నడపించుకుంటూ, రామస్వామి గారు మల్లమందతో వచ్చారు. వారిద్దరికి గంగయ్య, అరుంధతి ప్రణామములొనర్చి అందరిని కూర్చోనబెట్టారు. అమ్మమ్మ మాత్రము తన కొడుకుప్రక్క చాపమీదనే ఆసీనురాలయింది. గంగయ్య యెంత బ్రతిమాలినా కుప్పీపై కూర్చోనలేదు. అమ్మమ్మ అరుంధతివంక ప్రేమపూర్వక దృష్టి నిగుడ్డి అబ్బాయి రామస్వామి? యీమనెనా నీవు బసవలింగయ్యకిచ్చి పెండ్లి చేసేది? గంగయ్య! నీకోడలితో మాట్లాడావా? నీవు మాట్లాడకుండా యూరకుంటావా? నీళ్ళకుండలకు ఉచ్చులు వేసేవాడవి. ఖటురా అమ్మా! నిన్ను బాగా చూచుకోనివ్వా! బసవలింగయ్య యెప్పుడూ నిన్నుగురించి కలవరిస్తుంటాడట. వాడు మారామస్వామంతటి బుద్ధిమంతుడు. అరుంధతి సిగ్గుపడి యేమిటోచక పెదవులు తడబడ ముసుగు ముందుతీసుకొని, అమ్మమ్మ వడిలోవచ్చి దాగొన్నది.

రామస్వామి

అమ్మా! అట్లా తొందరపడతావేమిటి? ఏమండో! అరుంధతీ దేవిగారూ! నేనేమీ మాలమ్మతో చెప్పలేదండీ.

నామీద కోపపడకండి. ఏనంగతి తెలుసుకోకుండా యీ ముసలివాళ్ళిట్లాగే వ్యవహారాలు చెడగొట్టుతారు. గంగయ్యా సీవేమీ అవకతవకమాటలు మాట్లాడలేదుగదా? మీలాంటి చదువుకున్నవాళ్ళవలె అంత రహస్యాలతో వంకరటింకర చూపులతో మనోగతాభిప్రాయముల దాచుకొనక తుదకు సాంఘిక వ్యవహారాలుగూడ సహజమగు పద్ధతిని మనగ్రామ స్థులు మాట్లాడుకొనగలరు. మీ అన్నగారితో యీ విషయముగూర్చి ఎరుకు బెరుకు లేకుండా తేల్చకపోయినయెడల మనమెప్పటికయినా యీ వ్యవహారమును తేల్చగలిగెడివారేమేనా? అరుంధతిగారూ! మీ హృదయ రహస్య మిదివరకే మాకందరకే తెలిసియున్నది. కాన యేమి అనుకోములెండి.

యల్లమంద

రామస్వామిగారూ! మీరు అమ్మినేమి అనకండి.

అరుంధతి

అమ్మమ్మ చెవివద్దకు తలయెత్తి అమ్మా మీరిట్లు మాట్లాడకపోతే ఎప్పటికయిన నాహృదయవేదన బయట పెట్టకలిగెడిదాననుగాను. బస్తీలోని విద్యాధికులందరు పెండ్లి జేసుకొందుమని కబురులు పంపినను నాకు మీ బసవ లింగయ్యగారిని తెలుసు కొన్నప్పటినుండి వారిమీదనే మనస్సు హత్తుకొని పోయినది. మా నాయనగారికి యీ మనువు యిష్టముగాకపోబట్టి ఆయనగారి యభిప్రాయము

మన యల్లమంద చెప్పేవరకు నాకు పూర్తిగా తెలియకపోబట్టి పెండ్లియాలోచన యీ విధముగా నెవ్వరు బయల్పరచక పోబట్టి యిన్నాళ్ళనుండి మనస్సులో పెట్టుకొంటిని. (అందరు వినునట్లు) అమ్మా! ఎన్నాళ్ళకు చూచినానుతల్లి! అమ్మమ్మ గారూ! ఎంతధన్యునికన్నావుతల్లీ! పుణ్యమన్న నీదేసుమా! అయ్యా! రంగయ్యగారూ! మీరేనా వారితండ్రి? ఎంతటి ధన్యాత్ములు మీరు. అమ్మా అమ్మమ్మతల్లీ! నీకంత యిష్టమయితే యిదివరకు చెప్పకపోయినా యిప్పుడయినా చెప్ప తానులే! మామయ్యా! నేను నీకు పనికివస్తానా! అని చెప్పి చెప్పనట్లుగా ఆనందబాష్పము లొలుకుచుండ మెల్లమెల్లగా చెప్పెను. గంగయ్య గడ్డము నవరించుకొనుచు “అమ్మా అన్నిటికి యీ అమ్మి ఆపెద్దకాపు, వారే మాకుదిక్కు. నీవంటి వరాలతల్లి మా అబ్బాయికి దొరికితే యింకా మాకు కావాల సిందేమున్నదన్నాడు.

అమ్మమ్మ

అరుంధతీ! నీపేరు ముచ్చటగానున్నది. నా పెండ్లికి అరుంధతిని చూపెట్టమని మావారడిగితే ఆయనకెంతసేపటికి కనబడనేలేదు. నేనట్లే పై వంకజూచి ‘అదిగో అరుంధతి’ అంటిని. అందరు పకపక నవ్విరి. ఆసంగతి నాకెప్పటికినిమరపు నకురాదు.

రామస్వామి

అమ్మా! అప్పుడేగాక ఎల్లప్పుడు మానాయనకు కనపడని విషయాలు సీవుచూచి దారి చూపుతుంటావు.

మొన్న నేగా మా నాయన అరుంధతిని చూచినది. ఈ పెండ్లి మాట కనుక్కొనగలిగినాడా! నీవు వచ్చావో లేదో అప్పుడే అన్నీ తేల్చివేశావు.

గంగయ్య

మారామస్వామి యెప్పుడూ “అమ్మి” మీద ప్రాణం గానేయుంటాడు. అమ్మి ధన్యురాలు.

అమ్మమ్మ

ఈ మాటలకేమిగాని “అమ్మాయి” నీకీ కిరస్తానీ మతమునుగూర్చి యింత పట్టుదల ఎందుకమ్మా! నీ వేమైనా పురోహితురాలవై తే మతముపట్టుకొని వ్రేలాడినా బాగుండును. ఏదీలేని మనబోటివాళ్ళకు యీపట్టింపు లెందుకు? ఈ పూరిలోని కనకదుర్గాంబను సేవించుటకు వైష్ణవులుగూడ సంతోషముతో వచ్చుటలేదా! కృష్ణామతల్లి పుష్కరాలు వచ్చినప్పుడు అన్ని శాఖలవారు దేవుని ఒకేమారు కృష్ణా స్రవంతిద్వారా పూజించుకొనుటలేదా?

అరుంధతి

అమ్మా! అన్ని మతముల సామరస్యమును అనుభవ పూర్వకముగా జూపెట్టి పంచములనుగూడ నీపిల్లలచలెనే ప్రేమించి నీవద్ద పాఠేరులుగానున్న యల్లమంద, వెంకయ్య, సుబ్బమ్మలను యింతగాపైకి దెచ్చినమీగు అట్టినామతము వదలమంటే కాదంటానా! నీకేమతము సరిపోయినదో నాకదే

చాలును. ఇన్ని గొప్పకార్యాలుచేయించి యింత గొప్పవారికి తల్లివైన నీకంటె నాకు గొప్పగురువు యెవ్వరుదొరకెదరు? మీభగవద్గీతను, పోతన్నగారి భాగవతమును, మీకొమరుల సహాయముతో చదివినాను. చూడగా చూడగా హిందూ సంఘమునందు నా స్తికలకు, విగ్రహారాధకులకు దేవుడొక్కడే యనువారికి, ఆ స్తికులకు అందరికిని స్థానముకలదు. ఈసంఘము నందువలె అన్ని అభిప్రాయములు అన్నిపద్ధతులద్వారా భగవంతుని దర్శింప యత్నించువారిగూర్చి సహనము జూపెట్టు మఱేయితరమతస్థులు కానరారు. మీరే యిందులకు నిదర్శనము.

రామస్వామి

అమ్మా! నేను బసవలింగయ్యవద్దకు వెళ్ళి యీకబురు చెప్పి లగ్నము పెట్టిస్తా. అరుంధతిగారూ! త్వర పెట్టినామనుకో వద్దుసుమా? మాపల్లెటూరివాళ్ళకు పెండ్లిండ్లు ఏర్పాట్లుచేయుట కిట్టి పద్ధతులే చాలునులెండి. అవసరముంటే మీనాయనగారికి తంతియిద్దాము. మావూరిలో గూడెములోనే పెండ్లి. మా పంచములెట్లా బ్రతుకుతున్నారో చూతురుగాని. గంగయ్యా! నాతోవస్తావా? అమ్మా అరుంధతిని లోపలికి పోనివ్వు, అలిసి పోయినట్లుంది. నీవీబొమ్మల చూస్తూయుండు. నేనిప్పుడే తిరిగి వస్తానులే అని వెళ్ళినాడు.

వై శౌఖ శుద్ధ పంచమినాడు వేల్పూరులో గొప్ప యుత్సవము జరుగునని బెజవాడనుండి చుట్టుపట్ల గ్రామముల

నుండి వందలకొలది ప్రజలు వచ్చిరి. బెజవాడ ఫిర్యాలోని ప్రతిగ్రామముతరపున ప్రతినిధులుచేరిరి. కృష్ణాజిల్లా యందు సాంఘిక సేవకులందరు వారినాయకులుగూడ వచ్చిరి. ఉద్యోగస్థులేకాక జాతీయనాయకులు అనేకులు వచ్చిరి. వేల్పూరు పంచములగూడెముక పట్టణమువలె ప్రజలచే క్రిక్కిరిసిపోయినది. గళ్ళీలన్నిటియందు పందిళ్ళే. బజారుల కన్నిటికిని తోరణాలే. ప్రతియింటిని అలికి ముగ్గులుపెట్టి గోడలకు సున్నము గొట్టి గ్రామమునకు నూతనకళను కలిగించిరి. బందరునుండి బెజవాడనుండివచ్చు బంధువులు స్నేహితులు యీడుపుగల్లు వద్ద దిగుచుండ వారినందరిని క్రొత్తపెండ్లికొడుకగు సుబ్బారావు తండ్రి అంకమ్మ అందుకొని రాములవారి స్తంభముతో బాటు భజనలతో యీడుపుగల్లు గూడెమునకు తీసికొని పోయి పెండ్లియింట తాంబూలములు సమర్పించి కాలవగట్టున అడ్డదారిని వేల్పూరునకు వాలంటీర్లతో పంపించుచుండెను. పంచముల పెండ్లిండ్లు జరుగుచుండ నెప్పటివలె తమకేమి సంబంధములేనట్లు సరిపెట్టుకొనుటకుమారు ఈడుపుగల్లు వేల్పూరు రయితులందరు తమగ్రామములందు గొప్ప సాంఘిక సత్కార్యము జరుగుచున్నదను అభిమానమును జూపెట్టుచు పొరుగుశృంగుండి వచ్చుచున్న పెద్దలను తమతమ ఇండ్లకు తగురీతి తీసుకొనివెళ్ళి వారికి అతిథిసత్కారము లొనర్చుచు సాంఘిక సమానత్వమును వివిధసంఘ సామరస్యమును జూపెట్ట ప్రయత్నించుచుండిరి.

గంగయ్యగారు యల్లమందగారి యాజ్ఞప్రకారము రాముని పటమునుండే పెండ్లిచేయింప నిశ్చయించుకొని పది గంటలకు వేల్పుసునందు క్రొత్తగా తాళపత్రములచే నిర్మింప బడిన రాముని మందిరమందు బసవలింగయ్యకు అరుంధతీ దేవిని, సుబ్బారావునకు సుందరిని యిచ్చి పెండ్లి చేయించెను. బసవలింగయ్యగారికి రామస్వామిగారు, సుబ్బారావుగారికి మధుసూధనరావు తోడిపెండ్లికొడుకులుగాను ; అరుంధతికి సుశీలాదేవి, సుందరికి సుబ్బమ్మ ; తోడిపెండ్లికూతుళ్లుగాను ముచ్చటలనెరపిరి. పెద్దలందరు వధూవరులదీవించి దాదాపు రెండువేల రూపాయలు చదివించిరి.

పెండ్లి యూరేగింపుచేయు విషయమున యీ గ్రామముల కమ్మవారు, కాపులు, రెడ్లు కొంచెము హడావుడిపడిరి. ఇప్పటివరకు పంచములు తమ గూడెమునందు, కులస్థులు తమ యూరియందే తమ తమ యుత్సవాదులు జరుపుకొను ఆచారముగానుండెను. ఈ పేరుపొందిన పంచముల పెండ్లిండ్లు సందర్భమున పొరుగుగూళ్ళ పెద్దలెందరో వచ్చినప్పుడు సత్కారపు పద్ధతుల నవలంబించితిమని తాము రైతులొకమునందు జయపతాకమును లేపుచున్నప్పుడు తమవలెనే పంచములుకూడను మేళతాళములతో పల్లకీలతో నూరేగింపుచేసికొను అధికారము పొందుటమంచిదని యితరులన్నచో తామేమి చేయవలయునాయని సందేహముపొందిరి. “అందరివలెనే పంచములు గూడ పాల్కీలెక్కి వచ్చుచున్నచో రోషపడు పూర్వాచార పరాయణు లడ్డగింతురేమో ” వల్లకాదన్నచో యిక మీ

సాంఘికసంస్కార మేమిటని బయటవా రాక్షేపించెదరేమో
యని కొందరనిరి. పెత్తందారయిన రమణయ్యగారు “మనకు
యెవ్వరితోను ఏవిధమైన యిబ్బందిలేకుండా యుండేపద్ధతి
కావాలెగదా. పెండ్లి యూరేగింపులను, ఊరు, గూడెముల
గుండా ఒకేమాదిరిగా చేసుకోమందాము. పాలకీగాని, గుట్టము
గాని లేకుండ చూచుకోమని కోరుదాము. మనకు వాళ్ళు
వాహనాలమీద ఊరేగుటకున్న యభ్యంతరము తీరిపోవును.
వాళ్ళకుగూడ మన వ్రాళ్ళో యూరేగి ముచ్చట తీర్చుకొన
డానికి పీలుగలుగును. అని అందరిని సంతృప్తిపరచిరి. “ఇన్ని
వ్యవహారలలో తమకు మేలుచేసినపుడు తాము ఊరేగింపుల
గూర్చి వివాదము పెట్టుకొనుట మంచిదికాదు.” అని తీర్మా
నించుకొన్న పంచములకు రైతులయొక్క విశాలహృదయ
సూచితమగు యీ ఏర్పాటెంతయు ముదముగూర్చెను.

పెండ్లికివచ్చిన పెద్దలందరు, అన్ని సంఘములవారును,
ఊరేగింపులయందు మన్నన, మర్యాదలందు యింత సామర
స్యముగా ప్రవర్తించినందుల కెంతయు రయితుపెద్దల నభినం
దించిరి. ఖర్చులేకనే మర్యాదకరముగ వింతవినోదముల జరి
పించియే, పండితపామర జనహృదయాకర్షకముగ బాజాభజం
త్రీలు, సభలు, సభ్యులనేర్పాటు చేసినందులకు అందరు సంతో
షించారు. “సుబ్బమ్మగారి పెండ్లిపద్ధతినే పంచములుగూడ
యవలంబించి దేశమునకు క్లుప్తముగ, యోగ్యముగ, శుభ
ముగ, చౌకగ, వివాహములుచేయుమార్గము చూపెట్టినందు
లకు దేశసేవకులు హర్షమందారు. పునాదిపాడు గరల్పు

స్కూలు హెడ్ మిస్ట్రీస్ గానున్న శ్రీ సుబ్బమ్మగారు, తన శిష్యురాండ్రు నందరిచే మంగళహారతిపాటలు పాడించారు. సుశీలాదేవిగారు తన శిష్యురాండ్రు, స్నేహితులగు పేరంటాండ్రుచే అప్పగింతలపాటలు పాడించారు. రామస్వామిగారు వధూవరుల నాశీర్వాదించి సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమును సముద్ధరింతురుగాక యని యాశించిరి. పెద్దకాపు రమణయ్యగారు గోదానముచేసిరి. సుశీలాదేవి, సుబ్బమ్మగార్ల బిడ్డలిద్దరు వధువులిద్దరకు కుంకుమ నొప్పనపెట్టారు. బంధువులందరు మరునాటి పొద్దుననే తమతమ నెలవులకు వెళ్లారు.

శ్రీ బసవలింగయ్య అరుంధతీదేవితో సుప్రసిద్ధ దేశభక్తులగు లక్ష్మీనారాయణ దంపతులచే నడుపబడు “శారదా నికేతనమునుగురించి” దీనజన బంధువగు శ్రీ హనుమంతరావుగారి “పంచమాశ్రమమును”గురించి తెలుసుకొనుట కయి గుంటూరువెళ్ళి పదిదినములపాటు విశ్రాంతి గయికొన నచటికి వెళ్లారు. శ్రీ సుబ్బారావు సుందరులు అటవీజాతుల నుద్ధరించుటకై సర్వమును ధారవోయుచున్న శ్రీ పుసులూరి కోదండరామయ్యగారి “పోలవరపు ఆశ్రమములో”నుండి కోయవారి ఆచార వ్యవహారములగూర్చి తెలిసికొని కొండలందును అడవులందును ఇచ్చవచ్చినట్టు తిరిగి సృష్టియొక్క గాంభీర్యత కన్నులార చూడవలయునని గోదావరి స్త్రీమరెక్కి వెళ్ళారు.

హరిజన నాయకుడు.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

1928-వ సంవత్సరమునందు భారతదేశపు రాజ్యాంగ చట్టము దేయే మార్పు లవసరమో విచారించి తగు సలహా లను పార్లమెంటుకిచ్చుటకై సర్ జాను సైమనుగారి యాధి పత్యముక్రింద యొక రాయల్ కమిషన్ భారతదేశమునకు వచ్చినది. దానియందు ఒకరయినను భారతీయ ప్రతినిధులు లేరు గనుక భారతదేశపు భావికాల రాజ్యాంగ ప్రణాళికను తయారుచేయుటకు భారతీయులకేగాక మరి యితరులకు సర్వాధికారములేదని జాతీయవాదులు పట్టుపట్టిరి. జాతీయ మహాసభవారు ఆ కమిషనును బాయికాట్ చేయడానికి తీర్మానించిరి. భారతదేశపు రాజ్యాంగపరమావధి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము అని మద్రాసునందుగూడిన కాంగ్రెసు మహా సభ తీర్మానించెను. ఈ రాచకీయ ఆందోళనమందు చిక్కు కొనియున్న మన రామస్వామి బసవలింగయ్య ప్రభృతులు బెజవాడ గాంధీపార్కునందు వివిధగ్రామములయందును తీవ్ర మగు ఉపన్యాసములిచ్చి సైమను కమిషను అటునిటు బెజ వాడ స్టేషనుద్వారా వెళ్ళునపుడు నల్లజండాలు యత్సవముల జరిపించారు. ఆ సైమను కమిషనుముందు సాక్ష్యమియ్య

డానికి బసవలింగయ్యను ప్రభుత్వముకోరెను. తనసంఘము నందు ప్రాముఖ్యత పొందగోరి లోకలుబోర్డులు కాన్సిల్ సభ్యత్వములకాంక్షించి ప్రభుత్వసేవ సేయుచున్న పంచములనేకులు సాక్ష్యమియ్యవలసినదని తన్ను బలవంతపెట్టుతూ వుండిరి. తనకు బిరుదులువచ్చును, పఖ్యాతికలుగును, అని క్రిస్తియను స్నేహితులు ప్రోత్సహించిరి. అట్టివేవియు లక్ష్యపెట్టక తతిమ్మా హిందువుల యదృష్టములోనే పంచముల యదృష్టము యిమిడియున్నదనియు భారతీయులందరి కొక్కమారే స్వరాజ్యము రావలయుననియు గ్రహించి బసవలింగయ్య సహాయనిరాకరణ మవలంబించాడు.

హిందూమతమునందు చేరినదనుకోపమునను, సమర్థురాలై, సుగుణముల కాలవాలమై, విద్యార్థినుల హృదయముల చూడగొన్నదై పాఠశాలకు నూతనశోభకలిగించు అరుంధతీదేవిని వెంటనే రిజిస్ట్రేషను యివ్వమని మిషను హైస్కూలువారు కోరలేదు. కాని సైమను కమిషను బాయకాటునందు ఆమెభర్త తీవ్రముగా కృషిచేయుచున్నారను నెపముపై అరుంధతీదేవిగారిని తన నూట యిరవై అయిదు రూపాయల యుద్యోగమును వదలుమనికోరాడు. ఆమె యే యభ్యంతరమునుచెప్పక యుద్యోగమును వీడి గుంటూరు నందలి జాతీయ స్త్రీ విద్యాలయమునకు ప్రధానోపాధ్యాయినిగా నెలకు అరవై రూపాయల జీతముపై వెళ్ళి దేశసేవ చేయడానికి సిద్ధమయింది.

యం. సి. రాజా పన్నీరు సెల్వం వీరను వగయిరాలు పంచములతరపున సైమను కమిషన్ముందు సాక్ష్యమిచ్చుచు ప్రత్యేకసాంఘిక ప్రాతినిధ్యము తమసంఘనకు కావలెనన్నారు. స్వరాజ్యము వెంటనే ఇచ్చిన తమ్ము పై కులములవారు అణచివేసెదరనియు బ్రిటీషురాజ్యమున నిందువలననే ఇంత మాత్రమయిన తమకు నిలుచుటకునీడ పలుకుటకు స్వాతంత్ర్యము కలిగినదని సంఘమున కగౌరవకరముగా సాక్ష్యమును చెప్పిరను విచారమును బసవలింగయ్య పొందాడు. పట్టణమందే కాంగ్రెసువారి సహాయముతో గొప్ప స్వరాజ్య ప్రచారమును సాగించి యుత్సవమునకు తగు యేర్పాట్లు చేశాడు. ప్రభుత్వము సభలుగానీ యుత్సవములుగానీ జరుపుటకు వీలు లేదని 144 సెక్షను పట్టణమందు ప్రయోగించారు. ఈ నిర్బంధమును లెక్కగొనక అది వీరహృదయభేద్యమగునట్లు స్వరాజ్యశంఖమును పూరించాడు. అనేకులు బసవలింగయ్యకు తోడై యుత్సవమును సాగింతమని ప్రకటించారు. ప్రభుత్వమున కేమియు తోచక యుత్సవమును అడ్డగించక గూండాలను కొంతమందిని చేరదీసి వారిని సభయందు పాల్గొన్నవారిపై దుర్మార్గమునకు తలపడవలసినదని పురిగొల్పారు.

సభ, తిలక్ ఘాటునందు యేర్పరచారు. కొన్ని వేల మంది పంచములు, అంతకుమించిన పై కులములవారు సభకు విచ్చేశారు. జాతీయవాదులగు ప్రొఫెసరుల ప్రోత్సాహము వలన పచ్చయప్ప కళాశాల మూయబట్టి వందలకొలది విద్యార్థులుకూడచేరిరి. సభకు హిందూమతోద్ధరణ చేయుటకును,

సాంఘిక సేవ చేయుటకును, అంటరానితనమును నిర్మూలించు
టకును కంకణము కట్టుకొని జీవితమంతయు ధారవోయుచున్న
శ్రీరామకృష్ణ మతాధిపతి స్వామి గోపికానందులవారు అధ్యక్షు
లు. ప్రధానోపాన్యాసకుడు మన బసవలింగయ్యగారు. కరతాళ
ధ్వనులు చెలరేగుచుండ, పుష్పమాలలు కంఠముచుట్టు నెలుగు
చుండ సాక్షాత్తు హరిభక్తునివలెనున్న యీ బసవలింగయ్యను
చూచి సభికులు “ యాయన నిజముగా పంచములేనా ” అని
నివ్వెరపొందుచుండిరి.

“ అధ్యక్షా, సభాసదులారా, మనమీదినము (మన
భారతీయజాతికంతకు, అవమానము కలిగించడానికై ఇంగ్లీషు
ప్రభుత్వముచే పంపబడిన) సైమను కమిషనును బహిష్కరించు
టకై చేరాము. భారతీయ ఆత్మగౌరవమునకు యీ సైమను
కమిషను ప్రచారమే భంగకరము.

పంచములుగూడా భారతీయులే. పంచములుగూడా
హిందువులే. మీదుమిక్కిలి పంచములు ఆదిమనివాసులు.
ఇప్పుడు దురదృష్టవశాత్తు అనేక సాంఘిక, ఆర్థిక, రాచకీయ
యిబ్బందులందు చిక్కి, దరిగానక అజ్ఞానాంధకారమునబడి
మ్రగ్గుచున్నను, పంచములందింకను, ఆత్మాభిమానము జాతీ
యాభిమానము, స్వదేశాభిమానము చావలేదు. ముమ్మాటికి
చావలేదు. (చప్పట్లు).

సైమను కమిషనుముందు సాక్ష్యమిచ్చు స్వసంఘీ
యులు మనకేవో ఇంగ్లీషువారు లాభములను గలిగించి

రని చెప్పుచున్నారు. ఆలాభము లేవో వివరించుటలేదు. ఇదివరకు మనకులేని సాంఘిక హక్కులుగాని గౌరవములుగాని యీ ప్రభుత్వము మనకు కలిగించినదా! బావులుగాని చెరువులుగాని దేవాలయములుగాని గ్రామములందు వీధులుగాని పాఠశాలలుగాని మనకుగూడ చెందునట్లుచేయుట కేమాత్రమయిన శ్రమపడినదా? మనల రక్షించుటకై మనకు కష్టములు కలిగించుచున్నవారి నేమయిన నిర్బంధించిందా? తిండిలేక మలమల మాడుచున్న మనవారికి విద్యార్థివేతనముల నిచ్చి విద్యాధికులచేసి యుద్యోగములనిచ్చి పోషించినదా (లేదు లేదు అను ధ్వనులు).

అయితే, మన సైమను సేవకులు, పైకులాలవారు మీకు చేసిన మేలేమీలేదుగదా! పైగా అన్యాయము చేస్తున్నారు గదాయని ప్రశ్నిస్తున్నారు. పంచములను అంటరాని పిశాచము పట్టుకొన్నమాటనిజమే. కాని దానిని వదలించడానికి, బ్రిటిషు ప్రభుత్వముకంటె గాంధీమహాత్ముడు, జాతీయమహాసభ, హెచ్చుశ్రద్ధ తీసుకున్నారు. జయము అంతసులభంగా చేకూరుతుందా? పంచముల నంటుకొన్న పాపమనే భీతికల్గిన, పైకులాలవారు కోట్లకొలదికలగు. అంటరానితనము మాన్పుట, అశాస్త్రీయము, స్మృతిబోధకు వ్యతిరేకమని, వాదించిన పండితులు లేరు. తుదకు, “తామంటరానివారము, పైకులాలవారి నంటుకున్న మనకు పాపమువస్తుంద ” ని మనవారంతా యింకా భయపడుతున్నారు. ఇట్టి పరిస్థితులందు, హిందూమతానికే అంటరానితనము వ్యతిరేకమనీ, అంటరానితనమును లక్షించు

వారు సరియగు, పూర్ణమగు హిందువులుకారనియు, హిందూ సంఘమంతా, మహాత్ముని బోధవలన, కాశీలో పండిత మాల వ్యాగారి పండిత సభాతీర్మానమువలన గ్రహించింది. అంటరాని తనమును సమర్థించేవారు హిందువులలో ప్రముఖులెవ్వరూ లేరనవచ్చు. ఈ భావప్రపంచమునందుకల్గిన అత్యంతమార్పును మనము గమనించాలి.

కాని పంచములింకా, “ మనము అంటరానివారమే ” అని నమ్ముతున్నారు. వారియొక్క ఆ దాస్యపుబుద్ధిని పోగొట్టడానికి ప్రభుత్వ మేమాత్రమైన సహాయముచేసినదా! (లేదు. లేదు.) క్రీస్తుమతము మాత్రము, కొంతవరకా తక్కువబుద్ధిని తనయందు చేరినవారికి పోగొట్టింది. కాని అంటరానితనమును పోగొట్టుకొనడానికి మలబారునందు తప్ప, తదితరప్రాంతాలలో మనవారికి మతము మార్పుకొన్ననూ సాధ్యముకా లేదు. మహాత్మునిశిష్యులే కొంతవరకైనా యీలోపమును దీర్చ బ్రయత్నిస్తున్నారు. మా ఆంధ్రదేశమండే, రాజమండ్రి, ఏలూరు, బందరు, బెజవాడ, గుడివాడ, గుంటూరులందు పంచమబిడ్డలకే ప్రత్యేకంగా, ఆశ్రమాలను బ్రాహ్మణులే యేర్పరచారు. ఉచితముగా బాలబాలికలను పోషించి, చదువు చెప్పి, తయారైన విద్యార్థులను గ్రామాలవెంట మనవారి యందు ఆత్మగౌరవాభివృద్ధి జేయడానికై పంపుతున్నారు. ఎన్నాళ్ళనుండో గోలబెట్టగా యీనాటికి యీ మద్రాసు

గవర్నమెంటు మాత్రము, ఒకవంద పాఠశాలలను, రాజధాని మొత్తముమీద మనకై పెట్టి, యీపట్టణములో ఒక చిన్న హాస్టలును యేర్పాటుచేసింది. నిజమిట్లుండగా, భారతీయులతో మాకు పనిలేదని, సైమనుకమిషనుషుందు సాష్టాంగ పడుట మనవారికేతగునా ? (సిగ్గు, సిగ్గు).

ఇంతచెడి చివరకు మనవారు కోరినదెల్లయేమి ? కొంత మంది నాయకులనో, అనాయకులనో, మనతరపున ప్రభుత్వము, శాసనసభ్యులుగా నియమించవలెనట. (సిగ్గు, సిగ్గు. మాకు ప్రజాప్రాతినిధ్యము కావాలి) అధవా ! యెన్నికలుంటే పంచములే, పంచము ప్రతినిధుల నెన్నుకోవాలట. కైపైననే విచారించితే, యీవిధానము చాల బాగుండునట్లుంటుంది. కాని దీర్ఘముగా విచారిస్తే, యిది నేతిబీరకాయ వతుయని మీరు గ్రహించగలరు. పంచములు పంచములనే యెన్నుకుంటే, మన ఆ ప్రతినిధులు యెప్పుడూ కౌన్సిలునందు పంచములుగానే యుంటారుకాని, జాతీయనాయకులుగా భారతీయ ప్రతినిధులుగా ఉండడానికి వీలులేదుగదా ! అన్ని కులాలవారిచేతనూ, యెన్నుకోబడిన పంచముడు, దేశీయులందరిచే గౌరవింపబడును కాని, పంచములచేతనే యెన్నుకోబడిన పంచముని తదితరులు గౌరవిస్తారా ? లక్ష్యపెడతారా ? తమ నాయకునిగా పరిగణిస్తారా ? ప్రస్తుతపు దీనావస్థయందే యుండడం మీకిష్టమా ? (లేదు, లేదు) లేక నందమహామూషివలె, శంకరుని గురువువలె,

రామానుజుని ఆశ్వాసునలె, అన్ని సంఘాలవారిచేతనూ అన్ని మతాలవారిచేతనూ గౌరవింపబడుట పూజింపబడుట మీ యభీష్టమా ? (మనము జాతీయనాయకులు కావాలి. మీలాగున దేశీయనాయకులు కావాలి) మీరందరిట్లా భావికాల పురోభివృద్ధిని, గౌరవాభివృద్ధిని కోరుచుండ మనసంఘ వినాశ నమును సంఘపు దుస్థితిని వృద్ధిచేయడానికి స్వకపోల స్వకవితత్వ నాయకులు కొందరు కమీషనుముందు సాక్ష్య మిచ్చుట మనకు సమ్మతమని తెలపడానికే యీ సభ చేశాము. ఈ కోర్టుసాక్షుల విజ్ఞానాభివృద్ధికై సై మను కమీషను బ్రిటిషు మంత్రాంగ వర్గమువారి లాభమునకై మన సంఘముయొక్క కోరికయేమో బహిరంగముగా 'ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై' యున్న యీ మహాసభ ద్వారా తెలియజేస్తాము. మనదేశమందున్న వయస్సువచ్చిన ప్రతి స్త్రీకి పురుషునకు ఆస్తిపాస్తులతో నిమిత్తంలేకుండా రాజ్యాంగపు ప్రథమహక్కు గు ఓటు ప్రసాదించబడాలి. చదువు లేని మనవాళ్ళకు ఓట్లనిస్తే ధనవంతులు మనలను బురిడీపుచ్చి ముఠావారులను త్రాగించి మనవోట్లన్నిటిని సంపాదించెదరు. కనుక మనకు వోట్ల మర్యాదని లిబరలుపార్టీవారు వాదిస్తున్నారు. "త్రాగుట మానవలెనని" మనకు మహాత్ముని శిష్యులందరు చెప్పతూవున్న యీ దినాలలో త్రాగుడు మానవలెనని మనమందఱము ప్రయత్నముచేస్తున్న యీ దినాలలో చదవడానికి పాఠశాలలు చదివించడానికి తలిదండ్రు లుండ

వలెను. పిల్లల నందరిని చదివించాలని మనమున్నూ జాతీయ వాదులున్నూ పట్టుపట్టుతూవున్న యీ దినాలలో మనకు ఓట్లు యిచ్చుటవలన దేశమునకు నష్టమేమాత్ర ముండదని మనవారికి నచ్చజెప్పుచున్నాము.

ఓట్లున్నా ధనికుల ప్రాబల్యమే హెచ్చుతుంది గాని బీదలమయిన మన పెత్తనము సాగదు. ధనము సాంఘిక పెత్తనము గ్రామగౌరవము అన్ని అంగులు కలిగిన పెద్దకులాల వారికే వెనుక ముందు తెలియని పూర్వాచార పరాయణులయిన మన ప్రజలు తమ ఓట్లనిస్తారుకాని మన సంఘీయులయిన అభ్యర్థుల కివ్వరన్న విషయము మనముకూడ ఒప్పుకుంటాము. కనుకనే మనమందరము సమష్టి నియోజకవర్గములందు మనకని ప్రత్యేకముగా జిల్లాకొక్క స్థానముండాలని మనము కోరుచున్నాము. ఈ కోరికలు జాతీయవాదులుకూడ ఒప్పుకుంటారని నమ్ముతాను. పాఠశాలలు చెరువులు బావులు రోడ్లు దేవాలయాదిగాగల ఉమ్మడిసంస్థలందుకూడ సమాన హక్కులు కావాలనీ, అంటరానితనము పోవాలనీగదా కోరుతున్నాము. పరస్పర సహకారమువలన గాంధీమహాత్ముని బోధ ఆయన శిష్యకోటి సహాయమువలన రయితునాయకుల యుదారతవలన మా జెజవాడ ఫిర్కాలో యెంత యద్భుతముగా సాంఘికసంస్కారము చేయగలిగినామో పత్రికల ద్వారా మీరు తెలుసుకునే ఉంటారు. స్వరాజ్యమునకుతోడు మనవారందరికి ఓట్లువచ్చి సంయుక్తనియోజకవర్గములందు

మనకు జిల్లాకొకస్థానముచొప్పున మద్రాసు కొన్నిలునందు ప్రాతినిధ్యము కలిగినదా, అంటరానితనము మటుమాయమవుతుంది. సాంఘికపుటగారవములు పేరుచెప్పి పారిపోతవి. మనసంఘము దేశమునందు గౌరవస్థానము బొందుతుంది (చప్పట్లు).

కొన్ని ప్రదేశాలలో రయితులు మొండిగాయున్నారని లేక మూర్ఖులై దుండగాలు చేస్తున్నారని లేక ధనముజూచుకొని పైబడి కొట్టుతున్నారని విసుగొంది భారతదేశము మీదనే యలిగి పరాయివారి శరణు కోరుటకంటె హీనమగు కార్యమేదీలేదు. (చప్పట్లు) మునిగినా తేలినా భారతదేశము తోడిదే మనలోకమూ; ముంచినా లేపినా హిందూసంఘమే మనల నుద్ధరించాలి. (చప్పట్లు) అందరికంటె ముందీదేశమున ప్రవేశించి యీదేశమును పుణ్యభూమిజేసిన పవిత్రజాతి వంశీకులము మనము యీ సందిగ్ధసమయాన ఒకవైపు మహాధీరుడై యోగియై భక్తుడై సేవకుడై మనపాలిటి దేవుడై మనపాదాలకు మడుగులొత్తుతూవున్న మహాత్ముని విడనాడి వారి వేలకొలది శిష్యుల బోద్రోసి యేముఖముపెట్టుకొని దేశద్రోహులమై యితరుల శరణుగొచ్చుట. (సిగ్గుసిగ్గు)

పరిచముల జాతీయతాభిమానమును వెల్లడించే తీర్మానాలు తదితర నాయకులు మాట్లాడినపిమ్మట యేకగ్రీవముగా అంగీకరింపబడినాయి. సభ పూర్తియైనపిమ్మట జనసమూహ

ముతో తిరిగివచ్చే సమయాన అధికారాభిమానులచే పురి
కొల్పబడిన దుండగిండ్లు గభాలున పంచములమీదబడి బసవ
లింగయ్యను బట్టుకొని చటపట కర్రలతోను చేతులతోనుకొట్టి
తుదకు తమ్ము కొట్టించాడనే నెపముపై పోలీసుల కొప్ప
జెప్పారు. నెత్తిమీద బలమయిన గాయము తగులుటవలన
నెత్తురుచే ఒడలంత భీభత్సమైయున్నా దెబ్బలచే దేహమంతా
బలహీనతచెందియున్నా తన్ను హింసించినవారి నొక్కమా
టయినా యనక తన యనుచులను మహాత్ముని యాజ్ఞననుస
రించి అహింసావ్రత మాచరింప ప్రార్థించి పోలీసుస్టేషనులోకి
వెళ్లాడు. 144-వ శ్లోకము నతిక్రమించిననే నెపము బసవ
లింగయ్యగారిపై పోలీసువారుమోపిరి.

విచారణయందు బసవలింగయ్య పాల్గొనక, తనపై
మోపిన నేరముల తాను చేయలేదనియు, ప్రభుత్వము తనకు
రక్షణకల్పించడానికి బదులు దుర్మార్గులకు జాతిద్రోహులకు
సంఘవిద్రోహులకు కుమ్మక్కయైనదనియు, నిర్భీతిగా, గంభీర
ముగా, స్టేటుమెంటుచెప్పి, సంవత్సరపు కఠినశిక్షను సంతోష
ముతో స్వీకరించాడు.

విచారణ దినమునకు బెజవాడనుండి పెద్దకాపుగారి
కుటుంబము గంగయ్యగారి కుటుంబము అందరూ వచ్చారు.
అరుంధతీదేవిగారికి తనభర్త దేశసేవావ్రత కంకణుడై, కృతార్థు
డైనాడనే హృదయానంద మున్ననూ, తన కన్నివిధములా

నిండుగానున్న సఖుడు వెళ్లుతున్నాడే యనే దుఃఖము పట్టలేక పోయింది. సుశీలకు తన దుఃఖమునంతా నాపుకొని, ఆమె నోదార్చుటయే పనియైపోయింది. సుబ్బమ్మ బసవలింగ య్యతో అలనాటి బసవేశ్వరుడవై నావు ; నీజన్మము సారకత బొందినది, అని పొగడి కండ్ల నీరు కండ్ల గ్రుక్కుకొన్నది. ఎన్నడు భయమెరుంగని రమణయ్య కూలబడి, బసవలింగా ! బసవలింగా ! యెందుకింత దెచ్చినావురా నాయనా ? యనే సరికి రామస్వామికి, యల్లమందకు, బసవలింగయ్యకు, ధైర్యము పోదొడంగినది. ఇక గంగయ్య సంగతి చెప్పదలమా ? తెల్లని దట్టమగు శిరోజములు గల్గి దీర్ఘమగు తెల్లని గడ్డముగల్గి గంభీరమైన నెన్నుదురు కల్గిన ఆ యత్యున్నత ముదుసలి తండ్రి యొక్క విషాదపూరితమైన మొగముజూచి, విచారపడనివా రేరును కోర్టునకువచ్చిన వేలకొలది ప్రజలయందు లేరైరి.

ఆ సాయంత్రమే, తిలకుఘాటునందు, సుబ్బమ్మగారి యధ్యక్షతక్రింద గొప్పసభ జరిగింది. అందు రామస్వామి వగైరా లుపన్యసించారు. గంగయ్య లేచి, అందరికి నమస్కరించేసరికి, సభ్యులంతా కళ్ళనీళ్లు పెట్టారు. ప్రభుత్వ చర్యను తీవ్రంగా పిమర్చిస్తూ ఒక తీర్మానము, స్వరాజ్యమును కాంక్షిస్తూ మరొకటి బసవలింగయ్య నభినందిస్తూ మరొక తీర్మానము ఆమోదింపబడినవి. (బసవలింగయ్యకు జేయను జయ జయ ధ్వనులతో సభ ముగిసింది).

ఇంటికి వెళ్లినప్పటినుండి, మంచము పట్టి కొడుకు
 విచారముతోనే క్రుంగి క్రుంగి గంగన్న ఆరవమాసమునందు
 కాలగతిజేందాడు. పాదముల నొత్తుచున్న అరుంధతిని యోదా
 ర్పుట కేరితరము కాదామెను. గంగన్న కాత్మశాంతి గల్గుగాక.

మదమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA124B151
పుస్తకం పేరు	పారిజనాయకుడు
తారీఖు	29/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	183
నిర్దేశిత పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Rehana
పేజీలు విడదీసినది	Rukman
పరిశ్చ చేసినది	THASIN
పేజీలు పరిచూసినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	